

नेपाल पु० खन।मखाते 'जटेश्वरं ससारभ्य योगेशानं कहे-
यरि। नेपालदेशी देवीशो'त्युक्ते देशभेदे।

नेपालकखल पु० इत०। कुषाख्यं चिन्तकखले।

नेपालनिम्न पु० इत०। ज्वरान्तके हृणनिम्ने, निम्नभेदे च।

नेपालमूलक न० इत०। हस्तिकन्दसदृशे मूलभेदे।

नेपालिका स्त्री० नेपाले भवा ठन्। सगःशिलावाम्।

नेम पु० नी-मन्। अवधौ, कावे, अर्धे, प्राकारे, कैतवे, गर्ते,
नाखे, अन्यस्मिन्नित्यर्थे च। अङ्गोर्ध्वेऽस्य सर्वनामता।

नेमि पु० नी-मि। तिनिरुद्धे। कूपसमीपे-रज्जुधारणार्थे लि-
काउयन्त्रे, चक्रान्ते च। (रघुचक्रस्य भूमिस्पर्शनयोग्ये भागे)
कूपान्तिकस्य-समानस्थलभागे स्त्री० वा डीप्।

नेमिश न० ब्रह्मणा खृष्टस्य चक्रस्य नेमिः शीर्थतेऽतल्लु-ड।
नेमिशारखे जेले। स्मार्थेऽण्। नेमिशमयल।

नैकभेद लि० न एके अनेके नशब्देन सुषुप्तेति स० नैके
भेदा यस्य। अनेकप्रकारे उच्चावचे।

नैगम पु० निगम एव प्रज्ञादण्। नीलाम्, उपनिषदि ब्रह्म
विद्यायाम्, तत्प्रतिपादके-वेदान्ते च। निगमे भवः अण्।
वर्ण्यजने, नागरे च। [उत्तमायां गवि।

नैचिकी स्त्री० नीचैरयत्नं चरति ठक् टिलोपः गौ० डीप्।
नैत्य(लि)क न० नित्यसमुच्चयस् कन् ठन् वा। नित्यामुच्ये,
'नैत्य(लि)कान्ते भुजिक्रिये'ति स्मृतिः।

नैपुण्य(ण) न० निपुणस्य भावः व्यञ् अण् वा। दक्षतायाम्
नैमित्तिक लि० निमित्तादागतम् ठक्। पुलजन्मादिनिमित्त-
माश्रित्य विहिते जातेष्वादे 'नित्यं नैमित्तिकं चरे'दिति स्मृतिः।

नैमित्तिकलय पु० कर्म० 'चतुर्युगसहस्रान्ते ब्राह्मो नैमित्तिको
लयः' इत्युक्ते ब्रह्मदिनावसाने जगतां प्रचये। [त्वम्।

नैमिष न० तीर्थभेदे निमेषेण विष्णुना तत्प्राचुरविनाशतः तथा
नैमेय पु० नि+मि-यत् स्मार्थेऽण्। विनियमे परीयते।

नैयग्रोध न० न्यग्रोधस्य विकारः अण् तस्य मलुक। वटफलादौ
नैयायिक लि० न्यायं वेद्यधीते वा ठक्। न्यायज्ञ।

नैरन्तर्य न० निरन्तरस्य भावः व्यञ्। अविच्छेदे।
नैराश्रय न० निराश्रयस्य निष्काशस्य भावः व्यञ्। आश-
न्यायत्वे 'नैराश्रयं परमं सुखं'मिति पुराणम्।

नैर्ऋती स्त्री० निर्ऋतेरियम् अण्। दक्षिणपश्चिमायां विदिशि
'नैर्ऋती दिशमाश्रये'दिति स्मृतिः।

नैर्मल्य न० निर्मलस्य भावः व्यञ्। निर्मलत्वे स्फुल्लत्वे। 'विष-
येष्वतिशरागो मानसो मल उच्यते। तेज्वे हि विरागस्तु
नैर्मल्यं ससुदाहृतमि'त्युक्ते विषयवैराग्ये च।

नैवेद्य न० निवेदं निवेदनमर्हति व्यञ् नि+विद्-णिच् कर्मणि
यत् स्मार्थे अण् वा। 'निवेदनीयं द्रव्यन्तं नैवेद्यमिति,
कथ्यते' इति स्मृत्युक्ते देवतोद्देशेन त्यक्तव्यं द्रव्यं।

नैघ्रध पु० निघधानां जनपदानामयम् अण्। नलनामनि-भूपतौ,
तदधिकृत्य कृते यन्त्रे, न०। तद्देशभवे तत्सम्बन्धिनि च लि०

नैष्कर्म्य न० निष्कर्मणो भावः व्यञ्। विधिना सर्वकर्मत्यागे
'न कर्म शाननारम्भात् नैष्कर्म्य'मिति इति गीता।

नैष्किक पु० निष्के हेन्नि दीनारे तद्गारे गृहे नियुक्तः ठक्।
कोषाध्यक्षे, ठक्शालायां नियुक्तः।

नैष्ठिक पु० निष्ठा संसारसमाप्तिः प्रयोजनस्य ठक्। ब्रह्मचर्येण
यावज्जीवं सुकुलवासिनि-ब्रह्मचारिभेदे। निश्चलतया-
स्थितिः निष्ठा तत्प्राप्तः ठक्। निश्चलायां स्थितौ सक्ते
लि० स्त्रियां डीप् नैष्ठिकी।

नैसर्गिका लि० निसर्गेण स्वभावेन निर्दिष्टः ठक्। स्वाभाविके।
नैस्त्रिंशिका लि० निस्त्रिंशः प्रहरणस्य ठक्। खड्गने योद्धरि
नो अय्य० नह-डो। अभाने।

नोचेत् अय्य० नो च चेत् इ०। निषेधे।

नोपस्थात् लि० न उपतिष्ठति स्था-त्वं। दूरस्थे। हीने
'अत्यवादी क्रियाद्देशी नोपस्थाता निश्चर' इति स्मृत्युक्ते
दृष्टवादिभेदे। [कन्। नौकापत्यैवार्थे।

नौ स्त्री० नुद-डौ। जलोपरि ज्वनसाधने तरणिभेदे। स्मार्थे
नौकादण्ड पु० इत०। नौकायाः चालनार्थं पार्श्वद्वयवज्जं
काष्ठदण्डे (दाङ्)। [न्यक्कतिरप्यर्थार्थे।

न्यक्कार पु० न्यक्+क-घञ्। नीचकारणे तिरस्कारे च। क्तिन्।
न्यग्रोध पु० न्यक् रुध्वि रुध-अच्। वटछले, शमीछले वाङ्ग-
व्यविस्कारकतव्यासङ्कपपरिमाणे (वाङ्गो) सर्वाणि न्यक्कृत्य
स्थिते विष्णौ, विषपर्यायां मोहनौषधी च। सूचकपर्यायां
स्त्री० डीप्।

न्यग्रोधपरिमखडला स्त्री० 'स्तनौ सुकठिनौ यस्या नितम्बे
च विशालता। मध्ये क्षीणा भवेद्या सा न्यग्रोधपरिमखडले,
त्युक्तलक्षणायां नायाम्। [शङ्खे नृगभेदे च।

न्यङ्ग पु० नितरासङ्गति नि+अनृच-उ कुलम्। सुनिभेदे, वङ्ग
न्यङ्गभूरुह पु० न्यङ्गरिव भूरुहः। श्लोनाकहले। तस्य
वङ्गशङ्काकारत्वात्प्रात्यम्।

न्यच् लि० निश्चयश्चति नि-अनृच-क्तिन्। नीचे निम्ने।

न्यच्चित लि० नि+अनृच-क्त। अधःक्षिप्ते।

न्यस्त लि० नि अस्त-क्त। क्षिप्ते त्यक्ते, पिङ्गु, निहिते च।

न्याद् पु० नि+अद-घञ् न चसादेशः। भोजने।

न्याय पु० नि+ई-इन् वा घञ् । उचिते गौतमोक्ते शास्त्रभेदे,
तदुक्ते प्रतिज्ञादिपञ्चकप्रतिपादिकवाक्यविशेषे, नीतौ नयो-
पाये, भोगे, युक्तौ, युक्तिमूलवृत्तान्तभेदे च ।
न्याय्य लि० न्यायादनयेतं यत् । उचिते, युक्तियुक्ते च ।
न्यास पु० नि+अस-कर्मेणि भावे वा घञ् । स्थाप्यद्रव्ये (गन्धित)
अर्पणे विन्यासे, संन्यासे च । [अतिप्रिये च लि० ।
न्युङ्ग पु० नि+उङ्-अच् । सामनेदाङ्गेषु षट्सु प्रणयेषु । मनोहरे,
न्युङा लि० नि+उङ-घञ् कृत्वाभावः । अधोमुखे कुञ्जे । (कुञ्जे)
यत्तपालभेदे (दर्भमयस्तुचि) पु० । कर्मरत्नफले न० ।
न्यून लि० न्यूनयति नि+जन-परिमाणे अच् । जने गृही च ।

प

प पु० पत, पा-वा ड । पवने, पातरि, पर्णे, पाने च ।
पक्षणे पु० पचति पच-क्तिप् क्यञ्-अच् कर्म० । श्वराण्ये ।
पक्षिम लि० पच-क्ति-ततो-भप् । पाकनिर्दिष्टे । [पाके च
पक्व लि० पच-क्त तस्य वः । परिणते, दडे, विनाशोन्मुखे, क्षत-
पक्वोक्तं पु० पक्वं करोति क-क्तिप् । निम्बवृक्षे ।
पच परिपहे चु० उभ० सक० सेट् । पचयति ते अपपचत् त ।
पच परिपहे अद० चु० उभ० सक० सेट् अयं आदिश्च पर० ।
पचति पचयति ते अपपचत् त अपपचोत् ।
पच पु० पच-अच् । शुक्लकण्ठप्रतिपदादिपञ्चदश्यान्पञ्चदश
तिथ्यात्मके काले, खगानां पतन्त्रे (पाका) शरस्य उल्लस्ये पत्त्रे,
केशात् परः । समूहाद्ये, यथा केशपच इत्यादि । पार्श्वे, गृहे,
न्यायोक्ते सौदृग्वसाध्यवति पदार्थे, यथा पर्वतो वृक्षिमान् ।
विरोधे, वने, सहारे, सख्यौ, सुहोदरभ्यो राजकुलद्वारे, खगे,
वलये, समूहे, पिच्छे, देहादौ च ।
पचक पु० पचइव कायति कै-क । पार्श्वद्वारे (खिडकी)
पचता स्त्री० पचस्य भावः । न्यायोक्ते अयुधानेकाभाव
समानाधिकरणे साध्यवस्तानिष्ठयामावे यत् वज्रादिकं
साध्यते तत्त धर्मिणि वज्रिभूतनिष्ठयामावे एव प्रकृतं
तत्त तन्निष्ठयस्ये तत् अयुधानेकासत्त्वएव पचता नेत-
रुचति न्याये स्थितम् । [खगानां पचस्य मूले च (डाना)
पचति स्त्री० पचस्य मूलम् ति । पचारभक्ते प्रतिपदि तिथौ
पचद्वार न० पचे पार्श्वे द्वारम् । (खिडकी) पार्श्वे द्वारे
पचपात पु० पचे अन्यायसाहाय्ये पातः अभिनिवेशः ।
अन्यायसाहाय्ये ।

पचपातिता स्त्री० पचपात+अन्त्यर्थे इति तस्य भावः तत् ।
साहाय्यकरणाभिनिवेशे, पचाभ्यां पतने च 'न परं पचि'

पचपातितेति नैपद्यम् ।

[तिथौ ।

पचान्त पु० पचस्यान्तो यत् । अमावास्यायां पूर्विसायाञ्च
पचिणी स्त्री० पचतल्ले अचनी विद्योते अस्या इति । आगामि
वर्त्तमानदिगाभ्यां युक्तायां रात्रौ ।

पचिल लि० पचः साहाय्यमन्त्यर्थे इत्यच् । साहाय्यकारके ।
न्यायभाष्यकारे वात्स्यायनमुनी पु० ।

पचिन् पु० पच+अन्त्यर्थे इति । वागे, विहङ्गमे च ।

पच्यन् न० पच-मनिन् । नेत्रावरके लोभि, पद्मादे; केशरे,
सूत्रादेरन्यत्रभागे, खगादेः पचे च ।

पङ्क पु० न० पचि-घञ् नि० । कुलम् । कर्हमे, पाये च ।

पङ्क(ङ्के)ज न० पङ्के जायते जन-ङ पचे अलुक् सं० । पङ्के,
सारसपक्षिणि च । पङ्कजन्मादयोऽप्यत्र ।

पङ्कशूरण पु० पङ्के शूरण इव । शान्ते ।

पङ्कार पु० पङ्कश्चकति ऋ-अण् उप० । श्वले, सेतौ च ।

पङ्किल लि० पङ्क+अन्त्यर्थे इत्यच् । कर्हसवति देशे ।

पङ्केरुह न० पङ्के रोहति रुह-क अलुक् सं० । पङ्के, सारसखगे च

पङ्क्ति स्त्री० पचि-क्तिन् । सजातीयसन्ततौ (पातं) पङ्क्ताक्षरपाद-
के, दशाक्षरपादके च छन्दोभेदे, दशसंख्यायाञ्च तेन पङ्क्तिरप्य-
इति दशरचसंज्ञा । श्रुतिव्यां, गौरवे, पाके, प्रपञ्चे च ।

पङ्क्तिदूषक पु० पङ्क्तिं आह्वे भोजनार्थसुपविष्टानां विप्राणां
सावलिं दूषयति दुष-णिच् यलुक् । अपाङ्क्तेवे आह्वादी
अभोजनीये कितवादी । विस्तरस्तु दृष्टदमिधाने ।

पङ्क्तिपावन पु० पङ्क्तिं आह्वे भोजनार्थसुपविष्टानां सावलिं
पुनाति पू-णिच्-ल्युक् । आह्वभोजनार्थसुपविष्टानां पङ्क्तिप-
विलताकारके विद्याविशिष्टादी । विस्तरस्तु दृष्टदमिधाने ।

पङ्क्तिबीज पु० पङ्क्तिभूतानि बीजानि यस्य । वल्लुरदले ।

पङ्कु लि० खजि-कु-पगादेशः लुक् च । गतिहीने स्त्रियां जङ् ।
शर्नचरे पु० । [पङ्क्तिः पचा ।

पच पाके भ्वा-उ-सक० अनिट् । पचति ते । अपाचोत् अपक्त ।

पच व्यतीकारे भ्वा-आत्म-अनिट् । पचते । अपक्त ।

पच विलारे चु० उ-सक० सेट् इदित् । पचयति ते अपपचत् त

पचनी स्त्री० पचतेऽनया ख्युट् । वनबीजपूरके जम्बीरभेदे

पचम्यचा स्त्री० पचति पच-अच् पु० समु ह्रिवायाम् । दाह-
हरिद्रायाम् ।

पज आवरणे भ्वा-पर-सक० सेट् इदित् । पजति अपजोत् ।

पज्ज पु० पदभ्यां ब्रह्मण्यवस्थाभ्यां जायते जन-ङ । अग्ने, पद्मां
अग्नेऽजायते'ति श्रुतिः । [धनिष्ठादिनचालपञ्चके च ।

पञ्चक न० पञ्चानामवयवसु कन् । पञ्चसंख्यायां ज्योतिषोक्ते

पञ्चकषाय पु० कर्म० । 'जम्बुगालाजिवाश्वात् बकुलं वदरं
तथा । कषायाः पञ्च विधेया' इत्युक्तेषु पञ्चसु कषायेषु ।
पञ्चकोल न० । 'पञ्चकोलं कषामूलं कण्ठ-चक्ष्याग्निनागरे'रि-
त्युक्ते पाचनभेदे ।

पञ्चकोप पु० पञ्च कोषा इवावरता यस्य । वेदान्तोक्ते अन्न-
यादिपञ्चकोषाभिमानिनि जीवे । समा० हि० । पञ्चसु अन्न-
मयादिकोषाख्येषु देहादिषु न० ।

पञ्चगव्य न० गोविंकारः यत् पञ्चानां गव्यानां समाहारः । 'पञ्च-
गव्यं दधिहीरघृतमोममूलमोमयै'रित्युक्तेषु दध्यादिषु पञ्चसु
पञ्चचूडा स्त्री० पञ्च चूडा यस्याः । असुरोभेदे ।

पञ्चजन पु० पञ्चभिः भूतैर्जन्यते जग-पञ्च न उद्भिः । सप्तये,
दैत्यभेदे च यस्यास्या जगत्स्य पाञ्चजन्यः शब्दो जातः ।

पञ्चतत्त्व न० सद्यं सांशं तथा सत्यो सद्भा नैधनमेव च । पञ्च-
तत्त्वमिदं प्रोक्तं भित्ति तन्मोक्तं सदादिषु पञ्चसु, साक्षा-
द्युक्तेषु भूम्यादिषु पञ्चसु भूतेषु च ।

पञ्चवटी स्त्री० वटो वृक्षः समा० हि० । 'अथत्योविल्ववृक्ष-
वटधावावशोककः । शास्त्रे पञ्चवटीत्युक्तेषु अथत्या-
दिषु पञ्चसु वृक्षेषु, रामायणप्रसिद्धे जनस्थानस्य स्थानभेदे च
पञ्चवक्त्रा पु० पञ्च वक्त्राणि यस्य । शिवे रुद्रात्मभेदे च । पचि-
वित्सार-अच् पञ्च वक्त्रमस्य । सिंहे, पञ्चास्य पञ्चसखादयोष्यत्
पञ्चवल्कल न० समा० हि० । 'न्यपोधोबुध्वरात्र्यञ्जलवेतस-
वल्कलम् । पञ्चवल्कलमित्युक्तमित्युक्तेषु वटादिवल्कलेषु ।

पञ्चवाण पु० पञ्च वाणा यस्य । 'सम्बोहनोन्मादतौ च शोष-
णस्तापनस्तथा । स्तम्भनचेति कामस्य शराः पञ्च प्रकी-
र्तिता' इत्युक्तशरपञ्चकयुक्ते कामे । पञ्चशरादयोऽप्यत्र ।

पञ्चशस्य न० समा० हि० । 'वायुसङ्गास्तिवाग्वायाः यवाः
सिद्धार्थकोऽथ वा । पञ्चशस्यमिति प्रोक्तं मित्युक्तेषु धान्यादिषु
पञ्चशाख पु० पञ्च शाखाकारा अङ्गुलयो यत् । हस्ते ।

पञ्चशिख पु० सन्निभेदे, 'बोटुः पञ्चशिखस्तथे'ति पुराणम् ।

पञ्चसुगन्धिक कर्पूरकङ्कोलसवङ्गपुष्पयुवाकजातीफलपञ्चकेन ।
समाश्रभागेन च योजितेन मनोहरं पञ्चसुगन्धिकं स्था'दि-
त्युक्तेषु मिलितसुगन्धिद्रव्येषु ।

पञ्चसूना स्त्री० पञ्च सूनाः प्राणिवधस्थानानि । 'पञ्च सूना
मृहस्यस्य नृञ्जी मेघययुष्करः । कण्डनी चोदकुम्भसे'त्यु-
क्तेषु पञ्चसु कीटवधस्थानेषु ।

पञ्चाग्नि पु० पञ्च अग्नय उपास्या यस्य । क्रान्दोमे 'वेत्त यथा
सौम्य । पञ्चाग्न्यानाञ्जताशयः पुरुषवचसो भवन्ती'ति प्रश्न-
पूर्वकं प्रदर्शितायां स्वर्गवेद्यादिषु पञ्चसु स्थानेषु अग्नित्वेनो

पासनरूपायां विद्यायाम् 'पञ्चाग्नयो ये च त्रिषाचिकेता'
इति श्रुतिः । पञ्चाग्निमिति च ।

पञ्चाङ्ग न० समा० हि० । 'लक् पत्वं कुसुमं मूलं फलञ्चैकस्य शा-
खिनः । एकत्वस्य' त पञ्चाङ्ग'मित्युक्ते एकत्वस्य त्वगा-
दिषु पञ्चसु, तिथिवारच नश्वरं योगः करणमेव च । पञ्चा-
ङ्गमेतद्विधेय'मित्युक्तेषु तिथ्यादिषु च । पञ्च अङ्गानि यस्य ।
'जपहोमौ तर्पणश्चाभिषेको विप्रमोजनम् । पञ्चाङ्गोपासनं
लोके पुरश्चरणमिष्यते' इति तन्मोक्तपुरश्चरणभेदे, पञ्च
अङ्गानि आयत्तानि यस्य । क्रमैः पु० तस्य हि हस्तपाद-
पीठारूपाङ्गपञ्चकस्य यथेष्टं सङ्कोचविकाशयोः लेख्यया
करणादायत्तत्वम् । [एरण्डवृक्षे] । पञ्चाङ्गल्युक्ते लि० ।

पञ्चाङ्गुल पु० पञ्च अङ्गुलय इव पत्ताकारा यस्य अच् समा०
पञ्चाङ्गुत न० समा० हि० । 'दुग्धं च शर्करा चैव घृतं दधि तथा
मधु । पञ्चाङ्गुतमिदं प्रोक्तं'मित्युक्तेषु पञ्चसु दुग्धादिषु ।

पञ्चास्र न० 'अथत्य एकः पितृमर्द्द एको द्वौ चम्पकौ त्रीणि
च केशराणि । सप्ताथ तावा नव नारिकेलः पञ्चास्रवापी
नरकं न यातो'त्युक्तेषु अथत्यादिषु वृक्षेषु ।

पञ्चाल पु० देशभेदे । तद्वत्स्ये व० व० ।

पञ्चाली स्त्री० पञ्चं प्रपञ्चमलति पर्याश्रोति अल-अल ।
वस्तुगतपुत्तलिकायां, गानभेदे च (पाचाली) ।

पञ्चाशत् स्त्री० पञ्च दशतः परिमाणमस्य नि० । (पञ्चाश)
सङ्ख्याभेदे, तत्संख्यातेषु च ।

पञ्चेन्द्रिय न० समा० हि० । 'ओललम्बेवरसनप्राणं पञ्चेन्द्रियं
अत'मित्युक्तेषु ओलादिषु ज्ञानेन्द्रियेषु, वाक्पाणिपादपाशूप-
स्थानि कर्मेन्द्रियाणि चे'त्युक्तेषु वागादिषु कर्मेन्द्रियेषु
च पञ्चसु । [कङ्काले] । विहङ्गादिवन्धनस्थाने न० ।

प(पि)ञ्जर पु० न० पजि-(पिजि)-वा अरच् । शरीरास्थिवृन्दे
पञ्जल पु० पजि-अलच् । कोलकन्दे ।

पञ्जि(ञ्जी) स्त्री० पजि-इन् वा ऊप् । खलसाधननालिकायां
(पाइज) स्वार्थे कन् । अल, पाणिनीयखलवृत्तिभेदे
तिथिवारादिपञ्चाङ्गबोधिकायां पत्रिकायाश्च (पॉजि) ।

पञ्चतपस् लि० पञ्चाग्निसार्धं तपोऽस्य । चतःपार्थस्याग्निचत
द्वयोर्द्वयस्यैव रूपतेजःपञ्चैकैवस्थाने 'पञ्चमः पञ्चतपस'
इति साधः । [संख्यावास्] । तत्सङ्ख्याते लि० ।

पञ्चतय न० पञ्चानामवयवः पञ्चावयवा येषां वा तदपु । पञ्च-
पञ्चतन्मात्र न० तदेव तन्मात्रं पञ्चानां तन्मात्राणां समाहारः ।
साक्षाद्विधिषु महाभूतकारणीभूतेषु शब्दस्पर्शरूपरसग-
न्धस्वादिषु पञ्चसु स्वरूपभूतेषु ।

पञ्चत्व न० पञ्चाना षड्विध्यादिभूतानां भावः त्व । मरणे, तत्त्व
हि देहात्मकमृतानां स्वस्वांशस्य स्वेपु स्वेपु प्रवेशः
इति तस्य पञ्चरूपता । तत् । पञ्चतायत्न ।

पञ्चदश लि० पञ्चदशानां पूरणः ङट् । येन पञ्चदशसङ्ख्या पूर्यते
तस्मिन् । स्त्रियां ङीप् । सा च चन्द्रस्य पञ्चयोः पञ्चदश-
कलाक्रियारूपायां पूर्णिमायाश्चापस्त्रायाश्च तिथौ,
विद्यारण्यप्रणीते वेदान्तसम्बन्धे च ।

पञ्चधा अज्य० पञ्चप्रकारम् पञ्चन्+धाच् । पञ्चप्रकारे ।

पञ्चन् लि० पञ्च-विस्तारे अणि । (पांच) सङ्ख्यायुक्ते ।

पञ्चनखल उ० पञ्च नखा यस्य । हस्तिनि, व्याघ्रे च । पञ्च-
नखयुक्ते लि० । ते च शशकादयः 'शशकः शङ्खुकी गोधा
खड्गो कूर्मश्च पञ्चमः । भय्यान् पञ्चनखेष्वङ्ग' इति अठुः ।

पञ्चनद उ० पञ्च नद्यो यत् । 'यितस्तोरावतीचन्द्रभागा गङ्गे
सरिह्वरा । शतद्रुव विपाशा च तेन पञ्चनदः स्रत'
इत्युक्ते (पञ्चाय) इति ख्याते मद्रदेशे । पञ्चानां नदीनां सप्ता-
हारः । काशीस्थान् 'किरणा धृतपापा च सुप्रतोया सर-
स्वती । गङ्गा च यमुना चैव पञ्च नद्यः प्रकीर्त्तिता' इत्यु-
क्ताश्च विन्दुसाधवतीर्वचन्निहिताश्च पञ्चसु नदीषु ।

पञ्चपर्णी स्त्री० पञ्च पञ्चपर्णानि प्रतिपत्सं यस्याः । (गौरवचा-
कुलिया) मुपभेदे । स्त्रायै कन् अलैव ।

पञ्चपल्लव न० सप्ता० द्विष्टुः । 'आन्नाश्रववटपल्लवयज्ञोडुम्बर-
पल्लवाः । पञ्चपल्लवमित्युक्ते वैदिककर्माणि, 'पनसाम्'
तथाश्रव्यं वटं वज्रलमेव चेति तन्मोक्षो तान्त्रिककर्माणि
च स्थायवटोपरि हेये पल्लवपल्लवे ।

पञ्चपाल न० पञ्च पालाणि आहोर्ह्येष्टानि यत् । देवपञ्चद्वयं
पितृादित्विकमिति पालपञ्चकोद्देशेन कर्त्तव्ये विकृतिपार्श्वेण
आज्ञे पञ्चानां पालाणां सप्ताहारः । पञ्चसु पालेषु ।

पञ्चप्रदीप उ० पञ्च प्रदीपा यत् । आरात्निकार्थं पञ्चप्रदीपालके
दीपपालभेदे । [पाश्चैत्ये] उद्भिन्त, इत्युक्ते अश्वभेदे ।

पञ्चभद्र उ० पञ्चसु देहस्थानेषु भद्रः । 'पञ्चभद्रस्तु हृत्पृष्ठे सख-
पञ्चभूत न० पञ्चानां भूतानां सप्ताहारः । वैशेषिकाद्युक्तेषु
चित्तपूनेजोवायुव्योमात्मकेषु भूतेषु ।

पञ्चम लि० पञ्चानां पूरणः पञ्चन्+ङट् । येन पञ्चसङ्ख्या
पूर्यते तस्मिन् । स्त्रियां ङीप् । सा च चन्द्रस्य पञ्चमकला
क्रियारूपायां तिथौ च ।

पञ्चमकार न० पञ्चानां अकारादिवर्णानां सप्ताहारः । तन्मो-
क्षेषु भट्टमालमस्त्रसङ्ग्रामैद्यनेषु ।

पञ्चमहायज्ञ उ० महायज्ञः सप्ताहारः ततः कर्त्तव्यः । नित्यं

मृदुस्त्वकर्त्तव्येषु स्वाध्यायपाठाग्निहोत्रयागातिविपजन-
पितृतर्पणवैलिकर्त्तव्येषु पञ्चषु पञ्चमनादोषापनोदकेषु
कर्त्तव्येषु । पञ्चयज्ञशब्दोच्यते ।

पञ्चमास्य उ० पञ्चमः सारभेदः आस्ये तदेकदेशकथं यस्य ।
कोकिले 'पञ्चमं रीति कोकिल' इति हि अर्थ्यते ।

पञ्चमूल न० सप्ता० द्वि० । 'वित्त्वशोनाकगाभारीपाटलागणि-
कारिकाः । पञ्चमूलमिति ख्यात'मित्युक्ते पाचनभेदे ।

पञ्चरत्न न० सप्ता० द्वि० । विद्रुमं ह्रीरकं गीर्तं पद्मारागञ्च
सौत्तिकम् । पञ्चरत्नमिदं मोक्षमित्युक्तेषु पञ्चसु रत्नेषु ।

पञ्चरात्र न० रात्रन्त ज्ञानवचनं ज्ञानं पञ्चविधम् ऋतम् । पञ्च-
रात्रमिति ख्यात'मित्युक्ते पञ्चज्ञानसाधने नारदाद्युक्ते सन्धभेदे
पञ्चलाङ्गलक न० पञ्चमिर्लाङ्गलैः स्वर्णसयैः कायति कै-क ।
षोडशमहादानसंख्ये महादानभेदे ।

पञ्चलौहक न० लौहं धातुः सप्ता० द्वि० । 'सुवर्णं रजतं ताण्ड
रङ्गं नागं तथैव च । पञ्चलौहमिति मोक्ष'मित्युक्ते धातुपञ्चके

मट गतौ भा० पर० सक० सेट् । पटति । अपाटीत् अपटीत् ।

पट दीप्तौ चु० उभ० सक० सेट् । पाटयति ते अपीपटत् त ।

पट वेष्टने अट् चु० उभ० सक० सेट् । पटयति ते अपपटत् त ।

पट लि० पश्यते वेष्टते अच् । वस्त्रे । स्त्रियां गौ० ङीप् ।
प्रियालङ्घने उ० । पुरस्कृते लि० । [शेष्यत् ।

पटकार उ० पटं करोति क्त-अच् । तन्त्रवाये । [पटमहाद-

पटकुटी स्त्री० पटनिर्मिता कुटी शा० । पटसये षट्हे (तांत्तु)

पटञ्चर न० पश्यते आयेच्छते पट-अति, भूतपूर्वं पटत् चरट् ।
जीर्णवस्त्रे । पटन्निव वेष्टित इव चरति चर-अच् । चौरैः उ०

पटल न० पट-वेष्टने कलन् । (पाल) ङदिपि । स्त्रीत्वमप्यत्
गौ० ङीप् । ङङ्, सन्धभेदे च उ० ।

पटवासक उ० पटान् वासयति-सुरभीकरोति वास-सुल् ।
वसनवासके कुङ्कुमादिचूर्णे ।

पटङ् उ० न० । पटेन हन्यते हन, पट इत्येवं षट्' जहाति वा
हा-ना ङ । उक्तावाये । सवारभे उ० ।

पटि(टो) स्त्री० पट-रन् वा ङीप् । पटभेदे, कुम्भिकादयो च ।

पटीर न० पट-ररन् । चाबल्याम् मूलके, केदारि, मेघे,
वंशवारे, खदिरि, उदरे, कन्दर्पे, चन्द्रे च । 'परिपीत-
पटीररवैरल' इत्युङ्गटः । उञ्जे, ह्रस्वीये च लि० ।

पटीयस् लि० अतिशयेन पटुः ईवञ्च । अतिशयकार्यदक्षे ।

पटु लि० पट-उ । निपुणे, नीरोने, तोष्णे ऋते, निपुरे धूर्त्तं
च । स्त्रियां वा ङीप् । पटोले उ० । लवके, पांशुलवणे
छलाके च न० ।

पटुजातीय लि० पटुप्रकारः जातीयर् । पटुप्रकारे ।
 पटुपर्णी स्त्री० पटूनि पर्णान्यस्याः । स्वर्णशीरिणीदले ।
 पटुरूप लि० प्रशस्तः पटुः प्राशस्त्ये रूपम् । अतिशयदत्ते ।
 पटोल पु० पट-ओलच् । खनामख्याते लताभेदे । वस्त्रभेदे न०
 पटोली (लिका) स्त्री० अपलटः पटोलः डीप् (किङ्का) ख्या-
 तायां लतायाम् । स्वार्थे कन् । तलैर्गर्थे ।
 पट्ट न० पट क्त नेट् ट वा तस्य नेत्त्वम् । नगरे । चतुष्पथे,
 राजादिष्वेवम्पत्वे, (पाट्टा) भीटे, 'ललाटपट्ट'मित्युद्भूतः ।
 फलके (टाक) राजसिंहासने, उत्तरीयवस्त्रे, कौप्ये, (रेशम)
 पेषणे च । प्राषाणे पु० ।
 पट्टज न० पट्टात् जायते । पट्टनिर्मिते वस्त्रे (रेशमिकापट्ट)
 पट्टदेवी स्त्री० पट्टे राजासने देवी कृताभिषेका स्त्री । राज
 महिष्याम् (पाट्टाणी) पट्टमहिष्यादयोष्यत् । [प्रधाननगरे
 पट्ट(त्त)न न० पट(त)न्ति जना यत् पट-पत्, वातनन् । नेट् ।
 पट्टरङ्ग न० पट्टं रज्यतेऽनेन रत्नज-करणे पञ्च । (वक्त्रम्) इति
 ख्याते पदार्थे । ल्युट् । पट्टरञ्जनमप्यत् ।
 पट्टिन् पु० पट्ट+अस्त्यर्थे इनि । रत्नलोभे ।
 पट्टिल पु० पट्ट अस्त्यर्थे इलच् । प्रतिकरजे । [अप्रठीत्
 पट्ट लिखितानुरवाचने भ्या० पर० सक० सेट् । पठति अपठोत्-
 पठ गतौ भ्या० आ० सक० सेट् इति । पण्डते अपण्डित ।
 पण्ड संज्ञतौ वा चु० उ० पणे भ्या० अक० सेट् इति । पण्ड-
 यति-ते पण्डति अपपण्डत्-त अपपण्डोत् ।
 पण व्यवहारे (क्रयविक्रयादौ) स्तुतौ च भ्या० आ० सक० सेट् ।
 पणायति -ते पणते व्यवहारे तु पणायति इत्येव । अप-
 णायोत् अपणायिष्य अपणयिष्य ।
 पण पु० पण्यतेऽनेन पण-अच् । मूल्ये, धने, ताके कर्षपरि-
 मिते (पयसा) ख्याते द्रव्ये च । भावे अच् । शूते, द्यूते,
 ग्लहे, (पराजये, इदं देखमित्येव) नियमे । व्यवहारे च 'सा-
 काकिनी ताव पणयतस्' इत्युक्ते चतुःकाकिनीपरिभाषे च
 पणान न० पण-भावे ल्युट् । विक्रये ।
 पणव पु० स्त्री० पणं व्यवहारं वाति वा-क्त । पट्टभेदे 'पण-
 वाणकगोचुष्ठा' इति गीता । [वणिजां पणायाम् इति भट्टिः
 पणायाम् स्त्री० पण-स्वार्थे आय-ततः-अ । व्यवहारे 'न चोपलेजे
 पणायित लि० पण-आय-क्त । स्तुते । आयाभावपले पणित-
 मप्यत् ।

पणितव्य लि० पण-तव्य । विकेतव्ये, स्तोतव्ये, व्यवहार्ये च
 यत् । पण्यमप्यत् । [सारिण्यां बुधौ स्त्री० टाप् ।
 पण्ड पु० पण-ड तस्य नेत्त्वम् । कौप्ये, निष्कले च । तत्त्वानु-
 पण्डापूर्व न० पण्डं फलासाधनमपूर्वम् । वस्तुतः फलसाधन-
 योग्ये फलानुपहिते धर्माधर्मात्मकेऽदृष्टे यथा सन्ध्यावन्द-
 नादेरभावे दूरदृष्टं जायते सन्ध्यादेर्यन्दने तु तस्यानुपपत्त्या
 फलानुपहितं दूरदृष्टं नश्यतीति तत्पण्डापूर्वमिति मीमांसा
 पण्डित पु० पण्डा तत्त्वानुगा बुद्धिर्जातास्त तार० इतच् ।
 शास्त्रतात्पर्यज्ञे विद्वधि ।
 पण्यवीथी स्त्री० इत० । विक्रयद्रव्यविक्रयशालायां (हाटचाला)
 हट्टे च । स्वार्थे कन् । पण्यवीथिका, पण्यशाला चाप्यत् ।
 पण्यस्त्री स्त्री० कर्म० । वेश्यायाम्, पण्यङ्गनादयोप्यत् ।
 पण्यजीव पु० पण्येन क्रयविक्रयद्रव्येणाजीवति आ+जीव
 अच् । वणिग्जने । [अपपतत्-त ।
 पत गतौ अद० चु० उभ० सक०, ऐश्ये अक० सेट् । पतयति-ते
 पत ऐश्ये दि० आ० अक० सेट् । पत्यते अपतिष्य । [अपपत् ।
 पत गतौ भ्या० पर० सक०, ऐश्ये अक० उच० सेट् । पतति
 पतग पु० पतत्यनेन पतः पल्लवेन गच्छति गम-ड । विहङ्गमे ।
 पतङ्ग पु० पतन् सन् गच्छति गम-खच् डिङ् । स्वर्थे, शलभे,
 (फडिङ्ग) खगे, शालिभेदे, मधुकवले च । [कायाम्
 पतङ्गिका स्त्री० लुट् । पतङ्गः पतङ्गी ततः कन् । लङ्गमणि-
 पतञ्जलि पु० पतन् अञ्जलिर्यस्मै नमस्त्यत्वात् शक० । पाणि-
 नीयस्तत्त्वभाष्यकारे, योगस्तत्त्वकारे च सुनिभेदे ।
 पतत् पु० पत-शब्द । पतिषि ।
 पतत्त पु० पतन्तं लायते त्वै-क । पतिषां पत्ते (पाका) ।
 पतति पु० पत-अलिन् । पतिषि, पतन्तो पतन्त्यः ।
 पतत्तिन् पु० पतन्तोऽस्मादि इनि । पतिषि पतन्तिषी ।
 पतङ्ग ह पु० पतव् सुखादिभ्यः खवत् जलादि ष्टङ्गाति ।
 (पिकदानी) पालभेदे ।
 पतयालु लि० चु० पत-आलुच् । पतनशीले पातके ।
 पताका स्त्री० पत्यते बोध्यते बोधादिभेदोऽनया पत-आकम् ।
 वंशोपरिदेये त्रिकोणाकारे वस्त्रखण्डे, सौभाग्ये, नाटकाङ्गे,
 अङ्गे, कैतौ, छन्दोपम्यान्ते लघुपुरुषव्यक्तिज्ञानार्थं चक्रभेदे च
 पताकिन् लि० पताका+अस्त्यर्थे इनि । पताकाभारिणि ।
 ज्योतिषोक्ते तदाकारवति रिष्टरूपके चक्रभेदे पु० ।
 पति पु० पा-ङति । भर्त्तरि । अधिपतौ लि० । स्त्रियां वा डीप् ।
 पतित लि० पत-क्त । चलिते, गलिते धर्मादित्यागादिजन्य
 दूरदृष्टवति जने च 'पतितानां न दाहः स्या' इति स्मृतिः

पतिंवरा स्त्री० पतिं दृष्टीति दृ-खल् । स्तेच्छया पतिवरण-
कारिकायां कन्यायाम्, कण्ठजीरको च ।
पतिवती स्त्री० पतिरस्यस्या सतृप्ति० लुक्, अस्य वः, डीप्
च । सपत्न्यायां स्त्रियाम् ।
पतिव्रता स्त्री० पतिः पतिसेवने व्रतं यस्याः । सत्यां योषिति ।
पत्ति पु० पद-तिन् । सेनायाम् । क्तिन् । गतौ, (१रथः, १गजः
३अश्वः, ५सेनाः) एतत् संख्यान्विते सेनाभेदे च स्त्री० ।
पत्नी स्त्री० पति-यत्तसंबन्धे डीप् लुक् च । पतिव्रतयत्तवत्यां
विधिना कटायां योषिति ।
पत्न न० पत-इत् । वाहनमाले, पत्नी, पत्निषां पत्ने, लेखनाधारे
द्रव्ये, धातुमयपत्राकारे द्रव्ये च । लिप्यां स्त्री० डीप् ।
पत्नगुप्त पु० १त० । (तेकाटासिन्) द्रव्ये ।
पत्नघना स्त्री० पत्नै घना । सातलाष्टणे ।
पत्नहारक पु० पत्नाकारः दारकः कर्म० । (करात्) क्रकचास्ते
पत्नपुष्प पु० पत्नमेव पुष्पमिव सुगन्धित्वात् यस्य । रक्ततलसाम्
संज्ञायां कञ् । तलस्यां स्त्री० ङाप् ।
पत्नभङ्ग पु० पत्नस्येव भङ्गः खण्डो यत् । सनादौ पत्नख-
ण्डाकतिरूपेण लेख्ये तिलकादौ । गौरा० पत्नभङ्गीत्यप्यत्र
पत्नरथ पु० पत्नं पथः रथइव गतिसाधनं यस्य । पत्निषि ।
पत्नलेखा स्त्री० पत्नस्य लेखा । चन्दनादिना पत्नाकतिले-
खने । ७व० । सनादौ तथालेख्ये तिलकादौ ।
पत्नवल्ली स्त्री० पत्नस्य वल्ली श्रेणीव । चन्दनादिना लेख्ये
पत्राणां श्रेणीतल्ये तिलकाकारे पदार्थे ।
पत्नश्रेष्ठ पु० पत्नेषु श्रेष्ठः । विल्लष्टणे ।
पत्नसूचि स्त्री० पत्नाणां सूचिरिव । कण्टके ।
पत्नाङ्ग न० पत्नं पुञ्जति अन्, पत्नमेवाङ्गमस्य वा । भूर्जपत्ने
(वक्रम) काष्ठभेदे, रक्तचन्दने च ।
पत्नाङ्गुलि स्त्री० पत्नसहितङ्गुलिर्यत् । चन्दनादिना सनादौ
लेख्ये पत्नयुक्ताङ्गुल्याकारे तिलकभेदे ।
पत्नाञ्जन न० पत्नं लेखनपत्नमज्यतेऽनेन ल्युट् । मस्याम्
पत्नालु पु० पत्नाकत आलुः । काठालुभेदे ।
पत्नावलि स्त्री० इत० । पर्णश्रेणौ पत्नाणां लेख्यपत्नाणां
वली च । वा डीप् । पत्नभङ्गे । [सार्धं कन् तलैव
पत्नी स्त्री० पद-इण् डीप् । लिपौ तदाधारत्वात् पत्ने च ।
पत्तिन् पु० पत्नं पथः अस्मत्स्य इति । पत्निषि, शरे, श्येने,
रथिनि, पर्वते, तावे च । पर्णयुते लि० ।
पत्तोर्ण न० पत्नजता लण् (रिपम) अस्मत्स्य अर्थ आद्यच् ।
पट्टपत्रे, कौबे । पत्ने पु लृष्णं यस्य । श्लोनाकष्टवे पु० ।

पथ गतौ भा० प० सं० सेट् । पथति अपथत् ।
पथ गतौ वा चु० उभ० पञ्चे भा० प० सक० सेट् इदित् । पन्थवति
ते पन्थति । अपपन्थत् त । अपन्थीत् ।
पथ पु० पथ-अच् । मार्गे, पथि ।
पथिक लि० पन्थानं गच्छति पथिन्-कन् । देशान्तरयानाय
गृहान्निष्ठस्य पथिगन्तरि । [ठन् । कपिलद्राक्षायाम् ।
पथिका स्त्री० पथे पथिगमनाय हित्वा अनायासमप्यत्वात्
पथिद्रुम पु० पथ-इन् कर्म० । खदिरवृक्षे ।
पथिन् पु० पथ-इनि । (पथ) स्वाते अश्वनि ।
पथ्य लि० पथे चिकित्सादुष्टारिमागीय हितम् । चिकित्सोपयो-
गिनि रोगिसेव्ये वस्तुनि, हितकारके च । हरितकीटके,
बन्धाकर्तृश्याञ्च स्त्री० ।
पथ्यशाक पु० कर्म० । तण्डुलीयशाके ।
पद स्थैर्यं भा० पर० अक० सेट् । पदति अपादीत् अपदीत् ।
पद गतौ दि० आ० सक० अनिट् । पद्यते अपादि ।
पद गतौ अद० चु० आत्म० सक० सेट् । पद्यते अपपद्यत् ।
पद न० पद-अच् । चित्ते, स्थाने, पादे, उद्यमे, त्राणे, वस्तुनि
शब्दभेदे, (सुएतिङन्तकृमे) प्रदेशे, श्लोकपादे च ।
पद न० पद-क्विप् पादे । किरणे पु० ।
पदग लि० पदेन गच्छति गम-ड । पदातिके ।
पदन्यास पु० पदस्य गोप्यदैकदेशचुरस्य न्यासः तन्नामाचरं
यत् । गोलुरमुपे । इत० । पदस्वार्पणे ।
पदवि(वी) स्त्री० पद-अवि वा डीप् । पथि । [गामिनि
पदाजि पु० पादाभ्यामजति ईन् वीभावभावः पदादेशः । पाद-
पदाति पु० पादाभ्यामतति अत-इन् पदादेशः । पदगामिनि
पदार्थ पु० पदबोधोऽर्थः शाकः । अभिधेये, वस्तुमाले सर्वेषां
शब्दबोधत्वात्तथात्वम् ।
पद्म पु० पद्मां गच्छति गम-ड । पादेन गामिनि ।
पद्मति(वी) स्त्री० पद+हन्-क्तिन् वा डीप् । पथि, पङ्क्तौ
पूजादिशापकपन्थभेदे च ।
पद्म न० पद+मन् । कमले, गजसुखादिस्थे, विन्दुसुसदावे कम-
लाकारेण सै चादेरभिनिवेशनरूपे व्यूहभेदे, निधिभेदे, 'अर्पुद-
भज' इति पर्यायानाम्भोक्तायां दृष्टार्पुदसंख्यायां, तलंस्थानेन,
उष्करमूले, सीसके, धातौ, शरीरस्थे, नाडीचक्रभेदे च ।
पद्मकन्द पु० इत० । शाबूके ।
पद्मकाष्ठ न० इत० । ओषधिभेदे । [इनि । भूर्जपत्नद्रव्ये ।
पद्मकिन् पु० पद्मकानि गजविन्दुलासालनयोपिन्दवः सन्धस्य
पद्मकेशर पु० इत० । किम्लत्वे, पद्मवराटपसीपस्य पीतवर्णे

केशाकारे षडर्थे । [मृच्छाणि । कर्म० । कमलमभो न० ।
पद्मगर्भे पु० पद्मं विष्णुनामिपद्मं गर्भसुखादकं यस्य । चतुर्मुखे
पद्मचारिणी स्त्री० पद्मनिव चरति स्थानं प्रतिताप्य दूरं
गच्छति विनि । उत्तरकुण्ड देशे मसिङ्गे लताभेदे ।

पद्मनाभ पु० पद्मं नाभौ यस्य अच् । विष्णौ । [लसूले ।
पद्मपत्र न० इत० । कमलपत्रे । पद्मस्य पत्रं बाहुनमिव । कम-
पद्मपुराण न० पद्ममधिलक्ष्य कतनम् तस्य तुल्यं तर्भा० ।
महापुराणान्तर्गते पुराणभेदे ।

पद्मपुष्प पु० पद्मनिव पुष्पं यस्य । कर्णिकारुडके ।
पद्मबन्ध पु० पद्माक्तारौ बन्धः सन्निवेशः । शब्दालङ्कारभेदे ।
पद्मबन्धु पु० इत० । सूर्ये, भ्रमरे च । पद्ममितादयोऽप्यत्र ।
पद्मभू पु० पद्मं विष्णोर्नामिपद्मं भूतमतिस्नानं यस्य । चतुर्मुखे
मृच्छाणि । पद्मोद्भादयोप्यत्र ।

पद्मराग न० पद्मस्त्रेव रागो यस्य । रत्नवर्णे मणिभेदे (मायिक)
पद्मलाञ्छन पु० पद्मं लाञ्छनमस्य । सूर्ये, मृच्छाणि, नृपे, कुबेरे च
पद्मवासा स्त्री० वसत्राभापारे षट् इत० । सरस्वत्यां लक्ष्म्याम्
लवङ्गे च । पद्मनिवासी निलयो यस्याः । पद्मनिवासादयोऽप्यत्र
पद्मवीज न० इत० । कमलवीजे (कमलगात्रा) ।

पद्मवीजाम्ब न० पद्मवीजमिवाभाति आ+भा-क्त । (साधना)
जलजे फलभेदे । [मनसादेव्यां, कुसुम्भपुष्पे च ।

पद्मा स्त्री० पद्ममकस्य चर्य आद्याच् । लक्ष्म्याम्, लवङ्गे,
पद्माकर पु० इत० । पद्मयुक्ते तद्योग्ये वा अगाधे जलायवे,
पद्माट पु० पद्मवदटति अट-अच् । चक्रमर्द्धके (दादमर्दग) ।
पद्मावती पु० पद्म+अवत्यर्थे मतप् भक्ष्य वः दीपेच । (पद्म)
नदीभेदे, मनसादेव्यां, पद्मचारिणीलतायाश्च ।

पद्मासन न० पद्मनिवासनम् । योगशास्त्रप्रसिद्धे आसनभेदे ।
पद्मिनी स्त्री० पद्मातो-सम्भूः, सञ्जिह्वदेष्टो वा इति । कमल-
समूहे तद्युक्तादेर्गुपायां शरीररस्यलतायां, स्त्रीभेदे च ।

पद्मिनीकान्त पु० इत० । सूर्ये पद्मिनीमिवादयोप्यत्र ।

पद्मिन् पु० पद्मं विन्दुजालमस्त्वस्य इति । इतिनि । पद्मयुक्ते वि०

पद्मि शय पु० पद्मे गते शी-अच् अलुक् स० । विष्णौ ।

पद्म न० पदं चरणमर्हति पद+यत् । विहिते चतुश्चरणात्मके
'पदां चतुष्पदी तच्च उक्तं जातिरिति द्विधे'त्युक्ते, वाक्यभेदे ।
पदव्यां स्त्री० । पद्मं जातः यत् । नृरे पु० । पदं विध्यति
यत् । शर्करायां स्त्री० । [वीत् अपनाविध अपनिट ।

पद्म स्तुतो आ० आत्म० सक० सेट् । पनायते पनायति अपना-
यनस्य पु० पन-अधच् । (कांठाल) कण्टकिफले । [नतो न०
पद्म वि० पद-क्त । गतिरे, च्युते च । पद-नम् । अधोमुख-

पन्नग पु० पदमधीष्ठस्वं यथा तथा गच्छति, पद्मं न गच्छति
वा, गम-ड । सर्वे, पद्मकाष्ठे च । जातो डीप् । सदांम् ।

पन्नगाशन पु० पदभान्नमिति अश्न-ल्यु । गरुडे ।

पन्नहा स्त्री० पदि मता गृहा नह-क्त । चर्मपाडुकायाम् ।

पन्नङ्गी स्त्री० पदं नङ्गतेऽनया नह-ङ्ङन् विच्छात् डीप् ।
चर्मपाडुकायाम् । [यस्यम् ।

पम्पा स्त्री० नदीभेदे, 'पम्प लच्छण । पम्पायामि'ति राका-
पय गतौ आ० आत्म० सक० सेट् । पयते अपयिष्ट ।

पयःकन्दा स्त्री० पयः क्षीरं कन्दे यस्याः । क्षीरविदार्याम्
पयस् न० पा-असुन् इकारान्तादेशः । उग्मे, जने च ।

पयस्स वि० पयसो विकारः यत् । उग्यविकारे दद्यादौ ।
विङ्गादे पु० । क्षीरानोक्ष्याम्, अर्कप्रपिकायां, कुटुम्बि-
न्याश्च स्त्री० ङीप् । आभिधायां स्त्री० टाप् ।

पयस्विनी स्त्री० पयस्+अस्त्वर्थे विनि । धेनौ, नद्यां, कानो-
ख्याम्, क्षीरकानोख्यां, उग्मेमेत्यां, क्षीरविदार्यां, काग्यां,
जीवत्यां, रालौ च ।

पयोधर पु० पयांसि धारयति धृ-णिच्-अच् चुक्षः । मेघे,
स्त्रीकाने । प्रायः पयोधरसञ्चतिरेक 'रेह'रित्युद्धटः
नारिकेले, कशेरुणि, कोषकारे च । [निष्ठादयोऽप्यत्र ।

पयोधि पु० पयांसि धीयन्तेऽत्र पयस्+धा-क्ति । सञ्चरे पयो-
धधोर पु० पयो जणं रजति रन्ज-ड । खद्विरे ।

पयोलता स्त्री० पयःप्रधाना लता याक् । क्षीरविदार्याम्
पयोव्रत न० पयोनामपानरूपं व्रतम् । हादमाहसाध्ये व्रतभेदे
पर वि० पू-भावे कप्, कर्त्तरि अच् वा । अन्यस्मिन् भिन्ने इत्यर्थे,
उत्तरे, दूरे, क्षीमापरिच्छिन्ने, अथे च प्रोच्ये, केवले,
मृच्छाणि च न० । 'हे मृच्छाणो वेदितव्ये परस्मापर'मिति
श्रुतिः । शतौ पु० ।

परःशत न० शतात् परे नि० । शताधिकसंख्यायां, तस्य शतातेषु च
परःशस्य अय्य० नः परे दिक् नि० । आगामिपरदिवसात्
परस्मिन् दिने । [तत्त्वस्थानितेषु च ।

परःसहस्र न० सहस्रात् परे नि० । सहस्राधिकसंख्यायां
परकीय वि० परस्येदम् ल-कुञ्ज च । परसंवन्धिनि । उप-
नायिकायां स्त्री० ।

परच्छन्द पु० इत० । परेच्छायां परच्छन्दानुवर्तिनीत्युद्धटः
परस्य छन्देन छन्दो यस्य । पराधीने वि० ।

परजात वि० परस्मात्, परकर्त्तव्योपपत्त्या जातः जन-ड ।
अन्येन जाते, परप्रयत्नेन पुष्टे च । [पत्र ।

परतन्त्र वि० परस्मन् प्रधानं यस्य । पराधीने पराप्रसादगे-

परत्वं न० परस्य भावः त्व । वैशेषिकमतसिद्धे शुषभेदे, भेदे च परपाकनिवृत्तं उ० परार्थः देवातिथ्यादर्थः पाकसंख्यानिवृत्तः । 'वृहीत्यान्निं समारोप्य पञ्च यज्ञान् निर्वपेत् । पर-पाकनिवृत्तोऽसावि'त्युक्ते पञ्चयज्ञाकारके ।

परपाकरोत उ० परस्य पाकस्तत्त्व रतः रम-क्त । 'पञ्चयज्ञान् स्वयं कृत्वा परान्नसुपजीवति । सततं पातकख्याय पर-पाकरोतश्च स' इत्युक्ते परपाकाद्भक्षणे सततं प्रवृत्ते ।

परपिण्डाद् वि० परस्य पिण्डं आसमन्ति अद्-अण् । नित्यं परान्नोपजीविनि ।

परपुष्ट उ० परया काक्या पुष्टः पुष्ट-क्त सर्वनाम्नः पुं वत् । को-किले, कोकिलया हि डिङ्स्वस्तोऽनादवया नोडस्य काक-डिङ्स्वमपसार्थं स्वडिङ्स्वे तत्त्वं स्यादिति काक्या स्वडिङ्स्वबुद्ध्या ऽनौ पुष्यते इति लोकप्रसिद्धिः । परभृतादयोऽप्यत्र । अन्य-पालिते त्रि० । वेश्यायाम् स्त्री० ।

परपूर्वा स्त्री० पर इतरः पूर्वा यस्याः । 'पतिं हित्वापकटं स्वसृक्कटं या निषेवते । परपूर्वेति सा प्रोक्ते'त्युक्तायां पुन-र्भूति स्त्रियाम् ।

परभाग उ० भज्यते सेव्यतेऽनेन भागः उत्कर्षः कर्म० । अत्य-लोत्कर्षे 'लब्धपरभागतवे'ति रघुः । भागः खण्डः कर्म० । देशेऽंशे, ईत० । परस्य भागे अंशे । [किप् । कान्ते ।

परभृत् उ० परं कोकिलडिङ्स्व' स्वडिङ्स्वबुद्ध्या विभर्ति, भृ-परम् अय्य० पृ-अभि । नियोगे, लेपे लेवते च ।

परम वि० परं परत्वं भाति मा-क । उत्कृष्टे, प्रधाने, आद्ये, प्रथमे च ।

परमम् अय्य० पर+मा-डभि । अनुज्ञायास्, स्त्रीकारे च ।

परमर्षि उ० परमं ब्रह्म कृपति गच्छति जानाति वा कृप-गतौ इन् । 'कृपति परमं यस्मात् परमर्षिस्ततः कृत'इति निरुक्तं ब्रह्मवेत्तरि । कर्म० । अष्टे सुनौ । [संन्यासिभेदे

परमहंस उ० कर्म० । कुटीचकादिषु चतुर्षु सङ्गासिषु मध्ये परमाणु उ० कर्म० । वैशेषिकसिद्धे दृष्टिव्यादीनां चतुर्णां भूतानां ह्यणुकृपावयवारम्भके सूक्ष्मभूते ।

परमात्मन् उ० कर्म० । 'आत्माऽस्य जगतो यस्मात् सर्वलोक-पाञ्चगो मतः । परमात्मा परं ब्रह्म तेन वेदे प्रकीर्तित' इत्युक्ते परब्रह्मणि । [परस्तत्त्वस्य ।

परमान्न न० कर्म० । पावसे दुग्धपकोऽन्ने देवादिप्रियत्वात् परमायुष उ० परममायुषस्य दृ० । असनहले ।

परमायुस् न० परमं गणवधिकं आयुर्जीवितकालः । अनुष्ठा-दीनां ज्योतिषोक्ते गताद्यादिकाले । विस्तारस्तु दृष्टद्विधाये

परमेश्वर उ० कर्म० । जगत्सृष्ट्यादिकारके सगुणे त्रिमूर्तिका ब्रह्मणि, चक्रवर्त्तनेति ऋषे च ।

परमेष्ठिन् उ० परमे ब्रह्मणि तिष्ठति लीयते स्या-नि डिङ् पत्वम् । चतुर्भुजे ब्रह्मणि, शण्णपासमूर्तिभेदे च ।

परम्परा स्त्री० परम् अतिशयेन दृष्टाति प्रपूर्ति वा दृ-पृ-वा अच् । वंशे, व्यवधाने, सन्ततौ अविच्छिन्नधारायास् एवं परंपराप्राप्तिमिति गीता । वधे, अनुक्रमे च ।

परम्पराक न० परस् अतिशयेन परा श्रेष्ठा परम्परा तथा धारया आकोहिंसर्न यत् अक कुटिलगतौ षञ्, प्रश्ला परम्-रा हिंसा अतिष्ठाजनकत्वात् कन् वा नपुंसकत्वं कोधात् । यज्ञार्थे पशुहन्तने । 'या वेदविहिता हिंसा नियतास्त्रिंश-राचरे । अहिंसामेव तां विद्यादिति' मनुकेस्तस्या अहिं-सात्वेन हि प्राशस्यम् । [गते ।

परम्परीण वि० परम्परया धारयागतः स्व । अविच्छेदसन्तत्वा-परवश वि० परस्य वशः आयत्तः । पराधीने ।

परवत् वि० परः परायत्तताऽस्यस्य सत्पुं मस्य वः । पराधीने परशु उ० परं दृष्टाति दृ-कु डिङ् । परश्चपे (टाङ्गी) अस्त्र-भेदे । सृष्ट-शुनृ दृ आदेशः । परशुरथत्वं, अस्त्रत्वात्वे च ।

परशुराम उ० परशुधारी रामः शाक० । जसदग्निजे भगवद्-व-तारभेदे येन परशुना त्रि।सप्तकत्वो भूमिर्निःक्षवित्वा कृता ।

परश्व(स्व)ध उ० श्वि-ड षो ढङ्गिः परस्य च धयति, परस्य स्वं काष्ठं धयति वा धै-क । कुठारे अस्त्रभेदे ।

परस्पर वि० पर+वीष्णायं द्वित्वम् सुट् च । अन्योन्यस्त्रिणु पदार्थे । स्त्रीनपुंसकयोस्तु सार्धविभक्तिं आसु असुच् ।

परस्पराम् परस्परमिति सर्वविभक्तौ ।

परस्त्रीपद न० परस्त्री परोद्देशेन पदं फलबोधनं यस्मात् । व्याकरणोक्तेषु तिवादिषु नवष्ट । स्वरितेतः, जितश्च धातो-रुत्तरतिवादिभिर्नवभिर्हि परार्थमेव फलं बोध्यते ।

परा अय्य० दृ-आ । प्रातिलोभ्ये प्राधान्ये, धर्षणे, आभिमुख्ये, त्यागे, विक्रमे, भ्रष्टार्थे, गतौ, भङ्गे, अनादरे, तिरस्कारे, प्रत्या-वृत्तौ च । बन्ध्याककौश्यां 'परा जगनपायिनी'त्युक्ते मूलाधारस्ये शब्दभेदे, 'सा परा ययात्तरमचिगम्यते' इति श्रुत्युक्तायां ब्रह्मविद्यायास् स्त्री० ।

पराक उ० 'यगतान्नोऽप्रमत्तस्य द्वादशाहमभोजनम् । व्रतं परा-कोनामे'त्युक्ते द्वादशाहोपवाससाध्ये प्रायश्चित्तरूपे व्रतभेदे पराक्पुष्पी स्त्री० पराक् पुष्यं यस्याः । कृपानर्गे ।

पराक्रम उ० परा+क्रम-घञ् न ढङ्गिः । बले देहजसामर्थ्ये ।

पराग उ० परागच्छति परा+गम-ड । पुष्पिवाले, पुष्करजसि,

‘सुटपरागपरागतपङ्कज’मिति साधः । स्नानीयद्रव्यै-कुङ्कु-
मचूर्णादौ, उपरागे, चन्दने च ।

पराङ्मुख लि० पराङ् प्रत्याहृतं मुखं यस्य । विसृष्टे आर-
व्याख्यातं निवृत्तावुन्मुखे ।

पराच् लि० परा अङ्गति अनुच-किन् प्रत्यक्तत्त्वभिन्ने-इदं-
व्यवहारविषये-वाह्ये वस्तुनि ।

पराचित लि० परेषांचितः पुटः व्याप्तो वा आ+चि क्त ।
परेश पतिपालिते, सम्यग् व्याप्तं च ।

पराचीन लि० परागभवः पराच्+ख । पराङ्मुखे, परकालिके च
पराजय पु० परा+जि-अच् । पराभवे (हारि) ।

पराधीन लि० परेदधि इति वाक्ये समासे अष्टोत्तरपदान् ख,
परस्याधीनो वा । परायत्ते । [अन्यस्यान्ते न०

परान्न लि० परस्यान्तेवाद्गमस्य । परान्नोपजीविनि । इत० ।

पराभव पु० परा+भू-अप् । तिरस्कारे, अभिभवे, विनाशे च
परामर्श पु० परा+मृ-अच् । सुक्तौ, विवेचने, व्याख्यातौ

व्याप्तिविशिष्टतया प्रजस्य ज्ञाने च यथा वरिष्ठव्याप्तधूमवान्
प्रज्जित इत्यादि ज्ञानम् ।

परायण न० परमयनं शतम् । अत्यन्तासक्तौ, उत्तमाश्रये च
इव० । अत्यासक्तौ, यथा धर्मपरायणः धर्मं अत्यन्तासक्तः ।

नतपरे, अभीष्टे च लि० ।

परारि अव्य० पूर्वतरे वर्षे पूर्वतर+अरि परादेशः नि० ।
पूर्वतरवस्तु गततृतीयवस्तु । परोऽरिः । अत्यन्तशत्रौ पु०

पराङ् पु० पराङ्गति परा+ङ-उच् । कारवेष्टवृत्ते (उच्छा) ।

पराङ् न० मृद-अच् कर्म० । परमसंख्यायां ‘पारंपराङ्’ गणितं
यदि स्यादिति नैषधम् । कर्म० । ब्राह्मण आयुषोद्विती-

याङ् । [यत् । अष्टे ‘पराङ्गवर्षांतराणे’ति रघुः ।

पराङ्ग लि० पराङ् चरमसंख्यासुपचारात् अतत्त्वमर्हति
परावर्त्त पु० परा+वृत्-अच् । परीवर्त्ते विनिमये ।

परावृत्त पु० परा+वृत्ति परा+वृत्-अच् । सप्तवायुमध्यं
परिवृत्तवायोर्लक्ष्यं वायुभेदे ।

पराशर पु० व्यासपितरि, सुनिभेदे ।

पराश्रया स्त्री० परमाश्रयति आ+श्रि-अच् । वन्दावास्
(परमाका) अश्रवणस्त्रिणि लि० ।

पराश्रन न० परा+श्र-लुट् । मारणे ।

परासु लि० परागताः अश्रवो यस्य । स्मृते ।

परास्कन्धिन् पु० परान् आस्कन्दति-णिनि । चौरे ।

परास्त लि० परा+अश-क्त । निरस्ते, पराजिते च ।

पराङ् पु० पराङ्गतरमङ्गः कर्म० टच् समा० पु० स्वङ् । परदिने

पराङ् पु० परमङ्गः एकदेशिसं टच् समा० अङ्गादेशः शतम् ।
दिवसस्य चरमभागे, सृष्ट्युक्तेऽपराङ्काले च ।

परि अव्य० प्र-इन् । सर्वत इत्यर्थे, वर्जने, व्याधौ, श्रेष्ठे, कश्चित्
प्रकारं प्राप्ते, निरसने, पूजायां, भूषणे, उपरमे, शोके,
सन्तोषभाषणे, अतिशये, त्यागे, नियमे च ।

परिकर पु० परि+क-अप् । पर्यङ्के, परिवारे, समारम्भे,
समूहे प्रगाढगात्रवन्ते, विवेके, सच्चारिणि च ।

परिकर्म्मन् न० । कर्म संस्कारादि, तदास्माद्वा पु० देहसंस्कारे,
कुङ्कुमादाङ्गोद्वर्त्तनीयद्रव्ये, भूषणे च गणितानुगुणेषु सङ्ग-
लनव्यवकलनगुणनभागकृतितत्पदवनतत्पदरूपेषु अष्टवि-
धेषु संस्कारेषु च । इव० । सेवके लि० ।

परिक्रम पु० परि+क्रम-अच् न टङ्गिः । कीडादौ, पूजादौ
प्रदक्षिणीकरणाद्यर्थं प्रादेन गमने च ।

परिक्रिया स्त्री० परितः क्रिया वेदनम् । परिखादिना
पुरादेवेदने । [भेदे परितोऽप्यल ।

परिक्षित् पु० अर्जुनेन सुभद्रायास्तदादिने कुरुवंशे ऋषति-
परिखा स्त्री० परितः खन्यते खन-ङ । पुरादौ रिपुप्रभृतीनां

दुष्प्रवेशतासिद्धये गर्तरूपायां जलाधारस्थाने वेदना-
कारभूमौ । [वेदिते, गते च ।

परिगत लि० परि+गम-क्त । प्राप्ते, ज्ञाते, विस्मृते, चेदिते,
परिशङ् पु० परि+पङ्-अच् । स्त्रीकारे, सैन्यप्रवाहानां च कर्मणि

च । भाष्यायां, परिजने च । करणे अप् । मूले, श्रपणे च ।

परिघ पु० परि+हन-क नि० । परिघातास्ते लौकसङ्गरादौ,
लौकसृष्टे लङ्गुङ्-सङ्गरे, मूले, काचवटे, गृहे, विस्फो-
वधिके जनविश्रुतितमे योगे च । [पण्ये च ।

परिचय पु० परि+चि-अच् । ज्ञातस्य योनः पु येन ज्ञाने, संस्तवे,
परिचर्या स्त्री० परिचर+अप् । सेवयाम् ।

परिचाय्य पु० परिचोयते संस्क्रियतेऽस्ती चि-स्यत् । यज्ञाग्नौ ।

परिचारक नि० परि+चर-ण्वल् । सेवके भृत्ये ।

परिच्छद् पु० परि+च्छद-णिच्-घ ह्रस्वः । उपकरणे हृत्स्य च
रथप्रदातौ, वस्त्रादिभूषणे, परिवारे च । ‘सेनापरिच्छद-

कास्ते’ति रघुः ।

परिच्छेद् पु० परि+च्छिद-अच् । विशेषरूपेण इत्युक्ताकरणे,
सर्गादिस्थानीये पन्थस्य विच्छेदस्थाने च ।

परिजन पु० परिगतो जनः । परिवारे, प्रतिपाल्ये जने ।

परिणत लि० परि+नच-क्त शतम् । परिपक्वे, दृढि गते, व्यव-
स्थानं प्राप्ते, तिथ्यङ्गत्वावधारिति गते च ।

परिणय पु० परि+नी-अच् । विवाहे ।

परिणाम ए० परि+नम-घञ् । प्रकृतेरन्यथाभावे विकारे, येषे,
अर्थात्तद्धारभेदे च ।

परिणाम ए० परि+नह-घञ् । विस्तारे ।

परिणेतु ए० परि+नो-लृच् । विवाहकर्त्तरि भर्त्तरि ।

परितस् अय्य० परि+तधिल् । सर्वत इत्यर्थे चतुर्हिन्तु ।

परिताप ए० परि+तयते, अत्र वा भावादौ घञ् । दुःखे,
उष्णतायाम्, शोके, भये, कस्मै, नरकभेदे च । [वारणे च ।

परित्याग न० परि+तै-ल्युट् । रत्नणे, अनिष्टे प्रवृत्तस्य नि-
परिदान न० परि+त्सेन दानम् दा-ल्युट् । विनिमये द्रव्या-
न्तरपरिग्रहेन द्रव्यान्तरदाने ।

परिदेवन न० परि+दिव-ल्युट् । अनुगोचने, विलासे, कृतस्य
कर्मणोऽनुचितत्वविधानतामे च । धिच्-युच् । परिदेवना-
यत्र, लाभे च स्त्री० । [यस्मै नाभेरधोष्ठतवसने ।

परिधान न० परिभूयते परि+धा-कर्मणि ल्युट् । परिहित-
परिधि ए० परि+धा-कि । चन्द्रसूर्यसम्पत्त्ये शेषादिसंज्ञि
कपात् जायमाने वेदनाकारे मण्डले (सूर्यसभा) (चन्द्र-
सभा) यन्त्रियपशुवन्मनार्थं निष्ठातायां यन्त्रियतरोः प्रला-
शदेः शाखायाम्, गोलमण्डलस्य परितो वेदनस्वरूपाने,
परितः प्राज्ञे च ।

परिधियु लि० परिधौ तिष्ठति स्वा-क्त । परिचारके,
युद्धादौ रक्षिणो रक्षार्थं परितः स्थिते सैन्यादौ च ।

परिपन न० परिपचते अवच्छिद्यतेऽनेन पन-घञ् । मूलधने
परिपन्थक ए० परिपन्थयति दोषाख्यानं गच्छति खुल्ल,
पन्थानं वर्जयित्वा गच्छति वा कन् पन्थादेशः । शत्रौ ।

परिपत्न्यन् ए० परि+पन्वि-रनि । शत्रौ ।

परिपाक ए० परि+पच-घञ् । नैपुण्ये, उत्तमपाके च ।

परिपाकिनी स्त्री० परिपाक+अकर्म्ये रनि । लिङ्गति (तेजोटी)

परिपाटि(टी) स्त्री० परि+पु-घट-इन् । अनुकम्पे, आनुपूर्व्याम्

परिपुष्करा स्त्री० परितः पुष्करं स्रसं यस्याः । (गोमुक्)
गोदुग्धायाम् । [यमाने सुष्माकारे पदार्थे ।

परिपेल न० परि+पेल-अच् । कैवलीमुक्तके यैवलमध्ये जा-
परिपेलन न० परितः पेलयं ऋडुता यस्मै । कैवर्त्तसुस्तके ।

परिप्लव न० परि+प्ल-अच् । चञ्चले अस्थिरे ।

परिवर्ह ए० परि+वर्ह-घञ् । स्वपयोग्ये हृष्यस्वरथादिपरिच्छेदे
परिभ(भा)व ए० परि+भू-अप, घञ् वा । अनादरे, तिरस्कारे च

परिभाषण न० परि+भाष-ल्युट् । निन्दया दुष्टवचने आलापे,
नियमे च । [मनादस्य ससदायार्थे विधिपसंज्ञायाम् ।

परिभाषा स्त्री० परि+भाष-अ । कश्चिन्मसंज्ञायाम् अवयवार्थ-

परिभूत लि० परि+भू-क्त । तिरस्कृते, अनादरे च ।

परिमण्डल लि० परिगतो मण्डलम् । वर्त्तुलाकारे ।

परिमल ए० परि+मल-अच् । कुक्षुमवन्दनादिमर्द्दने, मर्द्दनो
भूते सुगन्धौ, परितः सम्बन्धे च । 'सतां परिमल' इत्युदयनः

परिमाण न० परिभूयतेऽनेन परि+मा-ल्युट् । (माप) तुलाकूल
प्रस्थादिभिर्द्रव्यस्य परिच्छेदे । [हिपरिमाणे च ।

परिमित लि० परि+मा-क्त । कृतपरिमण्ये, युक्ते, यथा-
परि(री)रक्षा ए० परि+रभ-घञ् सम्भवाद् दीर्घः । आलिङ्गने

परिवत्सर ए० संवत्सरपञ्चकान्तर्गते वत्सरभेदे ।

परिवर्जन न० परिवर्त्यतेऽनुभितरेन वृज-णिच्-ल्युट् ।
मारणे । वृज-भावे-ल्युट् । त्यागे ।

परि(री)वर्त्त ए० परि+वृत्त-भावे घञ् आदीर्घः । विनिमये ।
आधारे, घञ् । युगान्ते काले, पन्थविच्छेदे अथावादाय कर्म-

रि अच् । कूर्मराजे । भावे ल्युट् । परिवर्त्तनं विनिमये ।

परिवह ए० परि+वह-अच् । सप्तत्रयुषध्यापातिनि वायुभेदे ।

परि(री)वाद् ए० परि+वद-घञ् वा दीर्घः । अपवादे 'गुरो-
र्यत्र प्रदीवाद्' इति मनुः ।

परिवादिनी स्त्री० परितो वदति स्वदारवकिम नदति तद-
स्थिति । सप्ततन्त्रीयुक्तायां वीणायाम् अपवादकन्त्रींश्चिवाञ्च

परि(री)वाप ए० परि+वप-घञ् वा दीर्घः । वपने । वप-
णिच्-घञ् । सुखेने । ल्युट् । परिवीपणमध्यत ।

परिवापित लि० परि+वप-वा-वा णिच्-क्त । सुखिते ।

परि(री)वार ए० परित्रियतेऽसौ अनेन वा परि+वृ-घञ् वा
दीर्घः । परिजने कुदुम्बादौ, खड्गकोणे, (खाप) परिवादे च ।

परि(री)वाह ए० परि+वह-घञ् वा दीर्घः । जलोच्छ्वसि
परितः समन्ताज्जलानासुच्छलनात् तथा त्वम् ।

परिविन्ध लि० परिविद्यतेऽसौ कर्मणि-क्त । अनुजस्य
विवाहकाले अनूदे अष्टे । तादृश्यां भगिन्यां स्त्री० । अष्टेता-

नूढताकालेऽनुजोद्वाहकल्पः दीपः परिवेदनं तेन दुष्यत
इति तस्य परिवेदनकर्मत्वम् ।

परिविन्धि ए० परिविद्यते परिवेदाजसदोमेव दुष्यतेऽसौ
परि+विद-कर्मणि क्तिच् । प्राग्जातुजस्यानूदे अष्टे

परिवृष्ट लि० परि+वृष्ट-क्त । अधिपे प्रभौ ।

परिवेत्तु ए० परि+विद-लृच् । अष्टेऽनूदे प्राग्विवाहकल्पपरि
वेदनकर्त्तरि अनुजे भ्रातरि ।

परिवेदज्ञ न० परि वर्जयित्वा उचितकालं वेदनं विवाहः लाभो
वा । अष्टे, अनूदे, अकृतान्याधाने च कनिष्ठस्य विवाहकरणे,

अग्न्याधानकरणे च दुरवष्टजनके स्मृत्युक्ते दीपे ।

परिवेदनी स्त्री० परिविद्यते यथा परि+विद-कारणे ल्युट्
ङीप् । आसूदा परिवेदनदोषो भवति तस्यां नित्याम्,
'परिवेत्ता परिवितिः यथा च परिविद्यते । सर्वे ते नरकं
यान्ति दाहयाजकपञ्चमा' इति मनुः ।

परिवेश पु० परि+विश-व्याप्ती भावे णञ् । वेष्टने, निषादि
संपर्काज्जायमाने चन्द्रार्कमण्डलस्य वेष्टनाकारे । 'वाताद्यै
नैण्डलीभूताः सूर्याश्चन्द्रसोः कराः । मालाभा व्याप्ति
दृष्टव्ये परिवेशस्तु स स्फुट' इत्युक्ते मण्डले प्रदार्थे ।

परिवेषण न० परि+विष-णिच्-ल्युट् । भोजनार्थमन्नादेः
भोजनपाने दाने ।

परिव्याध पु० परि+व्याध-कर्तरि ण । अल्लुतेतसे ।

परिव्राज्य पु० परि+व्रज-क्तिप् नि० । सर्वकर्माणि परित्यज्य
आचरन्नातरगामिणि चतुर्थाश्रमिणि यतौ ।

परिव्राज(क) पु० परित्यज्य सर्वकर्माणि व्रजति व्रज-घञ्
खुच वा । चतुर्थाश्रमिणि यतौ । [प्रतिपादने अन्ये ।

परिशिष्ट न० परि+शिष-क्त अवशेष अस्त्वर्थे अच् । अवशिष्टांश
परिचय पु० परि+चय-घञ् न टङिः । व्यायामे श्लेष्-
कारके व्यायामे ।

परिश्रय पु० परि+श्रि-आधारे अच् । सभावात् ।

परिषद् स्त्री० परितः सीदत्यस्मात् सद्-क्तिप् । सभायां, धर्मोप
देशकपण्डितचसुदाये च । [पार्श्वचरे, परिश्रमे च ।

परिषद् पु० परितः सीदति गच्छति सद्-अच् । अलुचरे
परिषद्बल नि० परिषद्+अस्त्वर्थे वलच् । सभासदे ।

परिष्क(स्त्र)ि नि० परिष्कट्यते पूर्यते परि+स्कन्द घञ् वा ।
गतम् । परउटे । क्त । परिष्कल्यत्य वा प्रत्ये परिष्कल्यत् ।

परिष्कार पु० परि+क-घञ् छट् च । भूषणे विद्याशानवस्तुनो
गुणान्तरस्य सर्जनादौ, संस्कारे च । [नादिसंस्कारे च ।

परिष्कृत नि० परि+क-क्त छट् च । भूषिते वेष्टिते, कृतकार्ज-
परिष्वङ्ग पु० परि+स्वन-घञ् । आलिङ्गने ।

परिसर पु० परि+स-अप् । नदीनगरपर्यन्तादेः समीपस्थाने,
स्थलौ, विधाने च । [न्तात् गमने च ।

परिसर्ग पु० परितः सृज्यते सृज-घञ् । परितोवेष्टने सम-
परिस्रव्या स्त्री० परि-स्र-घट् । सर्वतो गमने ।

परिस्पन्द पु० परि+स्पन्-घञ् । सनन्तात् चलने, क्षणिक-
प्रज्ञादेः रचनभेदे, परिष्कारे, परिजने च ।

परि(री)स्तुत् स्त्री० परिस्त्वति प्राकादिना निर्गलति खु-क्तिप्
वा दीर्घः । प्रदिशामाप् । क्त । परिस्तुतायव । [चगदरे च

परि(री)स्तार पु० परि+स्त-घञ् वा दीर्घः । स्त्रागे, दोषापकरणे,

परि(री)स्तार पु० परि+स्त-घञ् वा दीर्घः । केनौ ।

परीचक्ष नि० प्रमाणेन प्रीक्षते परि+ईच-खुलु । प्रमाणी-
पन्वासेन विषयनिरूपणे ।

परीक्ष्य न० परि+ईच-ल्युट् । प्रमाणेन वस्तुनिरूपणे ।

परीक्षा स्त्री० परि+ईच-अ । दुष्टादुष्टत्वावलोचने प्रमाणेन
वस्तुनिरूपणे, सत्युक्ते दुष्टादुष्टत्वसाधने त्वसादिप्रमाणे च

परीष्टि स्त्री० परि+ईष्ट-क्तिप् । अन्ये वसायां, परिचर्यायाञ्च

परीसार पु० परि+सृ-घञ् । सर्वतो गमने ।

परत् अय्य० पूर्वस्मिन् वषे उत् परवान्नादेशः । गतवस्तुरे ।

परत्वं नि० परस्त्वः क्त । गतवर्षभवे प्रदार्थे ।

परुष न० पृ-उग्रन् । निरुग्रवचने । नीलीभिश्छट्टाम् पु० ।
चिलवर्थे, कठोरे च नि० ।

परुस् न० पृ-उचि । अन्यै, (गांठ) पर्यन्ति च ।

परेत नि० परा+इत्य-क्त । मृते । [क्तिप् वा । वसे ।

परेतराज(ज) पु० इतः टच् समा०, परेतेषु राजते राज-अच्

परेद्युवि अल्य० परस्मिन्वहनि नि० । परदिग्से इत्यर्थे ।

परेद्युस् अय्य० परस्मिन्वहनि पर+एद्युस् । परदिने । [गवि ।

परेष्टुका स्त्री० परैरिच्यते इष्ट-तु स्वार्थे कन् । वज्रप्रसवायां

परैधित नि० परैरैधितः एध-णिच्-क्त । अन्यपालिते ।

परोक्ष अय्य० अस्त्वर्थे परम् अय्य० छट् नि० । अपत्यत्वे, अर्ग-
आद्याच्च । तद्विषये नि० ।

परोष्णी स्त्री० परा-उष्णा-कर्म-गोरा० ङीप् । तैलप्रायिकायाश्च

पर्कटि स्त्री० पृच-अटि न्यङ्का० कुलस् (पाकुड) झञ्जने ।

पर्कटिन् पु० पृच-अटिनि नि० कुलस् । झञ्जने । [पाकुड ।

पर्जन्य पु० पृषु सेचने अय्य जानादेशः । इन्द्रे, मेघे, 'यत्राज्ञ-

वति पर्जन्य' इति मनुः । जेवशब्दे च । दारुहरिद्रायां स्त्रोः

पर्ण हरितभावे अ० पु० उभ० सक-सेट् । पर्णवति-ते अपपर्यत्-त

पर्ण न० पृ-न, पर्ण-अच् वा । पत्ते, पले च 'सुपर्णां गच्छो

मत इति । पलागडले पु० । ताम्बूले न० । पत्तयुक्ते नि० ।

पर्णखण्ड पु० पर्णसेव खण्ड्यते यस्य पुष्पहीनत्वात् । पुष्प-

हीने वनस्पतौ छले ।

पर्णचोरक पु० पर्णे चोरयति चुर-खुलु । चोरनाजगन्मद्वये

प्रधानर पु० पर्णनिर्मितः नराकारः शवः । अस्थलाभादौ

सत्युक्ते दाह्ये शवप्रतिनिधौभूते पर्णनिर्मिते नराकारे ।

पर्णभेदिनी स्त्री० पर्णानि भिनत्ति भिद्-णिनि । ग्रियङ्गुछे

पर्णलता स्त्री० पर्णप्रधाना लता शाक० । ताम्बूलेऽलतायाम् ।

पर्णवल्ली स्त्री० पर्णप्रधाना वल्ली शाक० । पलायोलतायाम् ।

पर्णशाला स्त्री० पर्णनिर्मिता शाला शाक० । पञ्चनिर्मिते

कुटीरे । [काले गलङ्गालयाभ्रसम्भव इति प्रसिद्धिः ।
 पर्णोशन पु० पर्णानि अत्राति अश-ल्यु । नेचे तस्य पत्तभक्षण
 पर्णास(सि) पु० पर्णानि अस्ति अस-अच् इन् वा । ललस्याम्
 पर्णिन् पु० पर्ण+अस्मर्थे इति । वृत्ते । मापपर्थ्या स्त्री० डीप् ।
 पर्थ अपानवायुक्रियायां आ-आत्म+अक०सेट् । पर्थेते अपर्दिष्ट
 पर्थ गतौ आ-पर०सक०सेट् । पर्थति अपर्षीत् ।
 पर्थ न० घृ-प । गृहे, नवहणे, खञ्जवाहनसाधने पीठारौ ।
 पर्थट पु० पर्थ-अटन् । (स्तेपापडा) कुपभेदे, सुहादिपूर्वकते
 (पापर) स्वाते पिष्टकभेदे, सौराष्ट्रवृत्तिकायाम्, उत्तरदेश-
 भवे सुगन्धिद्रव्ये च स्त्री० गौरा० डीप् ।
 पर्थ गतौ आ-पर०सक०सेट् । पर्थति अपर्षीत् ।
 पर्थ्यङ्क पु० परिगतोऽङ्कम् प्रा० । खड्गयाम्, योगपट्टे 'पर्थङ्क-
 यन्त्रिबन्धद्विगुणितभुजगाले'त्यादि सन्धकटिकम् ।
 पर्थ्यङ्कपादिका स्त्री० पर्थ्यङ्क इव पादा वस्याः संज्ञायां
 कन् । कोवशिव्याम् ।
 पर्थ्यङ्कवन्ध पु० पर्थ्यङ्कस्य योगपट्टस्य बन्धः बन्ध-वच् । योग-
 पट्टवस्त्रादिना घृज्जातुजङ्गाबन्धने 'पर्थ्यङ्कवन्धं निविडं'
 विभेदेति कुमारः । ल्युट् । अत्रैव न० ।
 पर्थ्यटन न० परितोऽटनम् । पुनःपुनर्व्रजये ।
 पर्थ्यतुयोग पु० परितोऽतुयोगः प्रज्ञः । दूषणार्थं जिज्ञासा-
 याम् एतेनास्त्रापि पर्थ्यतुयोगस्यानवकाश इति दावभागः ।
 पर्थ्यन्त पु० परिगतोऽन्तं लीसाम् । आसवनादेः शेषसीसायाम्
 पर्थ्यन्तम् स्त्री० पर्थ्यन्तस्य शेषसीसायाः भूः । आनादेः
 शेषसीसास्थाने । परिसरे ।
 पर्थ्यय पु० परितलज्ज वास्तवौकिकसर्वाङ्गाम् अदः इज्ज-
 अच् । शास्त्रलोकाव्यवहारप्रतिकाले आचारे ।
 पर्थ्यवस्था स्त्री० परि+अव+स्था-कङ् । विरोधे, प्रतिपक्षनादे
 च । ल्युट् । तत्रैव न० । तच् तत्कर्त्तरि लि० ।
 पर्थ्यस्ति लि० परि-अस-चेमे क्त । विधिर्मे, प्रतिते, हते च ।
 पर्थ्याग न० परि+आ-ल्युट् पु० । अन्वसज्जायां प्रत्यग्रने
 (जिन्) इण-ल्युट् । पर्थ्ययणसम्यत् ।
 पर्थ्याप्त न० परि+आप्-भावे-क्त । यथेष्टे, तप्तौ, सामर्थ्ये, नि-
 वारणे, योग्यत्वे च । कर्त्तरि क्त । सप्तर्षे, प्राप्ते च लि० ।
 पर्थ्याप्ति स्त्री० परि+आप्-क्तिन् । सरणादितो निवारणे,
 प्रकाशे, प्राप्तौ, सामर्थ्येन प्राप्तौ, न्यायमतसिद्धे सप्तदाये
 अत्तमानप्रदायाणां सर्वत्र सन्धस्वरूपे सन्धभेदे च ।
 पर्थ्याव पु० परि+रण वच् । अतृकने, प्रकारे, व्यवसरे,
 विन्यासे, द्रव्यधर्माभेदे समर्थबोधके शब्दे च ।

पर्थ्यायशयन न० पर्थ्यायेण क्रमेण शयनम् । वाचिकभटानां
 क्रमेण शयने ।
 पर्थ्यदञ्चन न० पर्थ्यदच्यते उद्ध्रियते कर्मणि ल्युट् । कणे ।
 पर्थ्यदस्ति लि० परि+उट्+अस-क्त । निवारिते फलप्रत्यवाय-
 शून्यतया भेदार्यकनजा निषिध्यमाने 'यथा रानौ आड
 न कुर्वीते'ति अत्र हि रानौ आडन फलं न वा प्रत्यवायः
 इति रानिः पर्थ्यदस्तां तद्विज्ञानावस्थायां आडम् ।
 पर्थ्यदास पु० परि+उट्+अस-वच् । निवारणे फलप्रत्यवाय
 शून्यतया भेदार्यकनजा बोधे 'प्राधान्यं हि विधेयत्वं प्रति-
 पेधेऽप्रधानता । पर्थ्यदासः स विज्ञेयो यत्नोत्तरपदेन नञ्'
 लुक्त्वस्य निषेधे च विचारस्तु वृहदभिधाने ।
 पर्थ्यपित लि० परिक्रम्य स्वकालवतिक्रम्य उचितम् वस-क्त ।
 (वासि) वातयानादौ पदार्थे, 'वातयानं गतरसं पूति
 पर्थ्यपितश्च यदि'ति मनुः ।
 पर्थ्यपथा स्त्री० परितस्तर्कादिना एषणा परीक्षा । तर्कादिद्वारा
 पदार्थपरीचायां, अन्वेषणायाञ्च ।
 पर्थ्यपूतौ आ-पर०सक०सेट् । पर्थति अपर्षीत् ।
 पर्थ्यत पु० पर्थ-अतच् । पर्थ्याणि भागाः सन्धस्य त वा । गिरौ
 भूधरे, दानार्थं कल्पिते पर्थ्यतकारे शुद्धादियैलदशके, सुनि-
 भेदे 'नाल चित्तमनुत्तं प्रययौ यत् पर्थ्यतस्तु खल्वि'ति नैपथं
 सन्धभेदे (पावदा) वृत्ते, शाकभेदे च ।
 पर्थ्यतषोचा स्त्री० इत् । गिरिकदल्याम् ।
 पर्थ्यतवासिनी स्त्री० पर्थ्यते वसति वस-णिनि । आकाश-
 मांस्याम्, गायत्र्याञ्च ।
 पर्थ्यतीय इ० पर्थ्यते भवः क्त । (पाह्लाङ्गी) जातिभेदे 'पर्थ्यतीय
 गणेरभूदितिरघुः । पर्थ्यतजातसाले लि० ।
 पर्थ्यन् न० घृ-वनिप् । उल्लवे, पन्थौ (गण्ट) लज्जभेदे, प्रकारे,
 अन्धविच्छेदस्थाने 'चतुर्दृष्ट्येको चैव असावस्या च पूर्णि-
 मा । पर्थ्याग्येतानि राजेन्द्र ! रपिसंक्रान्तिरेव चे'ति छन्द-
 त्तोषु पञ्च कालभेदेषु च । [तौ वसे
 पर्थ्योनि पु० पर्थ्य अन्वि वेतिनित्यत्पत्तिस्थानं वक्ष्य । इच्छुप्रस-
 पर्थ्यरुह पु० पर्थ्याणि रोहति रुह-क्तिप् । दाडिने । [[गण्टद्वी
 पर्थ्यवल्ली स्त्री० पर्थ्यप्रधाना यन्त्रिबेदावज्ञौ । सात्पादूर्वायां
 पर्थ्यसन्धि पु० पर्थ्यः वनिप् । पर्थ्यदशः (पर्थ्यामायाः अनावस्था
 वाच) प्रतिपदस्तिष्ठेशानराजे चन्द्रसूर्यग्रहणयोग्ये काले ।
 पर्थ्यका स्त्री० पर्थ्यरिव कावति प्रकाशते कै-क्त । पार्थस्ये
 अस्थि । तस्य परधर्माकारत्वात् तथात्वम् । पर्थ्यरथत्वं ।
 पर्थ्यस्ते आ-आत्म+अक०सेट् । पर्थते अपर्षीत् ।

पर्वदू स्त्री० छप्-अदि । सभायाम्, प्रश्नोपदेशकपण्डितसभाजे च । ततः अस्म्यर्थे वलच् । सभासदे नि० ।

पल गतौ भ्रा० पर० सक० सेट् जला० । पलति अपालीत् ।

पल रत्नं चुरा० उभ० सक० सेट् । पालयति ते अपीपलत् त पल नः पल-अप् । मांसि, आसिषे, कर्पचतुष्टयपरिमाणे, शास्त्रीय तोलकचतुष्टये लौकिकसाष्टरत्निहिमाधकाधिकतोलकवित- यपरिमाणे, पट्टियुक्तवरीशारणयोष्ये दण्डपट्टिनामे विना- डिकाख्ये कावे च । पलाणे (तच्छधान्ये) पु० । [(राज)

पल गण्ड पु० पलं मांसं गण्डति गण्डमिव करोति । लेपनकरे

पलकूप पु० पलं मांससहित्य कपति हिनस्ति खच् । राक्षसे, कणयुगलौ च । राक्षसां, लावायास्, युगलौ, गोचुरे, महाप्रावस्थां, पलाये, सत्तिकायाञ्च स्त्री० टापू ।

पलल न० पल-कनच् । मांसि, पक्षे, तिलचूर्णे च । पलं लाति ला-क । राक्षसे पु० ।

पलायु पु० पलं मांसमण्डति खण्ड-उ । (प्रेवाज) शूलभेदे 'पलायु' कवकानि चेति मतुः । [नान्यस्थानगमने ।

पलायन न० परा-अथ-ल्युट् रख लः । भयादिना स्थानत्यागे- पलाल पु० न० पल-कालच् । शस्त्रान्ये धान्याकाले (बाडा) (पोयाल) [हि रख टङ्गिः ।

पलाशदोहद पु० पलाशं दोहदं यस्मिन् । आम्बुदके पलालवेष्टने पलाश न० पल-गतौ घञर्थे क पलं चलनमभ्युते, पलं वियोगिनां मांसनिवाश्रान्ति शोषकत्वाद्वा अश-अण् । खनामख्याते उक्ते 'नवपलाशपलाशवन' सिति माघः । पर्वण्यवर्षत्वात् करिष्ये पु० । तद्वति लि० । लाक्षायां, लताभेदे च स्त्री० गौ० ङीप् ।

पलाशक पु० पलं मांसमजाति स्फुल्लं शक्याम् । पलाशद्वये च पलाशपर्णी स्त्री० पलाशद्वयस्यैव पर्यमस्याः । अश्वगव्यायास् पलाशिन पु० पलाशानि सन्त्यस्य रुनि । उक्ते । [भिषगां गवि च पलिकी स्त्री० पलित+ङीप् नि० । उद्धायां श्लेषिति, वाक्कग- प्रलित न० पल-भावे क्त । केशादौ जरया जातायां खेततायाश्च, मांसादेर्विलपरीतभावे च । कर्त्तरि क्त । उक्ते । स्त्रियां पलिता । योषिति ल पलिकीत्युक्तम् ।

पल्यङ्ग पु० परिगतोऽङ्गं रख लः । शक्यायाश्च । (प्राकङ्ग)

पल्ययन न० परि-इण-ल्युट् रख लः । घोटकसज्जामेदे (जिन्)

पल्युल केदने, पूतौ च अद-चुरा० उभ० सक० सेट् । पल्युल- यति ते अपपल्युलत् त । [यति ते अपपल्युलत् त

पल्युल खेदने प्रविलनकरणे च अ-उ० उभ० सक० सेट् । पल्युल

पल्ल गतौ भ्रा० पर० सक० सेट् । पल्लति अपल्लीत् ।

पल्ल पु० पल्ल-अच् । स्फुल्लकृन्मूलके दृढति धायादिस्थापन- स्थाने (पालुड) (बराड)

पल्लव पु० पल्यते सम्प० क्तिप् पल्, लवते लू-अप् कर्त्त० । अस्मि नवे पल्लविस्तारे, 'लनोऽपि पल्लवे' इति नैषधम् । तद्युक्त- शाखायां विस्तारे, वले, अलतकारागे, वलवे, वापने च ।

पल्लवदू पु० पल्लवप्रधानः दूः । अयोकटले ।

पल्लवित लि० पल्लवं नूतनपल्लं विस्तारो वा जातः अस्म तार० इतच् । पल्लवयुक्ते, विस्तारयुक्ते च 'द्विपल्लितं पल्लवितञ्च विभक्त' सिति नैषधम् ।

पल्लि(ह्री) स्त्री० पल्ल-इन् वा ङीप् । सुद्रयाजे, कुश्याम्, गेहे च ।

पल्लं गृहमाचल्येनाक्यस्याः अच् । गृहगोविकायास् स्त्री० ङीप्

पल्लिका स्त्री० पल्लानां गृहे कायति कै-क । गृहगोविकायास् पल्लल पु० न० पल-वल । लुट् रे सरसि (डोवा) 'स पल्ललजलेऽ धुने'ति भासिनीविलासः [कर्त्तरि अच् । बायौ ।

पव पु० पू-अप् । धान्यादेः शोधने, बडलीकरणे च व्यापारे ।

पवन पु० पू-युच् । धान्यादेः शोधने, बडलीकरणे च व्यापारे, कर्त्तरि ल्यु । वाते । भावे ल्युट् । शोधने न० । करणे ल्युट् । जले न० । व्यापारे ल्युट् । आसपटादिप्राक- स्थाने । (पोयान) । 'पवनोपरिपङ्कजेभ' इत्युक्तः ।

पवनव्याधि पु० पवनजनितो व्याधिरस्य शक० । उद्धवे, संनयन् पवनव्याधे'रिति माघः । कर्म० । वायुरोगे पु० ।

पवनात्मज पु० ईत० । रुडसति, भीषे, वल्लौ च 'वायोरग्निर्दिति' श्रुतेस्तस्य वायुजातत्वात्तत्पुत्रत्वम् । पवनसुतादयोऽप्यत्र ।

पवनाश पु० पवनमजाति अश-अण् । सर्पे, वायुमक्षके लि० । युच् । पवनाशनोऽप्यत्र ।

पवमान पु० पूज्-शानच् । वायौ ।

पवि पु० पू-इन् । वज्रे ।

पवित लि० पू-त्त । पविते, खले च अरिचे न० ।

पवित स्त्री० न० पू-इत् । यथावर्षे, कुशे 'पवित्तासि वैष्ण

वी'ति यजुर्मन्त्रः । ताम्ने, जले, वर्षणे, वर्षणे, अर्घोप- करणे, यज्ञोपवीते, अधुनि, एते, 'अनन्तर्गर्भितं सायं कौशं

हिदलमेव च । प्रादेशमालं विचयेयं पवितं' इत्युक्तम् ।

स्त्रियुक्ते कुशहये च न० । व्रतादिना शुद्धे लि० । तिलद्वये,

एलजीवद्वये च पु० । लज्जायां, हरिद्रायां, नदीभेदे च स्त्री०

पवितक पु० पवित+खार्णे कन् । अश्वत्थे, उडुम्बरे, कुशे, दशनकद्वये च ।

पवित्रारोपण न० पवितस्य यज्ञोपवीतस्य विष्णवे आरोपणं

दानं यत् । 'आवण्यशुक्लदादस्यां केशवोद्देशेन यज्ञोपवीत-

दानरूपे उत्सवे । पवित्रारोहणमव्यत ।

पशु(प) माधे आ० उभ० आ० सक० सेट । पशु(प)ति ते अप-
शी(पी)त् अपाशी(पी)त् अपशि(पि)ट ।

पशु(प) स्वर्गे, गतौ, अनुपसर्गात् वक्षे, भावे च अद० चु० उभ०
सक० सेट । पशु(प)यति ते अपपशु(प)त् त ।

पशु(प) वक्षे चुरा० उभ० सक० सेट । पशु(प)यति ते अपीपशु(प)त्
पशु पु० सर्वत्रविशेषेण पश्यति इत्य-क्त पशुदेशः । ऋगादौ

ओमवक्ताकूलवति जन्तुभेदे, देवे च । दर्शनार्थेऽव्ययम् ।

पशुपति पु० पशूनां सर्वत्र सगदर्शनां देवानां पतिः । मन्त्रादेवे

पशुराज पु० पशूनां राजा टक्कवा० । सिंहे । [आप्तातककवे

पशुहरितकी स्त्री० पशूनां हरीतकीव हितकारित्वात् ।

पश्चात् अव्य० अपर+प्रवक्ष्यामि सोऽप्यर्थे आति पश्चादेशः ।

प्रवक्ष्यामि ते परशब्दार्थे, चरमे, अचिकारे च ।

पश्चात्ताप पु० पश्चात् चरनत्वात् । अनुशये कृतस्य कर्मणो
ऽनुचितत्वविधा अनुशोचने ।

पश्चाद् पु० अपरार्थे पश्चादेशः । येषां अपरभावे, प्रश्नात्
प्रविष्टः शरपतनभवादिति शकुन्त्या ।

पश्चिम लि० पश्चात् भवः डिङ् । शेषत्रये । प्रतीत्यानन्ताचक
सन्निधायान् दिशि स्त्री० । [चौरभेदे

पश्चतोत्तर पु० पश्चन्मनादव्युत्तरति कृ-ञच् अन्तु इत० ।

पश्चन्ती स्त्री० इङ्-शब्द-ङीप् । परादिशब्दचतुष्टयमध्ये
शब्दभेदे विसर्गो षष्ठ्यभिधाने ।

पश्चाच्चार पु० पशुदेवः सप्तर्षी तस्माच्चारः । तन्मोक्षे
वैदिकमार्गानुसारिणि आचारे । [अपासीत् अपसिट

पशु भावे, स्वयं च आ० उभ० सक० सेट । पशति ते अपसीत्-

पशु नाशने चु० उभ० सक० सेट इदित् । पंसयति ते अपपंसत्-त

पञ्चन पु० पञ्चसुधारिण्येज्जतिभेदे, 'शका जवनकास्वोजाः
पारदाः पञ्चवास्त्ये'ति सङ् । [यति ।

पा पाने आ० पर० सक० अनिट् । पिवति आपात् । णिच् पाय-

पा रचने आदा० पर० सक० सेट । पाति अपासीत् । णिच्-पाकयति

पांश्व पु० पांशुर्विकारः अण् । (पाक्ता) ककषाभेदे, पांशुजादौ व्यत्य
पांशु(छ) पु० पशु-पशु-वा कृ-ङु० । भूमी, पशुस्य चिरचक्षिते

शुक्लगेले, कर्पूरभेदे च ।

पांशुपुत्र न पांशुभिः सञ्चितगोमयैः पञ्चमस्य । वास्तुकृषाके

पांशुर उ० पांशु राति-रा क । अक्षे, दंशके च (डांश) ।

पांशुल पांशुः पांशु तल्यं पापमस्यास्ति । प्रापवति, पुंल्ले च
कुलटावां स्त्री० । अपाशुनानां धुरि कीर्त्तनीयेति रघुः ।

विभूतियुक्ते शिषे पु० । धूतियुक्ते लि० । लिधा निदधे प्रदं

समूहस्य पांशुवे' इति श्रुतिः ।

पांसुन लि० पशु-ल्यु पु० । दूषके ।

पाक पु० पच भावे चञ् । पचने, लोदने, लोदनेन निष्पादने
निष्पत्तौ, परिणामे च आधारे चञ् । स्वात्यादौ, मेचके,
राष्ट्रादिभङ्गे, भवे च । पिवति स्तनं पा-क । शिशौ लि०
स्त्रियां पाका ।

पाकजण्य पु० फलपाके कृष्णः । (पानीआमला) उज्जभेदे ।

पाकजण्यपत्त पु० पाके परिणामे कर्ण्य फलं वक्ष । (पानी
आमला) उज्जभेदे । [लि० ।

पाकज्ज न० पाकाज्जायते जन-ड । काकलवये । पाकजातकालि

पाकयज्ञ पु० पाकसाध्यो यज्ञः । चक्रपाकसाध्ये ढपीसागादौ
कर्मणि । [तेजपत्ने

पाकरञ्जन न० पाकं पञ्चमानं रञ्जयति रज्जु-णिच्-ल्युट् ।

पाकस्त्र न० पाकं ताति ला-क । कुटीरधौ (कुड) । वल्ली,
वायौ च पु० । कर्कोट्यां स्त्री० गौ-ङीप् । [विशाल

पाकशाला स्त्री० इत० । पाकस्थाने । पाकशुष्पाकस्थानाद-

पाकशासन पु० पाकं तज्जामासुरं शास्ति शास-ल्युट् । इन्द्रे ।

पाकिम लि० पाकेन निर्दत्तम् इत्यन् । पाकविषये । [इ० ।

पाक्य न० पच-ण्यत् कुलम् । विह्वलवये पांशुलवये च । यवकारे
वास्तिके लि० पक्षतः प्राप्तेः ङक् । पक्षतः प्राप्ते, प्राक्षप्राप्ति

सम्भावनाविषये एकतरपक्षे दत्तकस्ते निवर्त्ते, 'निवर्त्तः

पाक्षिके सतीति मीमांसा ।

पाचक पु० पचति पच-णुन् । वल्ली । पाककर्त्तरि सूटादौ,

भुक्तान्नजारकोपधौ च लि० । पितास्त्रे धातुभेदे न० ।

पाचन न० पच-णिच्-ल्युट् । पितादिदोषनाशके वैद्यकोक्ते

काष्ठभेदे, प्रायश्चित्ते च । पच-णिच्-कर्त्तरि ल्यु । वल्ली,

अम्बरसे, रत्नैरगले च पु० । हरितक्यां स्त्री० ङीप् ।

पाञ्चजन्य पु० पञ्चजने दैत्यभेदे भवः यज् । विष्णुशङ्खे 'प्राञ्च-

जन्यं हृषीकेश' इति गीता । [ङीप् पाञ्चाली ।

पाञ्चाल लि० पञ्चाक्षदेशे भवः व्यञ् । पञ्चाक्षदेशभवे । स्त्रियां

पाटञ्चर पु० पटञ्चर एव स्त्रीर्षे मन्त्रादिलाङ् । चौरै ।

पाटल पु० पाटवति पट-णिच्-ककच् । केतरक्तवर्णे । तद्वति

लि० (पाचल) ख्याति एते स्त्री० । तरुण्ये, आशुधान्ये च न०

पाटलि स्त्री० पट-णिच्-अति वा ङीप् । (पाचल) ख्याति ङक्

'पाटलिचर्चगुरुरभिवनवा' इति शकुन्त्या । वसन्तापाटली च

पाटलिपुत्र न० (पाटना) इति ख्याति नगरभेदे ।

पाटव न० पटोर्भावः व्यञ् । पटुतावात् । लि० वायोऽव्ययतावात्

आरोग्ये च अपाटवाद्यशौचादौ' इति ख्यतिः ।

पाटी स्त्री० पठ-णिच् इन् डीप् । धारायां, व्यक्तगणनायां
लोलावत्यादौ (वाला) इति ख्याते चुपे च । [चारणे च
पाठ पु० पठ-वज् । अत्राराणामुच्चारणे गुरुसुखश्रवणपूर्वको-
पाठक उ० पठति पाठयति वा खुल् । अधोतरि, अध्यापके च
पाठशाला स्त्री० इत० । पाठमन्दिरे ।
पाठा स्त्री० पठ-कर्मणि घञ् टाप् । विद्वकण्योः (आकनादि)
पाठिनं पु० पठ-णिनि । चित्रदृष्टे । पाठके लि० ।
पाठीन पु० पाठिं घृष्टं नयति नम-ड दीर्घः । युग्लुदृष्टे
मत्स्यभेदे च (बोयाल) 'पाठीन रोहितावाद्याधि'ति मनुः
पठ-ईनण् । पाठके लि० । पण्यवीथ्यां, कृष्टे च स्त्री० ।
पाणि पु० पण-इण् आवाभावः । करे, कृत्तिके दृष्टे च (कुण्डलाङ्गा)
पाणिगृहीती स्त्री० पाणिगृहीतो यस्याः डीप् । भार्यायाम्
पाणिग्रहणं न० पाणिगृह्यतेत्यल सङ्-आधारे ल्युट् ।
विवाहे । 'पाणिग्रहणसंस्कारः सवर्णां रूपदिश्यते' इति
मनुः । पाणिपीडनादयोऽप्यल ।
पाणिष पु० पाणिं हृन्ति, पाणिना वा हृन्ति वादवति हन-ठक्
कुलम् । पाणितांडके, पाणिना ऋदङ्गादिवादके च ।
पाणिनि पु० पणनं पणः ततः अस्मर्थे इनि तदपत्यम्
अण् तस्य कालः इज् । अऽऽध्यायीत्याकरणादिकारके
दावीपुत्रे शाबाहरीयपासमने सुनिभेदे ।
पाणिनीय लि० पाणिनिना प्रोक्तम्, तस्मैदम् वा ऊ । पाणि-
निना कृते अऽऽध्यायीरूपादौ व्याकरणादौ ।
पाणिभुज् पु० पाणिरिन् भुज्यते भोज्यते भुज-भोटने क्तिप् ।
उडम्बरदृष्टे । पाणिना भुङ्क्ते भुज क्तिप् । हस्तेन भक्षणे लि०
पाणिवाद पु० पाणिं, पाणिना वा ऋदङ्गादिकं वादयति वद-
णिच्-अण् अच् वा । हस्ततांडके, हस्तेन ऋदङ्गादिवा-
दके च । खुल् । पाणिवादकोऽप्यल ।
पाणिसर्गा स्त्री० पाणिना सृज्यतेऽसौ सृज-स्यत् । रज्ज्वौ
पाण्डुर पु० पडि-अर दीर्घश्च । सखकटके, श्वेतवर्णे च । तद्वति
लि० । कुन्दपुष्पे, गैरिके च न० । [पुत्रे युधिष्ठिरादौ ।
पाण्डव पु० पाण्डोरपत्यम् अण् । चन्द्रवंशस्य ऋषभेदस्य जेवजे
पाण्डु पु० पडि-कु नि० दीर्घः । चन्द्रवंशे, ऋषभेदे, श्वेतवर्णे, केतकी
धूलिसन्निभे पीतवर्णाङ्गे वर्णभेदे च । तद्वति लि० नागभेदे,
श्वेतहस्तिनि, रोगभेदे, पटोलदृष्टे च पु० । मापपण्यां स्त्री०
पाण्डुकण्टक पु० पाण्डुवर्णानि कण्टकानि यस्य । अपामार्गे
पाण्डुकम्बल पु० कर्म० । श्वेतवर्णप्राकारे । कम्बल इव ।
पाण्डुः राज० । प्रसरभेदे । [वर्णकम्बलप्राष्टे रणे ।
पाण्डुकम्बलिन् पु० पाण्डुकम्बल+अस्त्वर्थे इनि । पाण्डु-

पाण्डुतस् प्र० कर्म० । धवदृष्टे । [हस्तिनि, श्वेतवर्णे च ।
पाण्डुनाग पु० नाग इव पाण्डुः राज० । पुत्रागदृष्टे, श्वेत-
पाण्डुफल पु० पाण्डूनि फलान्यस्य । पटोले । चर्मण्यां स्त्री०
पाण्डुर पु० पाण्डुवर्णीयस्त्वस्ति र । श्वेतपीतमिश्रिते वर्णे ।
पडि-उर घृ० दृष्टिः । श्वेतवर्णे च । तद्वति लि० कास-
लाख्ये रोगे, श्वितरोगे च न० । मापपण्यां स्त्री० टाप् ।
पाण्डुरङ्ग पु० पाण्डुरसङ्गस्य थक्० । (पाटुराङ्गा) शान्ते
पाण्डुरद्रुम पु० कर्म० । कुटजदृष्टे (कुङ्की) ।
पाण्डुराग पु० पाण्डुः रागे वर्णी यस्य । दमनकदृष्टे ।
पाण्डुलोमशा स्त्री० पाण्डूनि लोमानोवाङ्गानि सन्ति यस्याः
थ । मापपण्यां । श्वेतलोमवति लि० ।
पात पु० पत-वज् पतने । पा-क्त । रक्षिते लि० । पत-ण ।
ज्योतिषोक्ते क्रान्तिसाम्यसम्पादके राक्ष्मणे सङ्गभेदे ।
पातक न० पातयति अधो गमयति पत-णिच्-खुल् । पातित्य-
सम्पादके पाप्मे, पापजनके प्राणिबधार्थे च ।
पातञ्जल न० पतञ्जलिना प्रोक्तम् अण् । पाणिनिस्त्वनात्मिक-
व्याख्यानरूपे 'अथ शब्दानुशासन' सित्यादिके महाभाष्ये,
'अथ योगानुशासन' सित्यादिके-योगशास्त्रे च ।
पाताल न० पत-आलज् । धरायास्तलस्थं भुवने, ज्योतिषोक्ते
लग्नाच्चतुर्थे स्थाने च ।
पातालनिवास पु० नि+वच्-आधारे चञ् पातालं निवासी
यस्य । दैत्ये पातालनिलयादयोऽप्यल ।
पातुक लि० पत-उकज् पतनशीले । प्रपाते, जलहस्तिनि च पु०
पात न० स्त्री० पाति रचत्वाध्वं, पित्रत्यनेन वा प्रा-ङ्गन् स्त्रियां
डीप् । जलाद्याधारे भोजनयोग्ये अन्नमे, विद्यादियुक्ते
दानयोग्ये ब्राह्मणे ब्राह्मणं पातमाङ्गः' इति स्मृतिः यज्ञिये
सुवादौ, तीरद्वयसम्यवर्त्तिनि जलाधारस्थाने, नाटके
ऽभिनेये नायकादौ च न० ।
पातीय लि० पाते यज्ञपाते योग्यः ऊ । यज्ञद्रव्ये । स्वाधे
ऊ । योग्ये, विप्रः पातीयतामिश्रार्थिनि स्मृतिः ।
पातिसमित लि० पाते भोजनपातासादनकाले एव सजितः
सङ्गतः । भोजनादन्यत् अन्नपस्थिते कार्यादक्षे । [च
पात्र न० पीयतेऽदः थ । जले । पाति रचति थ । अन्नौ, सूत्र्ये
पाथस् न० पाति रचति, पीयते वा प्रा-पाने, रचये वा अन्नं
धुक् च । जले, सन्ने च अन्नभोजने हि देहुरवा ।
पाथेय लि० पथि हितं दज् । पथि भोजनोचिते द्रव्ये ।
पाद् पु० पद-णिच् क्तिप् । चरणे पादे । [दृष्टादेभूते च ।
पाद पु० पद्यते गम्यतेऽनेन करणे घञ् । चरणे, चतुर्थेऽंशे,

पादकटक पु० पादस्य कटकश्च । नूपुरे ।
 पादकच्छु पु० पादमित्यनुपाश्रयितः कच्छः शाकः । 'उप-
 वासेन चैकेन पादकच्छुः उदाहृत' इत्युक्ते व्रतभेदे ।
 पादप्रक्षालनं न० पादयोः प्रक्षालनं वत् । पादप्रक्षालनपूर्वके
 प्रक्षालनभेदे 'अग्न्य पादप्रक्षालनं प्रत्यहञ्चाभिवादनं' इति भट्टः ।
 पादचारिण पु० पादेन चरति चर-णिनि इतः । पदाती ।
 पङ्क्त्यां गन्तरि लि० ।
 पादत्वाण न० पादौ त्वामेते येन त्वै-करणे ल्युट् । पादकायाम्
 पादप पु० पादेन मूलेन पिबति सिक्तं जलम् पा-क्त । दृष्टे ।
 पाद पाति रञ्जति पा-क्त । पादपीठे । [गाढा]
 पादप्रक्षालनी स्त्री० पादपं रोहति रूह-क । वन्दायाम् (पर-
 पादपीठ न० इतः । पादस्थापनाशने । 'सिंहासनं तस्य स-
 पादपीठमिति' भट्टिः । पादकायां स्त्री० टाप् ।
 पादमूल न० इतः । चरणस्याधोभागे ।
 पादरोह पु० पादेन मूलेन रोहति रूह-अच् । वटदृष्टे ।
 पादवस्त्राङ्गक न० पादस्य वस्त्राङ्गकम् । स्त्रीपदरोगे (गोद)
 पादविक लि० पदवीं भावति ठक् । पक्षिके पक्षिभावके ।
 पादविरजस् स्त्री० पादौ विरजन्तौ धुलिन्स्त्री यस्याः ।
 प्र० । पादकायाम् । [पौषा] दानादौ ।
 पादशस्त्र अन्त्य० पादं पादं ददाति करोति वा शस्त्रम् । (पौषा-
 पादशस्त्र पु० पादाकारः शस्त्रः । प्रत्यन्तपञ्चते ।
 पादस्कोट पु० । पादौ स्कोटयति अण् । रोगभेदे ।
 पादाग्र न० इतः । चरणोपभागे प्रपदे ।
 पादाङ्गद न० पादस्य अङ्गदन्तिव । नूपुरे ।
 पादात न० पदातीनां समूहः अण् । सैन्यसमुदाये पादाभ्या-
 मतति गच्छति अच् । पदाती सैन्ये । पादातिपादातिकोटयत्
 पादुका स्त्री० पद-णिष्-ऊ ततः स्त्रायै कन् तुल्यः । चर्मभये
 पादाच्छादने प्रदार्थे (जुता) । कनभावे पादूरण्यत् ।
 पादुकाकार पु० पादुकां करोति क-अण् उप० । चर्मकारे
 पादुकत्पादुकाज्जादयोऽप्यत्र ।
 पादु न० पादाय पादप्रक्षालनाय साधु वत् । पादप्रक्षालनार्थे
 जले । अर्पां स्त्रीत्वेन स्त्रीत्वमपि । पाद्याः पाद्याः इत्यादि
 पादादानचक्रः । [आशरे ल्युट् । पानभाजने ।
 पान न० पा-ल्युट् । इन्द्रव्यस्य गलाधः संयोजने, रज्ये च
 पानगोठी स्त्री० पानार्थं गोठी सप्ता । (चक्र) पानार्थं सभायास्
 पानभाजन न० पीयतेऽस्मिन् पा-ल्युट् कर्म० । पानपात्रे
 पानपात्रादयोऽप्यत्र ।
 पानीय न० पीयते वत् पा-अनीयर् । जले । पानव्ये रजि-

तव्ये च लि० । [पाना] कुम्भास्य ।
 पानीयपृष्ठज पु० पानीयपृष्ठे जलोपरि जायते जन-ड ।
 पानीयफल न० इतः । (साखना) जलकन्दफलभेदे ।
 पानीयमूलक न० पानीये मूलं वक्ष्य कण् । शोकराज्याम् ।
 पानीयशालिका स्त्री० पीयतेऽस्याम् आधारे अनीयर् ताडशः
 पानीयवितरणार्थं वा या शाला स्त्रायै कन् । प्रपाद्याम्
 (जलकन्दपृष्ठे) ।
 पानीयामलक न० कर्म० । (पानिआमला) दृष्टभेदे ।
 पाप्य पु० पन्थानं गच्छति पथिन्-अण् पन्थादेशः । पथिके ।
 पाप न० पाति रञ्जति आत्मानमस्मात् पा-अपादाने प ।
 नरकहेतौ डुरदृष्टे, तत्पापने हिंसादौ, ज्योतिषोक्तेषु अर्थे
 नचन्द्रविग्रहमिति यु सहेषु । [पापनाशके लि० ।
 पापघ्न पु० पापं हन्ति ठक् । तिष्ठे तस्य हि दानेन पापनाशकत्वम् ।
 पापचेली स्त्री० पुनः पुनः पचति पा-यङ्-अच् पापचोवायुस्त-
 नीरयति ईर-अण् रस्य लः । (आकनादि) पादात्ततायाम्
 पापपुरुष पु० पापात्मकः पुरुषः पुरुषाकारः । तन्मूर्ते वाच-
 कृच्छिष्य पापात्मके ध्येयं नराकारे प्रदार्थे ।
 पापशमनी स्त्री० पापं शम्यतेऽग्न्या शच-णिच्-करणे ल्युट् ।
 डोए । शमीठके ।
 पापात्मन् पु० पापयुक्त आत्मा अन्तःकरणं यस्य । पापान्विते
 जीवे 'पापात्मा पापशमन' इति पुराणम् ।
 पापघ्न पु० आशोति व्याशोति आप-चनिन् लि० । पापे ।
 पापघ्न न० पापमनिन् । विचर्चिकायां (लोच पाचटा) स्त्रीत्वमपि
 जनन्तात् डीप् । पापाप्यत् ।
 पापघ्न पु० पापं हन्ति हन्-ठक् । गन्धके । कटुक्यां स्त्री० डीप् ।
 पापघ्न लि० पापाप्यस्य अर्थ्यर्त्ते न । पापरोगवति ।
 पापघ्न लि० पाति क्तिप् पाः त्वयीधर्मः स म्निथनेऽनेन कृ-च ।
 मूर्खे, नीचे, खले च । [टाप् । गुडूच्याम् ।
 पापघ्नोद्गारा स्त्री० पापघ्नस्य रति उद्-ह-अण् अजादित्वात्
 पापघ्न पु० इतः । गन्धके तत्त्वने हि पापरोगनाशः ।
 पापस पु० पयसि दुग्धे संस्कृतः अण् । परशान्ते । पयःसम्ब-
 धिनि लि० 'पायसं दधिस्तत्र' इति स्मृतिः । चन्द्रे च ।
 पायु पु० पा-उण् । अपानवायुस्थाने ।
 पाय्य न० पीयतेऽनेन सा-खत् लि० पादेशः । परिभाषे ।
 पानीये न० । निन्दनीये लि० । [अधपारत् त ।
 पार कर्मसमाप्तौ अद० उ० उभ० सक० सेट् । पारयति ते
 पार न० परमेव अण् पारं परं तीरं पृ-घञ् वा । नदीकङ्कनेन
 माये परे तीरे । पार-अच् घञ् । पानभागे ।

पारव्य ि परलोकाय हितं यज् जुक् च । परलोकाहितमाधने
कर्षेति । [गन्त्रि, ऐपगामिणि च ।

पारग लि० पारं गच्छति गन्-ङ । कर्षवसाप्तिकर्त्तरि, परपारं
पारण न० पार-ल्युट् । व्रतान्नभोजने । युच् । तत्रैव स्त्री०

‘तव पारणा स्त्रा’दिति रघुः । छ-णिच्-ल्यु । कैवे पु० ।

पारतन्त्र्य न० परतन्त्रस्य भावः व्यञ् । पराधीनत्वे ‘पारतन्त्र्यं
विधेः कृतं’ इति सीमांसा । [कर्मणि परलोकभवे च

पारतिक लि० परत्वं भवं, हितं वा ठक् । परलोकाहितकारणे
पारद्(त) पु० घृ-णिच्-तन्, छ० तस्य दः वा । धातुभेदे (पारा)

पारं ददाति दा-क् । पारदाविनि लि० । [गामिणि ।

पारदारिक पु० परस्य दारान् गच्छति ठक् । यथेष्टं परस्त्री-
पारदार्थ्य पु० परस्य दारा एव दारा यस्य तस्य भावः व्यञ् ।

परदारगमने ‘पारदार्थ्यं पारिविच’मित्युपपातकगगने स्मृतिः

पारमार्थिक लि० परमार्थाय पारलौकिकधर्माय हितं ठक् ।

परमार्थोपायभूते श्रेयःसाधने कर्मणि ।

पारम्यर्थ्य न० परस्मैरैव स्वार्थे व्यञ् । कुलादिपरस्मरयाम्
‘पारम्यर्थ्यक्रमागत’ इति स्मृतिः ।

पारम्यर्थ्योपदेश पु० पारम्यर्थ्येण पितादिपरस्मरया उपदेशः
न तु साक्षात्कारादिज्ञानम् । ऐतिह्ये ‘यथा रूहं वटे यच्च’
इत्यादिपदिशते एव सर्वे, न तु तत्र यच्चः केनचित्
दृश्यते । [जन्मान्तरादौ, हिते कर्मणि

पारलौकिक लि० परलोकाय हितं ठक् द्विपदद्वयः । परलोके,
पारश्व पु० ‘निषादः मूढकन्यायां यः पारश्व उच्यते । स

पारयज्ञेव श्वस्तस्मात् पारश्वः स्मृत’ इति अनूक्ते जडायां
मूढायां ब्राह्मणेनोत्पादिते निषादरूपे सङ्कीर्णवर्णे, परस्त्री-
तनये, लोके च । परशु+इदमर्थे ण् । परशुसम्बन्धिनि लि०

पारश्वध पु० परश्वधः महरणमस्य व्यञ् । परशुना युद्धक-
र्त्तरि । ठक् । पारश्वधिकोप्यत् ।

पारसीक पु० देशभेदे तद्देशस्थे जने न० व० । ‘पारसीकांसतो-
जेतु’मिति रघुः । तद्देशस्थे घोटके पु० (आरवीषोडा)

पारस्त्रीषोय लि० परस्त्रिवा अपत्यं ङञ् इगङादेशः । जारजे
परस्त्रियाः स्मृते । [वते (पायरा)

पारापत पु० पारादध्यापतति प्रेम्णा आ+पत-अच् । पारा-
पारापा(वा)र न० पारमपारश्चाख्यस्य अर्थ आद्यच् । सखदे

ह० । तटद्वये । पारावारशब्दोपुभयत्वर्थे ।

पारायण व० पारं समाप्तिमयते ऽनेन अय-ल्युट् । साकल्ये,
अन्यादीनामाद्यन्ते, तत्पठे च । [धादेराद्यन्तापठके

पारायणिक लि० पारायणमाद्यन्माभावतयति ठक् । पुरा-

पारावत पु० परं जीवन्मरति ज्ञानोपदेशेन अव-शब्द परान्नु
दत्तात्वेवः तस्मैदमित्यण् । कपोते (पायरा)

पारावतपद्मी स्त्री० पारावतस्त्रेव पादो यस्याः ङीप् पदादेशः ।
काकजङ्घायाम् । [जतायास्

पारावताङ्गि पु० पारावतस्याङ्गिरिष भूतवशाः । च्योतिष्मती
पारावारीण लि० पारमवारञ्च गच्छति खञ् । तटद्वयगा-

मिनि, ससङ्गपारगे च । पारापारीणोप्यत् ।

पाराशर पु० पाराशरस्यापत्यम् शिवाद्याण् । वेदव्यासे । तेन
प्रोक्तमित्यण् । पाराशरोक्ते भिन्नसूत्रे । तत्सूत्रौ स्त्री०

ङीप् । ‘कलौ पाराशरी स्मृतिरिति स्मृतिः ।

पाराशरिन् पु० पाराशरेण प्रोक्तं । भिन्नसूत्रमध्येयथाऽख्यस्य
इति । भिन्नोक्ते सर्वकर्मात्यागिनि संव्यासिनि ।

पाराशर्य्य पु० पाराशरस्यापत्यं गर्गोदित्वात् यञ् । वेदव्यासे ।
अत इञ् । पाराशरिरप्यत् ।

पारिकाङ्क्षिन् पु० पारमस्यास्ति इति पारि ब्रह्मज्ञानं तत्का-
ङ्क्षति णिनि । मौनव्रतधारिणि वाच्यमे सन्निभेदे ।

पारिजात पु० पारमस्यास्ति पारी ससहस्रत्वं जातः जन-क्त ।
देवतसंभेदे । स्वार्थे कन् । अत्रैव ।

पारिणाय्य लि० परिणयकावे लब्धम् व्यञ् । विवाहकावे
लब्धे धने । ‘सातः पारिणाथं स्त्रियो विभजेरति’मिति स्मृतिः

पारि(री)न्द्र पु० दृष्ट्वाति द्विनस्ति णिनि पारी इन्द्रइव शक-
न्वा० वा । सिद्धे, अजगरसर्पे च ।

पारिपत्यिक पु० परिपत्यं गृह्णाति ठक् पन्यादेशश्च । नौदे
पारिपा(या)त पु० विन्ध्यपर्वतपश्चिमदेशे सालवदेशस्य सीमा-

पर्वते । स्वार्थे कन् । तत्रैव ।

पारिपार्थिक पु० परिपार्थं गृह्णाति तत्र चरति वा ठक् ।
सूत्रधारस्य पार्थिवरे नटे, ‘नटी विद्रूपको वापि पारिपा-

र्थिक एव वे’ति सा० इप० ।

पारिष्व न० परि+इ-अच् स्वार्थे ण् । चक्षुषे, आकुले च
पारिभट्ट(क) पु० परितो भवन्त्यस्य प्रज्ञाद्याण् (पालदामान्दार)

दृष्टे परिभ्रज्याय कायति कै-क । देवदारुदृष्टे, निम्बदृष्टे च
पु० । कुडौपधौ न० ।

पारिभाव्य न० परि+इ-अच् स्वार्थे ण् । चक्षुषे, आकुले च
पारिभूवः प्रतिभूवे भवः व्यञ् । प्रतिभूवने

‘सात्त्विकं प्रतिभाव्यञ्चे’ति स्मृतिः ।

पारिभाण्डल्य न० परितो भवन्त्यस्य सर्वत्र विद्यमानत्वात्
परिमण्डलः परमायुक्तस्य भावः व्यञ् । न्यायोक्ते कार-

यतान्त्रन्ये परमायुपरिभावे ।

पारिष्ठा पु० पिष्टिर्निष्टु-विनिपारी तं स्मृति शो-क । (पलाश
पिष्टल) ख्याते छेके ।

पारिपद् द्वि० परिपदि भवः तिष्ठति वा अण् । सभास्थे
नभ्ये । यञ् । पारिपद्योऽयत् । [यञ् । वलये, कटके ।
पारिहाय्य पु० परिहितेऽसौ परि+हृ-कर्मणि घञ् स्तार्थे
पारीण वि० पारं गच्छति पार-खञ् । पारगे, कर्मसमा-
प्तिकारके । [अज्जने छेके, पृथिवीपतौ च

पार्थ पु० पृथाया अपत्यम् अण् । पृथापुत्रे, बुधिविरादौ,
पार्थिव पु० पृथिव्या ईश्वरः अण् । राजनि । पृथिव्याविकारः
इदं वा अण् । भूमिभवे नि० । भीतायां स्त्री० । तगरपुत्रे न०
पार्श्व नि० पर्वणि पूर्णिमादौ भवः अण् । पूर्णिमादिभवे
'न शरदः पार्वणशरीरचर' इति मैषधम् पर्वणि असा-
वसादौ विहितम् अण् । स्मृत्युक्ते आहभेदे न० । पु-वनिष्
प्रचाद्यण् । स्मभेदे पु० ।

पार्जत पु० पर्वते भवः अण् । (योङानिभ) निम्बभेदे, पर्वत
जातसाले नि० । शल्लक्यां, गोपालपूतिकायां, जीवन्त्यां,
शौराङ्गच्छित्तायास्, जुह्वापाणभेदायां, धातुकां, दुर्गा-
याञ्च स्त्री० छीप् ।

पार्वतीनन्दन पु० इत० । कार्तिकेये, पार्वतीसुतादयोऽप्यल ।
पार्वतेय न० पर्वते भवं ढक् । सौवीराज्जने । सूर्यावर्तछेके पु०
पार्श्व पु०ऽन० स्मृग-अण् धातोः पृ च । कलाधोभागे, समीपे, चक्रे,
पाशे च । प्रभूनां पार्श्वस्थानसमूहः पार्श्व-अण् । प्रभूसमूहे न०
पार्श्वपरिवर्त्तन न० पार्श्वेन परिवर्त्तनम् । वत्पार्श्वसमूहः स्वाप-
यित्वा शयितं तत्पार्श्वसोर्ध्वान्नयने (पागमोडा) पार्श्वस्य
पराट्ठौ । समस्य हरेः भाद्रपुक्कडादृष्ट्यां कर्तव्ये पार्श्व-
परिवर्त्तनाख्ये उत्सवभेदे च ।

पार्श्वस्थानि न० कर्म० । (पाजर) शरीरपार्श्वस्थिते अस्थि,
पार्श्व पु० पार्श्वे भवसाल स्थितौ वा अण् । सभास्थे । यञ्
पार्श्वोऽयत् ।

पार्श्वि पु० स्त्री० पृथ-नि नि० छेके । पादग्रन्थे र्थलफस्या-
धोभागे । (गोङ्गारि) छेके, सैत्यछेके, जिगीपावाञ्च पु० ।
पार्श्विग्राह पु० पार्श्वे छेपदं गृह्णाति अण् । विजयार्थं
जिगीमयोः पश्चात्पदपार्श्वि छेपस्ते शत्रौ ।

पाल रत्नके पु० उ० स० सेट् । पालयति ते अपोपलत् त
पाल वि० पालयति पाल-अच् । रत्नके 'पालदोषविनाशे च
पाले दण्डोविधीयते' इति स्मृतिः ।

पालक पु० पालयति पाल-अण् । अश्वरत्नके, चित्रकटके च ।
पालक पु० पालं कृतं हनि हन-ढक् । कलाख्ये जलजलपाभेदे

पालक पु० पाल-अण् । कित् पाला अकृतं कङ्क-अण् । (पालक)
शकभेदे स्त्रीलसपि छीप् । अत्रैव । कान्तु रटके स्त्री० गौ-
छीप् । कर्मणि वत् पालक्यायत् ।

पालाश न० पलाशं पर्यसस्त्वस्य प्रचाद्यण् । तेजप्रदे । तद्वर्ण-
स्त्वस्य । हरिवर्णे पु० तद्वति, पलाशस्वेदम् अण् । पलाश
संज्ञिनि च नि० । 'ब्राह्मणस्य पलाशोदय' इति स्मृतिः
पालि(ली) पाल-इन् वा छीप् । कोणे, पङ्क्तौ, यूकायाम्, सेतौ,
प्रान्तभागे, प्रगंभायां क्रोडे च । स्तार्थे कन् । कोणे, कर्णपत्रे च
पालिन्द पु० पालिं ददाति दा-क ट० इस् । कान्तु रटके ।
श्यामानतायां स्त्री० गौरा० छीप् ।

पावक पु० पुनाति पू-अण् । वृद्धौ, वैद्युताग्नी च ।
पावकि पु० पावक+अपत्यार्थे इज् । कार्तिकेये स हि शिव-
कीर्त्यात् वृद्धौ निहिताज्जात इति पुराणम् ।

पावन पु० पावयति पू-विच्-ल्यु । अग्नी, व्यासे, सिद्धके,
प्रोतश्चक्रराजे च । गोमये, प्रावयित्ते, कच्छशाख्ये कर्मणि,
च न० । पाव्यतेऽनया ल्युट् छीप् । गङ्गायां, हरीतक्यां,
तलस्याञ्च स्त्री० । पविततासाधके नि० ।

पाश पु० पश्यते बध्यतेऽनेन पश-घञ् । स्मृगविहगादिबन्धने
रज्जुभेदे (फांद) रज्जुसाले च । केशादुत्तरं पाशः संघर्षः ।
यथा केशपाशः । कर्णात् परः शोभायः । यथा कर्ण-
पाशः शोभनकर्ण इत्यर्थः । आलादिभ्यः पागप् । अप-
कण्णकाल इत्याद्यर्थे ।

पाशक पु० पश-अण् । द्यूतक्रीडासाधने गृहिकादौ (पाशा) ।
पाशपाणि पु० पाशः पाशौ यस्य । वरुणे पाशहस्तादयो
अल पाश+इनि । पाशीलप्यल ।

पाशुपत पु० पशुपतरिदं, सोऽस्य देवता वा अण् । वनछेके ।
व्रतभेदे, अस्त्रभेदे च न० । तद्वक्त्रे नि० । [वैश्वधर्म] ।

पाशुपाल्य न० पशून् पालयति अण् तस्य भावः ततः यञ् ।
पाश्यात्य वि० पश्याद् भवः ल्यक् । पश्चिमदेशभवे ।

पाश्या स्त्री० पाशानां समूहः यत् । पाशसमूहे ।

पाप(ख)ण्ड पु० पाति रचति दुरितेभ्यः पा-क्षिप् पाः वेद-
धर्मसं पण्डयति निष्फलं करोति, खण्डयति वा । 'पाल-
नाञ्च तयोधर्मः पाण्ड्येन निगद्यते (प)खण्डयन्ति तु तं
यस्मात् पा(प)खण्ड्येन कीर्तिता' इत्युक्ते वेदाचारव्यापिनि
पापण्डिन् पु० पां वेदधर्मं पण्डयति पण्ड्य+णिच् इनि । पापण्डे
पापाण्य पु० पिगटि पिप-संचूर्णने आनच् छ० । प्रसरे अत्यार्थे-
छीप् । (वाटसारा) तुलापानपापाण्य ।

पापाण्यदारक पु० पापाण्यं दारयति द-अण् । टङ्कात्के

(पाथरकाटाखनी)। युच् । पापाणदारणोषल।

पापाणभेदनं पुं पापाणं भिनत्ति ल्यु, (हाडजाडा) टल्-
भेदे । [टवभेदे ।

पापाणभेदिन् पुं पापाणं भिनत्ति भिद-णिनि (पाथुरचुर)

पि गतौ तु० सक० पर० अनिट् । पिशति । अपैपौत् ।

पिक पुं अपि-कायति कै-क अपेरतोऽणोपः । कोकिवे ।

पिकप्रिया स्त्री० इत० । सहजान्वास् ।

पिकबन्धु पुं इत० । आण्डले ।

पिङ्ग पुं पिजि-वर्णे-अच् न्यङ्का० कुलम् । मृषके दीपमि-

स्वामे पिङ्गलवर्णे च । तद्वति लि० । हरिताले न० ।

गोरोचनायां, नालिकायां, दुर्गायां हरिद्रायां, हिरुति,

वंशरोचनायाञ्च स्त्री० टाप् । शमीढवे स्त्री० ङीप् ।

पिङ्गल पुं पिङ्गं नाति-ला-क, पिजि-कलच् वा कुलम् ।

नागभेदे, रुद्रे, सूर्यपारिपाञ्चिके, वानरे, निधिभेदे, सुनि-

भेदे, कङ्कले पङ्के, स्थावरविपभेदे, सुशैलूके ६० वर्षस्ये

‘पिङ्गले चारुपञ्चाक्षि । दुर्भिक्षं नर्मदातटे’ इत्युक्तलक्षणे

पत्तभेदे, प्राकृतकन्दोपम्यकारके, नागहृषे, सुनिभेदे,

दीपशिखारुख्ये वर्णे च तद्वति लि० । ‘कुसुमदिग्गजस्य

योपिति’ नाडीभेदे, राजनोती, शिंशपादवे, वासनाख-

दिग्गजस्य योपिति, वेष्टाभेदे च स्त्री० टाप् । ‘यथा संखिद्य

कान्तायां सुखं सुजाप पिङ्गवे’ति पुराणम् ।

पिङ्गललौह न० लौहं धातुः कर्म० । पित्तवे ।

पिङ्गात्त पुं पिङ्गे अजिगी यस्य पच् समा० । शिवे तस्य

तृतीयैश्वर्यास्मिन्नपलात्तात्वात् । पिङ्गवर्णोऽयम् ।

पिचण्ड पुं अपि+चस-ड तस्य नेत्वन् अपेरतोऽणोपः । उदरे,

पथोरङ्गवे च । ट० इत्त्वम् । पिचिखण्डोऽयम् । [टहकुजौ

पिच(चि)खण्डल लि० पिच(चि)खण्ड+अस्त्वर्थे इत्त्वम् । तद्विधे,

पिचव्य पुं पिचवे तृलाय साधु यत् । कार्पासटये ।

पिचु पुं पच-उ ट० । कार्पासतले, (तृला) कुष्ठभेदे, कर्षे,

अमुरभेदे, शस्त्रभेदे च ।

पिचुक पुं पिचुरिव कायति कै-क । सदनटले (सयना)

पिचुतल न० इत० । तले (तृला) । [निम्बटले ।

पिचुसन्दर्ह पुं पिचुं कुर्वन् इत्यति, सङ्गाति वा अच् ।

पिचुल पुं पिचुं नाति ला-क । भावुकटले (भाउ) इत्त्ववे,

तले, जलवायसे च ।

पिच्च ऋदे चु० उभ० सक० सेट् । पिच्चयति ते अपिपिच्चत् त ।

पिच्चट न० पिच्च-अटन् । सोचके, रङ्गे, नेत्ररोगभेदे च ।

पिच्छ गधे त० प० सक० सेट् । पिच्छति अपिच्छीत् ।

पिच्छ न० पिच्छ-अच् । सूरपुच्छे, वृद्धायाञ्च । लाङ्गले पुं ।

शास्त्रालिङ्गे, पूरे, परम्परायां, कोषे, मोवायां, अक्षसंभूत

मण्डे, पङ्क्तौ, शिंशपादवे, कोलिकायां, जलस्य

चरणरोगभेदे च स्त्री० टाप् ।

पिच्छल लि० पिच्छ-कलच् । (पिचल) निगधे मण्डये ।

पिच्छलदला स्त्री० पिच्छलं दलं यस्याः । वद्रीढवे, पिच्छ-

लपत्तादयोऽयम् । [शिंशपायाञ्च

पिच्छ्रितिका स्त्री० पिच्छ-क्तिच् ट० इट् ततः स्वार्थे कन् ।

पिच्छल लि० पिच्छा-अस्त्वर्थे इत्त्वम् । (पेचल) मण्डये निगधे

पिच्छलानि च दधीनीति काव्यम् । भक्तमण्डे, सरस-

व्यङ्गनसूपादौ, मण्डयुक्तभक्ते च । श्लेष्मातकटले पुं ।

पिच्छिलत्वच् पुं पिच्छिला लक्षणा त्वक् यस्य । नागरङ्गटले

पिच्छिलसार पुं पिच्छिलः सारोऽस्य । मोचरसे ।

पिज दीप्तौ वावे, ववे च अक० हिंसायां दाने च सक० चु०

उभ० सेट् इदित् । पिजयति ते अपिपिजत् त ।

पिञ्ज न० पिजि-अच् । ववे । कपूरभेदे पुं । व्याकुले नि० ।

तले, हरिद्रायां, कर्हिंसायां च स्त्री० भावेऽच् । वधे पुं ।

पिञ्जट पुं पिजि-अटन् । नेत्रमधे (पिचुटि) ।

पिञ्जर न० पिजि-अरच् । हरिताले, खर्षे, नागकोशरे, विह-

गादिवन्धनस्थाने, देहास्थिदन्दे च । अचभेदे पुं । पीत-

रक्तवर्णे, पीतवर्णे च पुं । तद्वति लि० ।

पिञ्जल न० पिजि-कलच् । हरिताले, कुशपत्रे च । अत्यन्ता-

कुलसैत्यादौ पुं । कुशान्तरवेडिते सायकशपत्रवद्वे स्त्री०

ङीप् । [पांरज] ।

पिञ्जिका स्त्री० पिजि-खुल् अत इत्त्वम् । तलनालिकायां

पिटं संहतौ ध्वनौ च भा० पर० सक० सेट् । पेठति अपेठौत् ।

पिट(क) पुं पिट-क, । वंशवत्वादिनिमित्ते पातभेदे (पेटटा)

विस्फोटे लि० । स्वार्थे कन् अत्वैव ।

पिट क्लेशे, अक० वधे सक० भा० पर० सेट् । पेठति अपेठौत्

पिठर पुं पिठ-करन् । गृहभेदे । सुसायां, मन्वानदण्डे च

न० । स्यात्स्यां पुं स्त्री० स्त्रीत्वे ङीप् ।

पिड राशीकरणे भा० आत्म० सक० सेट् इदित् । पिण्डते

अपिण्डित । अयं चुरादिरपि उभ० । पिण्डयति ते

अपिपिण्डित-त ।

पिण्ड लि० पिडि-चञ् अच् वा । संहते घने च । देहे, देहैकदेशे,

गृहैकदेशे, वासगानां पिटभ्यो देहे गोलाकारे अन्ने, गोले,

चिह्नके, चोड्, दन्दे, कवले, गजकुम्भे, मदनटले च पुं ।

आनीवने, लोहे, यजुर्वेदिभिः पिटभ्यो देवे आग्ने विष्णा-

कारेऽने च न० ।

[कन्। चिह्नकगन्धद्रव्ये ।

पिण्डक पु० पिण्ड इव कावति कै-क । पिण्डालौ, स्वार्थे
पिण्डकान्त पु० पिण्डाकारः कन्दः । पिण्डालौ ।
पिण्डखर्जूर उ० स्त्री० पिण्डाख्यः खर्जूरः । खनामखाते दन्ते
पिण्डपुष्प न० पिण्डं संहतं पुष्पम् । अशोकपुष्पे, जवापुष्पे,
पद्मपुष्पे, तगरपुष्पे च ।

पिण्डपुष्पक पु० पिण्डं पुष्पमिव कावति कै-क । वास्तुकशास्त्रे
पिण्डफला स्त्री० पिण्डमिव फलं यस्याः । कटुतन्त्र्याम्
पिण्डसुखा स्त्री० पिण्डा संहता सुखाः । नागरसुखायाम्
पिण्डमूल न० पिण्डमिव मूलमस्य । गर्जरे (गाजर) ।
पिण्डवीजक पु० पिण्डाकारं बीजं यस्य कप । कर्णिकारदन्ते
पिण्डाभ पु० पिण्डः संधात इवाभाति अच् । चिह्नके ।
पिण्डाभ न० अभ्रस्येदं अष् आभं पिण्डमिवाभम् ।
मेवजातकरकायाम् ।

पिण्डायस न० पिण्डं संहतमयः अच् समा० । तीक्ष्णायसे ।
पिण्डार पु० पिण्डं संधातकच्छति कृ-अण् । विककृतदन्ते,
अपणके, गोमे च । [कन्दगुडूच्याङ्। स्वार्थे कन् अर्त्तव ।
पिण्डालु पु० पिण्डाकार आलुः । (गोलआलु) कन्दभेदे,
पिण्ड(खडी)(खडका) स्त्री० पिडि-इन् वा डीप् स्वार्थे कन्
वा । सर्वकाष्ठसमूहनाधारे रथचक्रमध्ये स्थाने रथनाभौ,
पीठे, जानुनोऽधःस्थे मांसलप्रदेशे च ।

पिण्डत त्रि० पिण्डि-क्त । संहते, घनीभूते, युषिते च ।
तरुणे पु० । [गोडुम्बार्वा (गोसुक) ।

पिण्डला स्त्री० पिण्डं पिण्डाकारं फलमस्यस्याः इलच् ।
पिण्डीतक पु० पिण्डौ खलपिण्डं फलपुष्पद्वारा तद्वति अन्तु
करोति तक्-हारे अच् । मदनदन्ते, तगरे च । [दन्ते

पिण्डीतगरं पु० पिण्डा स्तव्यपिण्डेनोपालक्षितस्तरः । तगर
पिण्डीपुष्प पु० पिण्डा उपलक्षितं पुष्पमस्य । अशोकदन्ते ।
पिण्डीर पु० पिण्डं पिण्डाकारं फलबीरयति ईर-अण् ।
दाहिमदन्ते । नीरसे त्रि० ।

पिण्डीमूर पु० पिण्डां भोजने एव नान्यत्र मूरः । गेहे-
नर्दिनि, युद्धादावसमर्थे । [ज्योतिष्मतीलतायाम् ।

पिण्डा स्त्री० प्रसूते स्तूयते रोगहन्तृत्वेन यत् पु० इत्स्वम् ।
पिण्डाक पु० न० पण-व्यवहारे आकन् नि० । तिलकले (खल)
हिङ्गुनि, वाङ्गिके च । चिह्नके पु० स्त्री० स्त्रीत्वे ङीप् ।

पितासह पु० पितुः पिता पितृ+डामह । पितुः पितरि,
पितृपितादशेषत्व । तत्पठ्यां स्त्री० ङीप् ।

पित पु० प्राति रजति प्रा-टच् नि० । जनके । माता सहोक्तौ

पितृशेषः । मातापितोः द्विव० ।

[प्रात ।

पितृकानन न० इत० । श्रुत्याने । पितृवनपितृवृहदादयो-
पितृतीर्थं न० इत० । गयायाम् तर्जन्यकुडयोर्मध्यभागे च ।
पितृपति पु० इत० । यके । पितृराजादयोऽप्यत्र ।
पितृप्रसू स्त्री० पितृणां प्रसूरिवान्नदानवोऽप्यकालत्वात् ।
अपरसन्ध्याकाले, पितृमातरि च ।

पितृप्रिय पु० इत० । अङ्गराजे ।

पितृभोजन पु० पितृभिर्भुज्यते कर्मणि ल्युट् । आपे, आदे
तद्दानस्य प्रशस्तत्वात् । भावे षञ् इत० । पितृभक्षणे ।

पितृयज्ञ पु० इत० पितृद्वेष्टेन यज्ञः । पितृतर्पणे । 'पितृयज्ञस्य
तर्पण'मिति मनुः ।

पितृयाण पु० पितृभिर्यावतेऽनेन करणे ल्युट् पूर्वम् । शत्वम् ।
धूमादिचिह्निते स्मृतैः कर्मभिर्गन्तव्ये पथिभेदे । [दृष्टदभिधाने
पितृलोक पु० इत० । चन्द्रलोकस्योपरिस्थे लोकभेदे विस्तरस्तु
पितृवन्तु पु० इत० । 'पितुः पितुः संसृष्टः पुलाः पितृमातुः-
संसृष्टः पुलाः । पितृमातुः संसृष्टः पितृमातुः पितृमातुः
इत्युक्तेषु पितुः पितृष्वस्य पुलादिषु । [भ्रातरि ।

पितृव्य पु० पितृभ्राता पितृ+अत् । ज्येष्ठे कनिष्ठे वा पितृ-
पितृष्व(सं)स्त्री० इत० वा शत्वम् । पितृभगिन्याम् ।

पितृष्वस्त्रीय पु० स्त्री० पितुः स्वस्वरपत्वम् अ । पितृष्वः पुले
पितृसन्निभ पु० पिता सन्निभा तत्त्वता यस्य । पितृतुल्ये ।

पितृ न० अपि दी-क्त तादृशेः अलोपः न दीर्घः । देहस्ये धातुभेदे
पितृघ्नी स्त्री० पितृं हन्ति हन्-ठक् ङीप् । शुद्ध्याम् ।

पितृद्राविन् पु० पितृं द्रावयति दृ+विच्-विनि । मृग-
जन्तरे । [तोयपिपल्यां स्त्री० ।

पितृल न० पितृं लाति ला-क । तात्मादिजाते धातुभेदे ।
पितृारि पु० इत० । पण्डे (चेतपापण्डां) लाकार्या, बर्वरे च ।

पितृ त्रि० पितुः, इदं, प्रियं वा पितृत आगतं वा यत् ।
पितृसन्ध्यानि । पितृतीर्थे तर्जन्यकुडयोर्मध्यस्थाने,
मधुनि, मधानक्षेत्रे च । पितृप्रिये आपे पु० । अमावस्यायां
मिथौ स्त्री० । [त्रि० ।

पितृन् पु० पत-सन्-शट् । प्रक्षिप्ति । पतनेऽप्यवति
पिधान न० क्षि-धा-ल्युट् अक्षोपः । खादने, उद्वहने च ।

पिण्ड त्रि० अपि+नह-क्त अक्षोपः । परिहिते वस्त्रादौ ।
पिनाक पु० न० प्राति धा-आकन् नि० । शिवधनुषि, तन्मू-
लाखे, पांशुवर्षणे च ।

पिनाकिन पु० पिनाक+अस्यर्थे इनि । महादेवे ।
पिपासा स्त्री० प्रातिमिच्छा पा+सन्-अ । पानेऽप्यायाम् ।

पिपासु वि० पातचिह्नः पा० खन् उ । पानेच्छावति हपिते ।

पिपीतकी स्त्री० वैशाखशुक्लद्वादश्याम् । विप्रभेदे पु० ।

पिपीलक पु० अपि-पील-खलु अलीपः । (डेओपिण्डा)

ख्याते कीटे (कुदेपिण्डा) ख्याते कीटे स्त्री० टाप् ।

पिप्पल न० पा-चलच् घृ० जले, वस्तुसम्भवे च । अचल-
हजे, वस्त्रनश्वे पक्षिणि च पु० । कक्षायां (पिपुल) स्त्री०

डीप् वा ह्रस्वः पिप्पलिः पिप्पली चाल । [हजे ।

पिप्पलीमूल न० पिप्पल्या इव मूलमस्य । (पिपुलमूल) ख्याते

पिप्पु पु० अपि+पु-डु अपरेखोपः । जटुके । [हजेभेदे ।

पिप्याल पु० पी-पाने कालत् । पिप्याले (पेयालाल) (मरगा)

पिल प्रेरणे च० उभ-लक-सेट् । पेलवति ते अपीपिलत्-त

पिलक पु० पिलकृत ततः कन् । पीनुहजे ।

पिलुपर्णी स्त्री० पिलु पर्वयस्याः डीप् । मोरटाखतायाम् ।

पिल्ल न० क्लिप्त पितादेशः । क्लिप्तचक्षुषि । तद्युक्ते वि० ।

पिल सेचने भा० पर० सक-सेट् इदित् । पिल्वति अपिपिलीत् ।

पिश अवयवे ल० पर० सक-सेट् । पिशति अपिपीतीत् ।

पिशङ्ग पु० पिश-अङ्गच् किङ् । पञ्चमूलितस्य पिङ्गलवर्णं
तद्वति वि० । [प्रते च ।

पिशाच पु० पिशितमश्नाति अश-अश घृ० । देववीनिभेदे,

पिशाचद्रु पु० इत० । शाखोटहजे । पिशाचहृत्पादवीथय ।

पिशित न० पिश-क्त । गांसे । जटागांसां स्त्री० वा डीप् ।

पिशुन न० पिश-उनच् किङ् । कुङ्कुमे । नारदे, कान्ते च पु० ।

खचके, क्रूरे च वि० । (पिङ्गिङ्) याकभेदे स्त्री० टाप् ।

पिष चूर्णने इ० पर० सक० अनिट् । पिषति अपिपत् ।

पिष्ट न० पिष-क्त । शीघ्रके, पिष्टके च । चूर्णिते वि० ।

पिष्टक पु० न० पिष्टाणां, तच्छूलचूर्णानां विकारः कन् । (पिठे)
ख्यातभेदे । [प्राकपाले कटाहादी ।

पिष्टपन्न न० पिष्टपन्त्यतेऽनेन पच-करणे ल्युट् । पिष्टक-

पिष्टप पु० न० पिश्रुते, पिश्रुते बाल पिश-पिप-वा प नि० भुवने

पिष्टात पु० पिष्टमति अत-अच् । पटवाचनार्थे चूर्णगन्धव्ये ।

पिष्टिक न० पिष्टे भवः ठ । (पिष्टादि) तच्छूलचूर्णमति दुग्धा
कारे द्रवे पदार्थे । द्विदलपिष्टजाते स्त्री० टाप् ।

पिस गतौ भा० पर० सक-सेट् । पेषति अपिपीत् चङि न ह्रस्वः

पिस दीप्तौ वा चु० उभ-पक्षे भा० पर० सक० सेट् इदित् ।

पिचवति ते अपिपिचत् । पक्षे पिचति अपिपीत् ।

पिस्त गतौ वजे च सक० वजे हाने गतौ च सक० चु० उभ०

सेट् । पेषवति-ते अपिपिचत् ।

पिहित वि० अपि भा० क्त अङ्गोपः । तिरोहिते आकाशिते च

पी पाने दि० आत्त० अनिट् । पीयते अपैट । खप् निपीय ।

पीठ पु० न० पीयते पिशते वा आल पा-ठक् पिठ-क वा घृ०

दीर्घः । (पीठे) आसनभेदे व्रतिनाचारणे च ।

पीठसर्पि वि० पीठेन सर्पति खप्-पिणि । खङ्गे ।

पीड वधे विलोडने च चु० उभ० सक० सेट् । पीडयति-ते अपि

पीडित्-त अपीपिडित्-त ।

पीडन न० पीड-ल्युट् । पराङ्मुख्यन्यादिनाऽभिभवे, प्रत्यु-
न्यादिना आक्रमणे, दुःकोत्यादये च ।

पीडा स्त्री० पीड-अ । व्याधायां, दुःखे च ।

पीडित वि० पीड-क्त । नर्हिते, वन्धिते, दुःखिते च ।

पीत न० प्रा-क्त । पाने, हरिताले च । हरिद्रावर्णे पु० ।

कर्माणि क्त । पानकर्माणि, पीतपर्ववति च वि० ।

पीतक न० पीत-+सार्धे कन् । कुङ्कुमे, हरिताले च । अयु-

रुणि-पञ्चपात्रे, पित्तले, पित्तके, श्लोनाक्तभेदे, किरातहजे,

नान्दीहजे, पीतशाले च पु० । अव्यक्तमानार्थे संज्ञाभेदे न०

पीतकादली स्त्री० कर्म० । स्वर्णकदल्याम् (चांपाकला) ।

पीतकन्द न० पीतः कन्दो यस्य (मर्जरे) (गाजर) ।

पीतकावेर न० कुक्षितं वेरं कानेरं पीतं कानेरं यस्मात् पु० ।

कुक्षिताङ्गं पीतं कुर्वति कुङ्कुमे, पित्तले च ।

पीतकाष्ठ न० कर्म० । पीतचन्द्रे पीताशुखि ।

पीतघोषा स्त्री० कर्म० । पीतपुष्पलां घोषातव्याम् ।

पीततसुल पु० पीतससुलौ यस्य । (काङ्गरी) धान्यभेदे ।

चौरिकाहजे स्त्री० टाप् ।

पीततैला स्त्री० पीतं तैलं यस्याः । ज्वीतिमतीकतायाम् ।

पीतदाश् न० कर्म० । सरलहजे, देवदाक्षि, हरिद्रुहजे ।

पीतद्रु पु० कर्म० । सरलहजे, दाहहरिद्रायाश्च ।

पीतन न० पीतं करोति पीत+पिच्-ल्यु । कुङ्कुमे, हरिताले,

पीतदाक्षि च । लजे, अज्जातने च पु० । सार्धे कन् ।

आम्नातके (आमडा) पु० ।

पीतपर्णी स्त्री० पीतं पर्वं यस्याः । (विहटी) लतायाम् ।

पीतपुष्प पु० पीतं पुष्पं यस्य । कर्माकारहजे । काचक्याम्,

इन्द्रवारल्याम् स्त्री० टाप् । शङ्खुपुष्पां, सहदेव्यां, मन्दा-

कोपातव्यां, त्र्युष्पां, (ग्रशा) च स्त्री० डीप् वा टाप् ।

पीतफल(क) पु० पीतं फलं यस्य वा कम् । शाखोटहजे,

कर्माकारहजे च ।

पीतवाल्का स्त्री० पीता वाङ्मूले चूर्णनात् । हरिद्रायाश्च ।

पीतसुङ्ग पु० कर्म० । (बोनाख) उड्भेदे ।

पीतशूरी स्त्री० कर्म० । स्वर्णव्याम् ।

पीतराग न० पीतो रागो वर्णो यस्य । किङ्कल्ने, धिक्के च ।

कर्म्म० पीतवर्णे पु० ईद० । तदति लि० । [स्वरादयोप्यत्र ।

पीतवासस् पु० पीतं वासो यस्य । श्रीकृष्णे, पीतवस्त्रपीता-

पीतबीजा स्त्री० पीतं बीजं यस्याः । मेविकायाम् । पीतवर्ण-

बीजयुक्ते लि० । [[पिवाचाल)

पीतशाल पु० पीतं फलं यच्छति याति अण् । असनद्वये ।

पीतसार न० पीतं सारं यस्य । पीतवर्णे चन्दनकाष्ठे, हरि-

चन्दने च । सलयजे, गोमेदमणौ, अचोटद्वये, तरुले,

बीजके च पु० । ततः कन् । निम्बे अचोटद्वये च पु० ।

पीतशालक पु० कर्म्म० खाद्ये कन् । (पेशशाल) पिवाचलद्वये ।

पीताङ्ग पु० पीतचङ्क्रमस्य । श्लोनाकभेदे ।

पी(नी)ति पु० पातिक् अज-तिक् व्यादेयः वा । चोटके ।

पा-भावे तिन् । पाने, गतौ, शुष्कयाञ्च ।

पीतिका स्त्री० पीतवति पीत+णिच्-प्पुल् । हरिद्रायाम्,

दास हरिद्रायाम्, स्वर्णयुष्याञ्च ।

पीतिन् स्त्री० पीतमनेन इष्टादिवादिनि । चोटके ।

पीन लि० व्याध-क्तं संसारणम् । खूले, दृष्टे, समाने च ।

पीनस पु० पीनं पीनतां स्वति खो-क्त । नासिकारोगभेदे

कर्कशां स्त्री० ङीप् । [अस्त्रायां गवि ।

पीनोष्ठी स्त्री० पीनशूषोऽस्याः ङीप् अनङ्गनादेशः । पीपरी

पीय मीषने सौ० पर० सक० सेट् । पीयति अपीयीत् ।

पीयूष न० पीय-ऊपन् । देवानां पेयभेदे अस्मते । दुग्धे च ।

गवप्रकृतावाः गोः आसन्नरात्रभवे दुग्धे जलं पेयूषमपि

पीयू रोषे आ० पर० सक० सेट् । पीयति अपीडीत् ।

पीयू पु० पीय-उ । परमाणौ, पीलुपाकः पिठरपाकः इति

वैशेषिकभेदः । गजे, अस्त्रिजखण्डे, तालकाखण्डे, वासे, कन्नौ,

कोङ्कशदेयस्त्राते गुडफलेष्टके, कुङ्कुमे च ।

पीयूनी स्त्री० पील-उन गौ० ङीप् । सूत्रायाम् ।

पीलुपत्र पु० पीलुयुक्तं त्रिकलकितं पत्रं यस्य । मोरटा

कतायाम् । [याम्, विभिकायाञ्च

पीलुपर्णी स्त्री० पीलुकलितानि पर्णोदयस्याः ङीप् । सूत्रा-

पीव स्त्री० आ० पर० सक० सेट् । पीवति अपीवीत् ।

पीवन लि० व्यै-कृतिप् । खूले, वलयति च । वायौ पु० ।

पीवर लि० व्यै-जृत् । खूले । स्त्रियां ङीप् । अक्षगन्ध्यां,

शतावरीञ्च स्त्री० टाप् । तरुणां गवि, हतसूत्रां, शाल-

प्रख्याञ्च स्त्री० ङीप् ।

पुंलिङ्ग न० ईत० । पुंसिङ्गे अङ्गभेदे । पुंस्रजं लिङ्गमस्य

न० । आकरण्योक्ते संस्कारविशेषयुक्ते शब्दविशेषे पु० ।

पुंसली स्त्री० पुंसो भर्तुः सकाशात् चलति पुष्पान्तरं

गच्छति अच् गौरा० ङीप् । असत्यां स्त्रियाम् ।

पुंस मर्द्दे चु० उभ० सक० सेट् । पुंसयति ते अपुंसत् त । [च

पुंसवनं न० पुमान् स्त्रयतेऽनेन स्त्र-ल्युट् । गर्भसंस्कारभेदे, दुग्धे

पुंस पु० पुंसो भावश्चिह्नं वा । पुंसिङ्गे अङ्गभेदे, तत्कार्ये

युक्ते, पुंस्रज्ये व्याकरणोक्ते शब्दरुचौ संस्कारविशेषार्हत्वे च ।

पुंस(श) पु० पुंस कृत्स्नं कसति कथ-गतौ अच् ट० वा चः ।

चण्डाणि । अथर्वे लि० ।

पुङ्ग पु० पुमांसं खनति खन-ड । वायामूत्रे, पुष्पके च ।

पुङ्गव पु० पुमान् गौः कर्म्म० मच् वसा० । दृष्टे, कृपमौषधौ च ।

उत्तरपदस्यः अववाचकः । यथा । नरपुङ्गवः नरः पुङ्गवइव

इति उपमितसमासवाक्यम् नरपेयार्थे । [सकुटाह्वः

पुच्छ प्रमाणे आ० ण्य० अक० सेट् । पुच्छति अपुच्छीत् । रात्र-

पुच्छ न० पुच्छ-अच् । पञ्चद्वारे बाहूखे च । [लसटकान् ।

पुच्छटि(टी) स्त्री० पुच्छ-वटि वा ङीप् । अङ्गुलिमोदने (आङ्गु

पुच्छिन् पु० पुच्छ-णिनि । कुङ्कुटे, चर्मद्वये च । पुच्छ+अत्यर्थे

इति । बाहूखयुक्ते लि० ।

पुञ्ज पु० उन्नत्वा पुञ्जं जयति जि-ड । रामौ चये ।

पुट टीप्पौ अक० चूर्णने सक० चुरा० उभ० सेट् । मोटवति-ते

अपुटत् त ।

पुट स्त्रेपे त्० कु० पर० सक० सेट् । पुटति अपुटीत् पुपुट ।

पुट संभवे अद्-चु० उभ० सक० सेट् । पुटयति ते अपुटत् त ।

पुट न० पुट-क्त । जातोफले, 'उपसर्गभावापनेन रुद्धादि

कपालह्वेन चिह्निते' । औषधपाकपालभेदे च । अयसुरे

पु० न० । मित्रः सत्वस्त्रे, आच्छादने च पु० । पन्नादिरचिते

दुग्धादिपात्रपात्रे लि० (दोना) स्त्रियां ङीप् ।

पुटपाक पु० पुटेन पाकः । पुटपालेण औषधपाकभेदे ।

पुटभेद पु० पुटे संश्लेषं भिनति अण् । नद्यादेशक्राकारे जला-

वर्त्ते, पत्तने नगरे, आतोद्ये च । [लुट् । नगरे ।

पुटभेदन न० पुटानि पात्राणि भिद्यन्तेऽन भिद-आधारे

पुटालु पु० पुटः संश्लेष आलुः । कोलकन्दे ।

पुटिका स्त्री० पुट-क्त खाद्ये कन् । एलायाम् ।

पुटित लि० पुट-क्त । स्पष्टिते, प्राडिते, तन्मोक्तं, आद्यन्मयोः

अकारादिवर्णाभ्यां, सम्बन्तारम्भाच्च उटयत् आहृते च ।

पुटोदक पु० पुटे संश्लेषदकं यस्य, पुटे कपालाकारपाल-

ह्वयस्यो उदकं वा यस्य । नारिकेले ।

पुट अनादरे चु० उभ० सक० सेट् । पुटयति ते अपुटत्-त ।

पुड मर्द्देने आ० पर० सक० सेट् इदित् । पुडयति अपुडयतीत् ।

पुष्ट उल्लेखे तं परं सकंसेट् । पुष्टिं अपोषीत् ।
पुष्प धर्मोक्त्यकरणे तं परं सकंसेट् । पुष्पति अपोषीत् ।
पुष्टरीक उ० पुष्टि-रक्त नि० । अग्निमोक्षस्थे, दिग्गजे
व्याघ्रे च । सितपद्मे, श्वेतपद्मे, भेषजे च न० । आम्ने,
राजिलसर्पे, हस्तिज्वरे, दम्नकण्ठे, कम्पण्डलो, श्वेतवर्ण,
कुष्ठभेदे च उ० । श्वेतवर्णवति लि० ।

पुष्टरीकाक्ष उ० पुष्टरीकमिव अलिणी यस्य पञ्च सभा० ।
विष्णौ, शालपर्णीतल्लपर्णके नैलहितकारके चुपभेदे च न०
पुष्ट उ० पुष्टि-रक्त । (पुडिया) इत्युभेदे, माधवीलतायां, चित्तके,
तिलकण्ठे, कुट्टस्थे, दैत्यभेदे च ।

पुष्टक उ० पुष्टक-कन । माधवीलतायाम्, तिलकण्ठे, इत्युभेदे च
पुष्ट न० पुनाति पू-दुष्ट । शुभादृष्टे भक्षे । तद्वति लि० ।
पुष्टकप्रत न० पुष्टक-स्त्रावे कन् कर्म० । पुराणप्रसिद्धे प्रतभेदे,
शास्त्रोपधिते धर्मप्रदे उपवासादिप्रतभेदे च ।

पुष्टगन्ध उ० पुष्टो गन्धो यस्य । चम्पके । [चसे ।
पुष्टजन उ० पुष्टः विरहलक्षणया प्रापो जनः कर्म० । रा-
पुष्टजनेश्वर उ० इत० । जमेरे ।
पुष्टतृण न० कर्म० । श्वेतजुषे ।

पुष्टभूमि स्त्री० पुष्टस्य पुष्टोत्पादनायां भूमिः । आर्या-
वर्तदेशे 'आ सप्तद्रासु चै प्रज्वादा सप्तद्रासु प्रसिधात् ।
तयोरेवान्तरं निर्व्यारायावर्त' इति मनुः तयोर्विन्ध्य-
हिमाचलयोः । [चुते ।

पुष्टवत् लि० पुष्ट+भू+अत् कर्त्तृ क्त वः । बहुपुष्ट-
पुष्टलोक लि० पुष्टः पुष्टदायकः श्लोको यस्य चरितं वा
यस्य । 'पुष्टश्लोको नलो राजा पुष्टश्लोको सुविधिरः ।
पुष्टश्लोका च वेदेहो पुष्टश्लोको जगद्गर्जः' इत्युक्तेषु
नलादिषु । पुष्टचरितयुक्तानां च ।

पुष्टाह न० पुष्टकहः षट् सभा० । पुष्टजनके दिने ।
पुष्टाहवाचन न० पुष्टाहस्य पुष्टजनकदिनस्य वाचनं
ब्राह्मणद्वारा वादनम् वच-षिच्-ल्युट् । वैदिककर्मारम्भे
तद्दिनस्य पुष्टतया ब्राह्मणद्वारा वादने ।

पुष्टिका स्त्री० उत इति, यच्च तनोति तन-उ स्त्रावे कन् कृत्यः
अत इत्यम् । कुट्टमयिकायाम् ।

पुत्त(त्) उ० एतस्मात् एते पुत्त-लेक 'एतान्को नरकाद्यास्मात्
पितरं त्रायते सुतः । तस्मात् पुत्त इति ख्यात' इत्युक्ते
तनये । पू-क्त कृत्यस्य । औरवादिद्वादशविधे तनये ।
कन्यायां क्रीप् पुत्री । ज्योतिषोक्ते सन्नात् पञ्चमे स्थाने उ० ।
पुत्तपुत्रीशब्दयोरैकशेषे पुत्त एव शिष्यते तयोरर्थयोः द्विव० ।

पुत्तक उ० पुत्त+स्त्रायां कृत्वा चञ्जादौ कन् । पुत्ते, पूत्ते, शरभे,
हवभेदे, अनुकम्पान्विते च । कन्यायां टाप्, पुलिका ।
पुत्तजीव उ० पुत्तं जीवयति जीव-कृत् । (जिवायता) हवभेदे
एफुस् । अन्तर्ये । उ० सग् । पुत्तजीवकोप्यत् ।

पुत्तदा स्त्री० पुत्तं ददाति सेवनात् गर्भं ददाति दा-क ।
बन्ध्याकर्षणां, वल्गुयाकन्दे च । गर्भप्रदे पुत्तप्रदे च लि०
पुत्तभट्टा स्त्री० पुत्तस्य भट्टं वस्त्रां पूव० । उहृक्जीवन्त्याम्
पुत्तिका स्त्री० 'अस्मादकां प्रदास्यामि तव्यं कन्यासमकृताम् ।
अस्यां यो जायते पुत्तः स जे पुत्तो भवे' इति समयेन
प्रदत्तायां कन्यायां, 'पुत्तिकाधर्मं शङ्कते' इति स्मृतिः ।

पुत्तिकापुत्त उ० पुत्तिकैव पुनः पत्निकायाः पुत्तः वा । पुत्ति-
कारूपेण पुत्तत्वेनाभ्युपगतायां कन्यायां, तल्ले च ।
पुत्तेष्टि स्त्री० पुत्तस्य पुत्तार्था इष्टिः सज-कृत्य । पुत्तनिश्चि-
तके यागभेदे 'गृहीता प्रज्ञवर्णीयं पुत्तेष्टिं प्रथमं चरेदिति'
पुष्ट हिंसे दि० परं सकंसेट् । मृष्यति अपोषीत् । [अपुन्नीत्
पुष्ट नधे सकं लोभे अकं आ० परं सेट् इदित् । पुन्यति
पुष्ट दीप्तौ सु० उभ० सकंसेट् । पोषयति-ते अपूपयत्-त ।
पुङ्गल उ० गच्छतीति गच्छ-अच् पुत् कृत्यसितं गच्छो यस्मात्
पूव० । उत्कृष्टाकारे, रूपादिनिधिष्टे इत्ये, बाधुका-
दिस्त्रीनामे बौद्धायुक्ते पदार्थे च । [अभोक्षे ।

पुनःपुनर् अक्य० पुनर्+पुनार्थां द्वित्यम् । सङ्कटित्वे
पुनःपुना उ० पुनःपुनाति पू-नृक् ष्ट० । नदीभेदे 'कोकटेषु गया-
पुण्या नदी पुण्या पुनःपुने' इति बाधुपुराणम् ।

पुनःसंस्कार उ० पुनर्वारः संस्कारः उपनयनविवाहादिः ।
सम्पत्-वज्रं सुटच । पापादिहेतुभिः कृतस्य संस्कारस्या-
न्यथाभावे द्वितीयसंस्कारे 'पुनर्वसौ कृतो विप्रः पुनः सं-
स्कारमर्हतीति ज्योतिषसु पौनर्भवेन भर्त्ता सा पुनः सं-
स्कारमर्हतीति मनुः । [प्रजान्तरे द्वितीयवारं च ।

पुनर् अक्य० पुन अत् ष्ट० । अवधारणे, भेदे, अधिकारे,
पुनस्तवदाभास उ० 'आपाततो यदर्थश्च पौनरुष्येव
भाषते । 'पुनस्तवदाभास' इत्युक्ते अलङ्कारभेदे ।

पुनर्नव उ० द्विदोऽपि पुनरपि नवः सुभ्रादि० न सप्त्यम् ।
नखे । सनासख्याते शाकभेदे स्त्री० टाप् । [वास् स्त्री० ।
पुनर्भव उ० द्विदोऽपि पुनर्भवति भू-अच् । नखे । रक्तपुनर्वा-
पुनर्भू स्त्री० पुनर्भवति प्रथममेकस्य जाया भूलापरस्य पुनर्जाया
भवति भू-क्तिप् । 'कन्यावचनयोनिर्वा पाणिपद्मद्वि-
ता । पुनर्भूः प्रथमा प्रोक्ता पुनःसंस्कारकर्षणा' इत्या-
द्युक्तायां द्विरुदायां स्त्रियाम् । पुनर्जातमाने लि० ।

पुनर्वसु इ० पुनरु-वसु-उ । विष्णौ, शिवे च । अद्विगलधिते
सप्रसे नयाने द्वि० ।

पुन्याम पु० पुन्यान् नाम इव श्रेष्ठः प्रधानत्वात् च इव ।
स्नानास्नानाति पुन्यप्रधाने उत्तमभेदे, श्रेयोत्तमे, जातीफले,
प्रायश्चित्तवृत्तिनि, नरश्रेष्ठे च । [पुन्याहोऽप्यल ।

पुन्याट पु० पुन्यादिन नाटयति नट-अच् । अकथर्ह । नक-अच् ।

पुन्यामनरक पु० पुन इति नाम यस्य कर्मा । परदारानिगम-
नादिभिः शौचधर्मिः प्रातःकैः शौचैः नरकभेदे, परदारानिगम-
प्रकृत्य 'सतेस्तु पापैः शुद्धैः पुन्यामनरके पचेदिति' इत्याद्यम् ।
पुनस्तु पु० पति प्रा-पुनस्तु । शुद्धे, सद्यसे च । व्याकर-
णोक्तं संस्कारविशेषाधारे षब्दभेदे च ।

पुर अप्यगती त० पर-अक० सेट् । पुरति अप्योरीत् ।

पुरःसर नि० पुरोऽप्ये करति षट्-ठ । अप्यगतिनि स्त्रियां ऊप-

पुर न० पुर-अप्यगमने क । गेहे देहे पादलिपुले नगरभेदे,
कुलमदलहसौ, नागरसन्तापी, चर्माणि, ऋक्षोपरिष्ठे च ।

बहुधाभीष्टव्यवहारस्थाने बहुहृद्वाहियुक्ते प्रधानयामे न०
स्त्री० । स्त्रीले कीध् । राशौ, पीतभिस्त्रयाम्, युग्मसौ बहु०

पुर स्त्री० पिपलिं इ-दीर्घे क्तिप् । नगस्याम् ।

पुरस्त्रज पु० पुरं देहं स्नादयेन क्षात्राभिधेन वा जनयति सन् ।

जीवे तद्वद्वेन तत्कामिधेयं च न हि देहकारणः ।

पुरस्त्रय पु० ताकत्स्त्रास्त्रे सूर्यवर्गस्ये नक्षत्रभेदे ।

पुरतस्तु अन्व० पुर-अतल्लुच् । अपतत इत्यर्थे ।

पुरदिप् पु० पुराणां अयनिर्भितानां नगराणां दाहकत्वात्
विट् द्विप-क्तिप् । शिवे । पुरादिप्रशस्तयोप्यल ।

पुरन्दर इ० पुरं दारयति इ-अच् । इन्द्रे, चोरे, (चङ्) कर्त्तुं च

पुरन्धिर्(स्त्री) पुरं गेहं धारयति धातुर्वात इ-अच् गौरा०

पृषो० वा क्लृप् । बहुशुद्धुस्त्वान्, प्रतिफलवत्वाच्च स्त्रियां,

'कृतेष्टे व्ययपुरन्धिर्गति'ति कुशारः ।

पुरस् अन्व० पूर्वस्मिन् कारादौ अति पुरादेशः । अपतत इत्यर्थे

पुरस्कार पु० पुरस्-क-अच् । अपसरणे, पूजने च ।

पुरस्कृत नि० पुरस्-क-अच् । पूजिते, अपकृते च । 'वयुगा-

वपुरकृतेने'ति नैषधम् । अभिशप्ते, अरिपक्षे, स्तोकते,

सिक्ते च लि० ।

पुरस्तात् अन्व० पूर्व-अस्मात् पुरादेशः । हिन्देयकाव्ये

प्रथमापञ्चमीषष्ठ्यन्तस्य पूर्वव्यवस्थार्थे, अपतत इत्यर्थे च ।

पुरा अन्व० पुर-का । अविच्छेदेन क्रियाकरणे, पुराणे अतीते,

आदिनि, निवृत्ते, पुराहणे च । पुर-क थाप् । पूर्वस्यां

दिशि, सुगमिद्वयभेदे च स्त्री० ।

पुराण नि० पुरा-अन्व० कु नि० तट्-अ, पुरा नीरते ओ-क वा
पूर्व० यात्वस्, पुराभवे । 'सर्गव प्रतिसर्गश्च वंशोत्पन्नतराणि
च । वंशावतचरितज्ञैव पुराणं प्रपञ्चलक्षणं'मित्युक्ते व्यासा-
दिप्रणीते शास्त्रभेदे न० ।

पुरातन नि० पुरा भवं पुरा अन्व० तट्-अ । पुराभवे ।

पुराणपुरुष इ० पुराणैकपुरुषः इन्द्रः भावः, कर्म० वा ।

विष्णौ, उद्ये शुद्धे च ।

पुराहन् न० पुरा पूर्वस्मिन् काले सत् कर्त्तुं भूतं कालवत्ता
तदानीत्कदादि । अतिहासे, तत्कालिपादकृत्ये सङ्गा-
भारतादौ च । [सिताम्नाम् ।

पुरासिनी स्त्री० पुरं स्मृत्यस्यति यम चिनि । सहदेवी
पुरीतत् स्त्री० न० पुरीं देहं तनोति तन-क्तिप् । देहकारणके
(यांत) अन्वत्ये नाडीभेदे ।

पुरीमोह इ० पुरीं देहं मोहयति सृष्टि-क्तिप्-अच् । शुद्धे ।

पुरीप न० । इ-दीर्घे ईषन् क्तिप् । विद्यानाम् ।

पुर इ० इ-दीर्घे कु । नवातेर्नवस्य कतिपयमे बहुधात् कृद्वा
धौरवेति संज्ञा । अर्गं, प्रारणे, दैत्यभेदे, नदीभेदे च ।
प्रचुरे लि० । [देवं पुरयकारणेति स्मृतिः

पुरयकार इ० पुरयस्य कारः कृन्-अच् । धौरवे पुरयवेष्टिते

पुरयद्वज्र नि० पुरय उन्मार्गे सस्य दमप् । पुरयद्वज्रोक्ताने,

द्वयस्य । पुरयद्वयोप्यल स्त्रियां ऊपि । [नागादयोप्यल

पुरयसिंह इ० पुरयः सिंह इव उत्पत्ति० । नरश्रेष्ठे एवं पुरय

पुरयार्थ इ० इत्वं । अर्गार्गकामधोऽङ्गदेव पुरयधोऽङ्गमेव

पुरयोत्तम इ० पुरयेषु उत्तमः कर्म० वा । विष्णौ, उत्तम-

इत्ये च । 'अथ सक्तिं पुरयोत्तमादिति' नैषधम् ।

पुरह नि० पुर-कृन्-अच् । प्रचुरे । कु । पुरहकारण्यल ।

पुरकृत इ० पुरयि प्रचुराणि कृतानि नामान्यल । इन्द्रे ।

पुरवरस पु० बुधनेजावातलादिते कर्मधीकाने कर्मवर्गस्ये

पुरोत नि० पुरोये यच्छति यम-अ । अप्यगतिनि प्रधाने च ।

अच् । पुरोगमः, चिनि । पुरोगमीतिचाप्यल ।

पुरोडाश(पु) इ० पुरोद-अस्ते दाह-कर्त्तव्यं क्तिप्, कश् वा ।

हविषि यज्ञियद्रव्ये ।

पुरोधस् इ० पुरोये धीयते धा-असि क्तिप् । पुरोहिते ।

पुरोभाशिन नि० पुरा पूर्वं अजते भज-विट् । पुराणा-

नेन दोषभाववाप्यहिनि । अप्यभागवति नि० ।

पुरोहित उ० पुरोऽन्वे वडावकृत्येपु कर्मज्ञ धीयतेऽसौ भा-

क्त । राधां वडावकृत्येपु कर्मज्ञ पुरकृते जने ।

पुर्वं पूतौ आ-पर० अक० सेट् । पूर्वति अपूर्वीत् ।

पुष्पं निकेतने अक० पु० उ० सेट् । पूर्ववति ते अपुष्पं च ।
 पुष्प उच्छ्रितौ वा पु० उ० म० प० सेट् । प्रोचयति
 ते पुष्पति अपुष्पत् त अपोलीत् । [न०
 पुष्प अहत्त्वे आ० व० च० सेट् । प्रोचति ते अपोलीत् । [पुष्पाके
 पुष्प(क) पु० पुष्प-क ततः स्त्री कन् वा । रोमाञ्चे, कङ्कडे च
 पुष्पकिन् पु० पुष्पकसदाकारं पुष्पमख्यस्य इति । आराकदख्ये ।
 पुष्पशि(ख) पु० छनिभेदे ।
 पुष्पह पु० छनिभेदे । [धान्ये, भक्त्युत्तिकायां, क्षिमे च ।
 पुष्पाक पु० पुष्प+यक-अच् । संक्षेपे, मत्स्यद्वये (आगङ्गा)
 पुष्पायित न० पुष्प+यच् क्त । अश्वगतिभेदे ।
 पुष्पिन न० पुष्प-रन्तु किञ्च । तेषां इत्येते तटे (चङ्गा)
 पुष्पिन्द् पु० इल-किन्द् च । बाण्डालभेदे ।
 पुष्पोमजा स्त्री० पुलोक्षा असुरभेदस्यैवात् जायते जन-ठ ।
 इन्द्राख्यां, यच्चात् । [शकीमिन्द्रः उषसे ।
 पुष्पोमन् पु० इन्द्रस्य हृष्ये अक्षरभेदे यं जिवा तत्कन्या
 पुलोमारि पु० इत० । इन्द्रे पुषोमशत्रुभक्तयोऽयम् ।
 पुष पुटौ अक० प्रोषणे अक० दि० पर० च्छनिट् । पुष्पति अपुष्पत्
 पुष पुटौ अक० प्रोषणे अक० क्त्वा प्र० सेट् । पुष्पाति अपोषीत्
 पुष पुटौ आ० पर० अक० सेट् । प्रोषति अपोषीत् ।
 पुष पुटौ पु० उ० म० च० सेट् । प्रोषयति ते अपुष्पत् न ।
 पुषा स्त्री० पुष्पाति पुष-क टाप् । लाङ्गलीडके ।
 पुषित लि० पुष-क्त । पुष्टे, प्रतिपालिते पक्षिणमादौ ।
 पुष्कर न० पुष-करन् कस्य नेत्यम् । गजकराये, वाद्यभाण्डे,
 सखे, जले, आपणे, सङ्गफलके, पक्षे, तीर्थभेदे कुञ्जीष्वौ,
 पद्मक्षिपे, दीपभेदे, युगे च । नागभेदे, रोगभेदे, रूपभेदे,
 सारसपक्षिणि च पु० । [न्यास्य । पुष्करनामीत्ययम् ।
 पुष्करकर्षिका स्त्री० पुष्करख्ये कर्षिकायाः । स्थलपद्मि-
 पुष्करिणी स्त्री० पुष्कर+वनूकार्ये सञ्चिकृष्टेशब्दे च इति ।
 स्थलपद्मिणाम्, पद्मधर्मैः, तद्व्याख्यायाश्च । पुष्करधर्मे,
 शतधनुःपरिमितदीर्घविस्तारे जलाशयभेदे च ।
 पुष्करिन् पु० पुष्करं शुद्धाप्यवयवस्य इति । मने ।
 पुष्कल लि० पुष-कलच् कस्य नेत्यम् । 'अष्टकृषिर्भवेत् कुक्षिः
 कृष्योऽष्टौ च पुष्कलं' इत्येते परिभाष्यभेदे । अष्टे, बल-
 उपस्थिते च लि० ।
 पुष्टि स्त्री० पुष-क्तिन् । प्रोषणे, दक्षौ, भवेत्त्वान् अहवन्ध्यायां,
 दक्षादौ पूज्यपौत्रशशाङ्कामधो मातृकाभेदे च ।
 पुष्टिदा स्त्री० पुष्टिं ददाति दा-क । अङ्गगन्धायान्, दक्षौ,
 प्रोषयदानां, स्त्रियाश्च ।

पुष्प लिकाशे दि० पर० च० सेट् । पुष्पति अपुष्पीत् ।
 पुष्प न० पुष्प-कच् । कुक्षये स्त्रीरजः, विकामे कुवेरस्य
 विज्ञाने, नेत्ररोगभेदे च । स्त्री कन् । कुवेरस्य विज्ञाने,
 नेत्ररोगभेदे, रत्नमयकङ्कडे, रत्नाङ्गणे, बौद्धकांक्षे, बृह-
 द्दारयोः अकक्षां, काशीसे च । [अयनपाते
 पुष्पकरगडक न० इत० । (कुवेरराजि) वंशादिनिर्मिते पुष्प-
 पुष्पकेतु पु० पुष्पनिर्मितः केतुरङ्गनम् । कुक्षमाङ्गने ।
 पुष्पचाप पु० पुष्पमयं चापस्य । कामदेवे इत्यप्यन्वाद्योऽयम्
 पुष्पचासर पु० पुष्पं चासर इव यस्य । अदनकटके ।
 पुष्पदन्त पु० वायुकोषस्थो दिग्गजे, विद्याभरभेदे च ।
 पुष्पदन्तक पु० बहिष्म इत्यादिस्तवकर्त्तरि गत्यर्थभेदे ।
 पुष्पपुर न० घाटलिपुलनगरे कुक्षमपुरे (घाटन)
 पुष्पफल पु० पुष्पयुक्तं फलस्य । कपिले ।
 पुष्पभास पु० पुष्पप्रधानो भासः शाक० । चैत्रे, मङ्गलशुभे ।
 पुष्परस पु० इत० । अकरन्दे कुक्षमनिर्यासे ।
 पुष्पराग पु० पुष्पख्ये रागो वर्त्तते यस्य । कथिभेदे (पद्मराग)
 पुष्परोचन पु० पुष्पं रोचनेव यस्य । नागकेसरे । [अयम्
 पुष्पलिङ्ग पु० पुष्पं केडि लिङ्ग-किप् । मधुकरं । क । पुष्पलिङ्गे
 पुष्पवती स्त्री० पुष्पं स्त्रीरजः अक्षयस्य सद्यः कस्य चः ।
 कृतमत्वां स्त्रियाश्च । पुष्पविधिदे लि० । दिवाकरनिशाक-
 रयोः ललितयोः द्विव० ।
 पुष्पवाटी स्त्री० इत० । पुष्पोद्याने । स्त्री कन् । अमैव ।
 'दक्षिणेन पुष्पवाटिकामलाप इव सूर्यते' इति शकुन्तला ।
 पुष्पवाण पु० पुष्पाख्ये वाणा अस्ति । कामे पुष्पशरादयोऽयम्
 पुष्पशरासन पु० पुष्पमयं शरासनं प्रहृत्यस्य । कामे ।
 पुष्पसूत्र पु० इत० । बहुचरे । पुष्परहितवान् लि० ।
 पुष्पसमय पु० इत० । वसन्ते कृतौ ।
 पुष्पाजीव पु० पुष्पमाजीवति आ+जीव-अच् । बालाकारे ।
 पुष्पाङ्गन न० इत० । कुक्षमाङ्गने (कोमकाङ्ग) । [विद्यायम्
 पुष्पासव न० इत० । रीतीपुष्पे तस्य पुष्पोद्भवत्वात् मादकत्वाच्च
 पुष्पाह्वा स्त्री० पुष्पनिष्ठाया यस्याः । वनपुष्पायाश्च ।
 पुष्पिताश्र स्त्री० अश्रुसने अश्रुभेदे ।
 पुष्प पु० स्त्री० काव्यं पुष्पति पुष-कर्त्तरि चत् लि० । अद्वितीयादि
 (२७) नचालक्ये अष्टमे नचले, स्त्रीत्वे टाप् ।
 पुष्परश्म पु० कर्मां यान्तीत्यवाच्ये रणे ।
 पुष्पलक पु० पुष-इन् पुष्टिः पुष्टिस्तस्यै अलति प्रयोजोति अल-
 यच् । गन्धप्रधाने पदभेदे । 'सोऽस्ति पुष्पलकोद्भव' इति ।
 पुष्पस्नान न० पुष्पेनचलकावे स्नानम् । शास्त्रोक्तविधानेन

पूजनवलययुक्तकावेऽभिषेकभेदे । [ति अपुपुजत् त ।

पूस्त वस्त्रे, यनादरे, आदरे च चु० उभ० सक० सेट् । पुस्तयति
पूस्त न० पुस्त-अच् । नृदावा दाकणावापि वस्त्रेणाथ चर्मणा
लौहरत्नैः कृतं वापि पुस्तयित्वाभिधीयते इत्युक्ते लिप्यादि
शिल्पकर्मणि । स्थायै कन् । लिप्याचारे यन्त्रे, पु० स्त्री०
स्त्रीत्वे ङीष् ।

पूशोधे दि० आत्म० सक० सेट् । पूयते अपविष्ट ।

पूशोधे भ्या० का० सक० सेट् । पयते अपविष्ट । [अपविष्ट

पूशोधे क्प्रदि० धा० उभ० सक० सेट् पुनाति पुनीते अपावीत् ।

पूग उ० पू-गन् क्तिञ् । (सुपारि) दृष्टे, ससृष्टे कृन्दि, भावे
कष्टकटिदृष्टे च ।

पूज पूजने चु० उभ० सक० सेट् । पूजयति ते अपूपजत् त ।

पूजा स्त्री० पूज-अ । अर्चने । ल्युट् । पूजनयत् न० ।

पूजार्हं लि० पूजार्हति अण् । पूजनयोग्ये ।

पूज्य उ० पूज-यत् । श्वपुरे । पूजनीयमाने लि० ।

पूष राशिकरणे चु० उभ० सक० सेट् । पूषयति ते अपूपुषत् त
पूत न० पू-क्त । अपनीतवृषे, (आगच्छारहित) वृद्धलोकते धान्ये
च । प्रतादिना शुद्धे लि० । सत्ये । शस्त्रे, श्वेतकुण्डे,
विकङ्कतदृष्टे च पु० । दूर्वायां स्त्री० टाप् ।

पूतक्रतायी स्त्री० पूतक्रतेरिन्द्रस्य पत्नी ङीष् ऐङ् च । शय्याम्
पूतक्रतु उ० क्रतुभिः पूतः, पूताः प्रविलतसम्पादकाः क्रतयो
यज्ञाः यस्य वा । इन्द्र ।

पूतगन्ध उ० पूतोगन्धो यस्य । वर्धरे (वानुदतलसी)

पूतकुश न० कर्म० । श्वेतकुण्डे ।

पूतना स्त्री० पूतं करोति पूत+णिच्-युच् । ह रीतक्यां, गन्ध-
मांसां, वकासुरभगिन्यां, या विप्राक्तं सत्यं पाययन्ती कृष्णेन
हता । रोगभेदे, बालकमातृकाभेदे च 'पूतना जम्बकादयः'

पूतनारि उ० इत० । श्रीकृष्णे ।

पूतफल उ० पूसाभि फलान्यस्य । पनसे (कांटास) ।

पूति न० पूतिच् । रोहिषदृष्टे । क्तिन् । प्रविलतायाम् । पूय-
विशरणे दुर्गन्धे च क्तिच् । दुर्गन्धे । दुर्गन्धवति लि० ।

पूतिक न० पूत्वा दुर्गन्धेन कायति कै-क । विषायास्, पूतिक-
रञ्जे पु० । शाकभेदे स्त्री० (पुद्) 'पूतिका मल्लघातिके'ति कृतिः

पूतिकरज(ज) उ० पूतियुक्तः करजः(जः) (नाटाकरभजा)
करजभेदे । [दक्षिण] । संज्ञायाम् कन् । सरलदृष्टे पु० ।

पूतिकाष्ठ इत० पूतेः पावनार्थं काष्ठम् चतुर्थ्यर्थे इत० । देव
पूतिगन्ध उ० पूतिर्दुर्गन्धो यस्य । मन्त्रके, इक्षुदृष्टे च ।

कर्म० । दुर्गन्धे पु० ।

पूतिगन्धि उ० पूतिर्दुर्गन्धो यस्य इत् सन्ताः दुर्गन्धवति ।

पूतितैला स्त्री० पूति दुर्गन्धं तैलं यस्याः । ज्योतिष्मत्याम् ।

पूतिपुष्पिका स्त्री० पूतीनि पुष्पाण्यस्याः । श्योनाकभेदे । [जम्बीरभेदे

पूतिफला(ली) पूतीनि फलान्यस्याः वा ङीष् । सोमराज्याम् ।

पूतिमयूरिका स्त्री० पूतिमयूरोव ततः इवार्थे कन् ।

अजनोदायाम् । [युक्तवायौ पु० ।

पूतिसेद् उ० पूतिर्सेदोऽस्य । अरिभेदे विट् सदिरे । [दृष्टगन्ध

पूतिजात उ० पूत्यै प्रविलतायै वातोऽस्य । विल्लदृष्टे । कर्म० ।

पूतिदृष्ट उ० कर्म० श्योनाकदृष्टे ।

पूप उ० पू-पुक् । पिष्टके (पिडा) ।

पूपाष्टका स्त्री० अष्ट परिमाणं यस्याः कन् अष्टका अष्टशी

उपचारात् तत्कर्तव्यं आह्वत् पूपद्रव्यसाधनाष्टका । कर्म०

अपहाययत्नाः परतः कटाष्टमीविहिते आह्वे ।

पूय दुर्गन्धे अयं भेदेने विशरणे च सक० दिवा० आत्म० सेट् ।

पूयते अपूयिष्ट ।

पूय न० पूय-अच् । ब्रह्मादिभिः कृते रक्तविकारभेदे (पूज) ।

पूयारि उ० इत० । निम्बदृष्टे पुयनाशकादयोऽयम् । [अपरिष्ट

पूर पूर्यै ग्रीष्मणे च दिवा० आत्म० सक० सेट् । पूर्यते अपूरि-

पूर उ० पूर-क् । जलसमूहे, खादाभेदे, ज्ञापयद्भौ च ।

पूरक उ० पूर-ष्णुत् । वीजपूरे, जम्बीरभेदे (डावा लेव) अह-

शास्त्रप्रसिद्धे स्थण्डिले, तन्त्रादिप्रसिद्धे धात्र्यायसाङ्गे वायुलक्षणे

रूपे व्यापारभेदे च । पूरणकर्त्तरि लि० । कृतस्वातिबा-

हिकदेहोत्तरं प्रेते देहनिर्वाहकेऽशीषत्रये देवे पिबद्दृष्टकेन०

पूरण न० पूर-ल्युट् । अङ्गशस्त्रप्रसिद्धे स्थण्डिले, दृष्टौ, कृतकटे,

वापतन्मु च । ल्युट् । सेतौ, ससृष्टे च पु० । सङ्घापूरणे

पूरयितरि च लि० । यथा द्वयोः पूरणः । द्वितीयः ।

पूरणी स्त्री० पूर्यतेऽनया । पूरणसङ्घायां यथा द्वयोः पुरणी

द्वितीया । शास्त्रादिदृष्टे च ।

पूरित लि० पूर-क्त । पूर्ये, युषिते च ।

पूरुष पूर-उपन् । पुरुषे, नरे ।

पूर्य लि० पूर-क्त नि० । पूरिते, सक्तये, सक्तये च ज्योति

षोक्ताश्च उभयपक्षयोः पञ्चमीदशमीषष्ठदशीश्च स्त्री० ।

पूर्यकोष्ठा स्त्री० पूर्यं कोष्ठं यस्याः । नागरसस्यायाम् ।

पूर्यपाल न० कर्म० । हर्षकाष्टे एव जननोत्सवजङ्घात्

आक्रम्य वस्त्रादेर्पहणे, ह्रीकाल्ने मल्लादक्षिणार्धतया देये

'अष्टसुदिर्भवेत् कृत्विः कुम्भयोऽष्टौ च पुष्कलम् । पुष्कलानि च

चत्वारि पूर्यपालं विधीयते' इत्युक्तमानवति तथालादौ ।

पूर्वसास पु० पूर्वसाखां विहितः अण् । पूर्वसाशां कर्त्तव्ये
यागभेदे 'दग्धपूर्वसासाभ्यां यजेतेति नृतिः । [तिवौ ।

पूर्वसास्त्री स्त्री० पूर्वसासबन्धना यथा गौराङ्गीप । पूर्वसा-
पूर्वबीज पु० पूर्वाणि बीजान्यत्र । बीजपुरे । (टावानेव)
पूर्वसा स्त्री० पूर-क्तिन् नि० पूर्णं पूरणं चन्द्रकलापूरणं
मिमीते सा-क्त । चन्द्रस्य पञ्चदशकलापूरणं तिथौ ।

पूर्व न० पूर-क्त नि० । खातादिकस्यैव किञ्चजगोद्देशेन जला-
शयदानादौ । भावे क्त । पूरणे न० । कावे, छन्ने, पूरिते च नि०
पूर्व(वे) निवासि अक० निमग्नये सक० चुरा० उभ० सेट् पठ्ये स्वा०
पर० । पूर्व(वे)यति पूर्व(वे)ति अणुपूर्व(वे)त् । अपूर्व(वे)त्
पूर्व(वे) नि० पूर्व(वे)-अच् । प्रथमे, आदौ-दिग्दशकावे, समस्ते,
ज्येष्ठे भ्रातरि च । सर्वनामतास्य [भगिन्यां स्त्री०ङीप् ।

पूर्व(वे)ज पु० पूर्व(वे) जायते जन-ङ । ज्येष्ठभ्रातरि । ज्येष्ठ-
पूर्व(वे)दिकपति पु० इत० । इन्द्रे ।

पूर्व(वे)दिग् स्त्री० कर्म० । प्रथमसूर्योदयसम्बद्धायां दिशि ।
पूर्व(वे)देव पु० पूर्व(वे) देवः पश्चात् पापाचारणात् भेटः,
अथ वा पूर्व(वे) ज्येष्ठो देवः । अक्षरे ।

पूर्व(वे)देश पु० कर्म० । प्राच्यामस्थिते जनपदे ।

पूर्व(वे)पक्ष पु० कर्म० । अष्टादशविदारूपे व्यवहारे प्रतिज्ञारूपे
प्रथमेऽवयवे, 'पूर्व(वे)पक्षोभवेदास्य भवेद्युस्तस्य साक्षिष' इति
स्मृतिः । 'विषयो विषयश्चैव पूर्व(वे)पक्षस्तथोत्तरम् । निर्णय-
यचेति सिद्धान्तः शास्त्रेऽधिकरणं स्मृतमिति नीमांसीक्ते
न्यायवयवभेदे सिद्धान्तविरुद्धकोटिप्रतिपादके वाक्ये ।

पूर्व(वे)पद न० कर्म० । व्याकरणोक्ते उत्तरपदादव्यञ्जिते प्राग्व-
र्तिनि, सत्तासस्य प्रथमावयवे च कृत्प्रतिङ्गलक्षणे पदे ।

पूर्व(वे)पर्वत पु० कर्म० । उदयाचले । यत्र सूर्यस्य प्रथमदर्शनं
तत्रस्थे पर्वते । स चानियतस्थितिकोपि यतः स्थानात् प्रथमं
सूर्योद्दर्शनयोग्यो भवति तदेव स्थानं पर्वत इति व्यव-
हियते । पूर्व(वे)शैलादयोऽप्यत्र ।

पूर्व(वे)फाल्गुनी स्त्री० द्विव० । अश्विन्यवधिके एकादशे नक्षत्रे ।

पूर्व(वे)भाद्रपद पु० स्त्री० । अश्विन्यादिनक्षत्रेषु पञ्चविंशतितमे
नक्षत्रे । [विधायैव स्तुतधारो निवर्त्तते' इति सा०ङीप् ।

पूर्व(वे)रङ्ग पु० नाक्षो आदौ नटकर्त्तव्ये सङ्गीतादौ । 'पूर्वरङ्गं
पूर्व(वे)राग पु० रन्ज-वञ् नलोपः कर्म० । नायकवर्गैर्जनानां

प्राग्वर्त्तनि 'अवगाद्देशनाहापि सिनःसंछुडरागयोः ।
दशविशेषो योऽप्राप्तौ पूर्व(वे)रागः स उच्यते' इत्युक्त-
तन्त्रे अवस्थाभेदे ।

पूर्व(वे)रूप न० कर्म० । वैद्यकोक्ते भाविरोगनिदानभूते चिह्नभेदे ।

पूर्व(वे)वादिन् पु० व्यवहारे पूर्व(वे) प्रथमं वदति वद-णिनि ।
प्रथमाभिधीकृति वादिनि (फैरादौ) ।

पूर्व(वे)पाठा स्त्री० अश्वि यादिषु नक्षत्रेषु विंशतितमे नक्षत्रे ।

पूर्व(वे)क्त उ० पूर्व(वे)कृतः एकदेशिसु० टच् समा० अन्तादेशः
यत्त्वम् । लिधा विभक्तदिनसस्य प्रथमे भागे, 'पूर्वाङ्गी वै

देवाना'मिति नृतिः । प्रथमे अर्द्धदिने च 'अथर्वं वन्द्ये-
न्नित्यं पूर्वा(वे)क्ते ग्रहरहमे' इति पुराणम् । [दिवसे

पूर्व(वे)द्युस् अयम् । पूर्व(वे)स्मिन् दिवसे पूर्व(वे)+एद्युस् । प्रथम
पूरा संहतौ वा च उभ० पठ्ये स्वा० पर० अक० सेट् । पूरयति-तं
पूरति । अपूपूरत त अपूपीत् ।

पूष द्रव्यो अक० आ० पर० सेट् । पूषति अपूपीत् ।

पूष पु० पूष-क्त । ब्रह्मदासृष्टये (तुत) ऋत् । पूषकोपि अत्रैव ।

पूषन् पु० पूष-कनिन् । सूर्ये । [व्याप्रियते व्याष्टत ।

पृ व्यापारे तु० आत्म० अक० अनिट् प्रायेणावस्य व्याष्टपूर्वः ।

पृ प्रीतो स्वा० पर० सक० अनिट् । पृषोति अपर्षीत् ।

पृ पालने जुहो० पर० सक० अनिट् वा दीर्घः । पिपत्ति पिष्टतः-
पिपुर्त्तः । अपर्षीत्-अपारीत् । पप्रतः-पपरतः ।

पृ पूर्तो बु० उभ० सक० सेट् । पारयति-ते अपीपरत्-त ।

पृष्ठा स्त्री० पृच-कन् न्यङ्का० क्तवम् । (पिडिङ्) शाकभेदे ।

पृच सम्पर्के अदा० आत्म० अक० सेट् । पृक्ते अपर्षित । क्त । पृक्थः ।

पृच सम्पर्के क० पर० अ० सेट् । पृथति अपर्षीत् । क्त । पृक्थः ।

पृच संयमने सक० सम्पर्के अक० उ० उभ० पठ्ये स्वा० पर० सेट् ।

पृचयति-ते पृचति । अपीपृचत-त अपपृचत-त अपर्षीत् ।

पृच्छा स्त्री० प्रच्छ-अङ् संप्रसारणम् । प्रच्छे ज्ञातुमिच्छा-
नघनाय प्रेरणे ।

पृज सम्पर्के, अदा० आ० सक० सेट् । पृक्ते अपर्षित । क्त पृ-ण्यः ।

पृष्ठ हृषं तु० पर० अक० सेट् । पृष्ठति अपर्षित ।

पृष्ठा तर्पणे तु० पर० सक० सेट् । पृष्ठाति अपर्षीत् ।

पृतना स्त्री० पृतनन्-क्तिञ् । सेनायाम्, सङ्घाविशेषान्वित-

रथहस्त्यादिसैन्यभेदे च (रथाः २४३ गजाः २४३
अश्वाः ७२८ पदातयः १३१५) ।

पृतनासाह पु० पृतनां साहयते सह-णिच्-क्तिप् । इन्द्रे । कल
प्रसङ्गे एव प्लम् नान्यत्र । [अपपृथत्-त ।

पृथ प्रवेष्टे चुरा० उभ० सक० सेट् । पार्थयति-ते अपीपृथत्-त

पृथक् अयम् । पृथ-कक्ति । भिन्ने, नानारूपे, विनार्थे च ।

पृथक्त्व न० पृथक् इत्यस्य भावः त्व । वैयेपिकोक्ते पृथक्त्व-
वृद्धिस्मादको गुणभेदे ।

पृथक्त्वचा स्त्री० पृथक् त्वचा यस्याः । मूर्खायाम् ।

प्रयक्पूर्णा स्त्री० प्रयक् प्रयावस्थाः स्त्री० । (वाकुलिका)
लुपमेदे । [मेदे, विधे ।

प्रयगात्मता स्त्री० प्रयक् व्यासा सत्त्वं यस्य वक्ष्य भावः सन् ।

प्रयगात्मिका स्त्री० प्रयक् भिन्न व्यासा यस्याः कप् । व्यतो

सावाव्यधर्मा यथा सत्त्वं सत्त्वरूपतया भुत्तेनासुगम-
कत्वम् नैवं व्यतो कस्याः भिन्नभिदाच्छ्रदलात् ।

प्रयग्वजन पुं० प्रयक् भिन्नो जनो वच्चात् । नीचे, पूर्वे, पादरे च

प्रयग्विध नि० प्रयक् भिन्ना भिन्ना विधा वक्ष्य । नाकारमे ।

प्रयग्वीज पुं० प्रयक् बीजा यस्य । भुत्तातकटके (भेला) ।

प्रय्या स्त्री० कृत्निभोजक्यावाक् कृत्त्याम् ।

प्रय्याज ड० प्रयावा जायते जन-ड । कुन्तीपुत्रे सुविजिरादौ,

वर्जुनदत्ते च । प्रयाज्जादयोऽप्यत्र ।

प्रयि(य)वी स्त्री० प्रयते विस्तारमिति प्रय-प्रिवन् (प्रवन्)वा

भिः संप्रसारणं विस्तारः स्त्री० । धरावासु कितौ ।

प्रयिबीषति ड० इतः । अपतो भूषतो । प्रयिबीषावाद्योऽप्यत्र

प्रयु ड० प्रय-यु । सूर्यवंशे वेनराजस्य दक्षिणवाङ्मन्यन

जाते अपमेदे, कण्णजोरके च । सहति, स्थूले, दणे च

लि० । स्त्रियां स्त्री० वा ।

प्रयुक्त ड० न० । प्रयुक्तः कायति कै-क । चिरिके, हि-सिख-

मर्षं प्रयुक्तमिति श्रुतिः । बाबले ड० । प्रयुक्तार्त-

स्वरपाल'मिति हिहृपत्तमं, शक्तिकायाञ्च स्त्री० ।

प्रयुक्तोत्त ड० कर्म० । राजवदरे ।

प्रयुक्तपत्र ड० प्रयुक् पत्राव्यय । रत्नचयने ।

प्रयुक्तपाशिका स्त्री० प्रयुक् पाशावावस्थाः गौ० स्त्री०

स्त्राई कन् । शवास् ।

प्रयुरोमन् ड० प्रयुक् रोगाणि रोगस्थानीयवस्थान्यस्य । सत्त्वे

प्रयुक्त नि० प्रयु-कारणे कप्, प्रयुः प्रयुक्तकत्वस्य कप् वा ।

लू-वे । हिहृपत्तमं स्त्री० ।

प्रयुशिश्व ड० प्रयी चित्वा यस्य । श्लोवाकमेदे ।

प्रयुद्धर ड० प्रयु-उदरं यस्य । मेवे, इहयुद्धौ लि० ।

प्रयी स्त्री० प्रयुत् प्रययुक्ता स्त्री स्त्री० । भूमी, हिहृपत्तमं,

सू-जैवाजम्, प्रमर्मायां, कण्णजोरके च । स्त्राई कन् ।

प्रयीका । इहयुद्धरावन् हिहृपत्तमं, कण्णजोरके च ।

प्रयीकुशवज्र पुं० प्रयगं भूमी कुशवज्र इव शुभस्यात् ।

मेतमन्दारके । [मेवे, चित्ते ड० च ।

प्रयुक्त पुं० धर्मे-गती वाक् संप्रसारणम् । कर्णे, उचिते व्याप्ते

प्रयि लि० प्रयु-नि, प्रय-नि वा ड० । कर्महर्षकारिणे,

मासे च । रत्ने, देवतां, रश्मौ च स्त्री० । संज्ञायां कन् ।

प्रयिकावां (पावा) स्त्री० वा स्त्री० । [कतावास् ।

प्रयिगर्भ ड० इतः । देवकीसूतौ श्रीकण्ठे । [विख्यातायां

प्रयिपर्णी स्त्री० प्रयि सत्त्वं प्रयवस्थाः स्त्री० । (वाकुलिका)

प्रय सेते स्वा० आ० सक० सेट् । पर्यते अपविष्ट ।

प्रयत् न० प्रय-अति किञ्च । विन्दौ । सेकयुते लि० ।

प्रयत ड० प्रय-अतच् किञ्च । शुभविन्दुयति सन्मेदे, विन्दौ च

प्रयताम्यति ड० इतः अनुक् स० । शायी ।

प्रयताम्य ड० प्रयतो सन्मेदोऽप्यत्र गतिहापनं वक्ष्य । वायी

प्रयत्क पुं० प्रयत्+संज्ञायां कन् । पाथे ।

प्रयदप्र ड० प्रयतो विन्दोरथ इह वाङ्मत्वात् । वायी ।

प्रयदाय्य न० प्रयद्युक्तं दधिचिन्दुमुक्तं दधिमिन्दुमुक्तं वा व्या-

ज्यस् शक० । दधिमिक्तं परे ।

प्रयन्ति ड० प्रय-अन्ति किञ्च । विन्दौ ।

प्रयोद्धर लि० प्रयुद्धरे यस्य प्रयो० लि० । विन्दुमर्भिते । [मेदेच

प्रय न० प्रय-अत् इह भावः । तनीः पचाङ्गाने, वेदप्रथिते स्त्री-न-

प्रयतस् अज्यः प्रय+तस्लि । पचाङ्गाने इत्यर्थे ।

प्रयट्टिष्ट ड० प्रये पक्षात् इष्टिरस्य । भूमे ।

प्रयवर्ग ड० इतः । प्रयस्वे दम्ष्ट्राकारेऽस्मि । [प्रपादौ

प्रयवर्ग ड० प्रयेन कति यङ्-प्रि । प्रयेन शकटादिवर्गके

प्रय न० प्रयानां कोलायां समूहः यत् । कोलसमूहे । तद्वति

वागमेदे, प्रयेन वहति यत् । प्रयवाङ्कावादी च लि० ।

प्रयि स्त्री० प्रय-निच् संप्रसारणं यत् । प्रयिगन्तव्ये, पाथी च

प्रय पाथने पूर्णौ च व्या० आ० पर० वक्त० सेट् । प्रयाति अपारीत्

प्रय पूर्णौ प्र० उक्त० वक्त० सेट् । प्रयति-ते अपरीत् त ।

प्रयच ड० प्रय-युत् इह । (पेना) ड० के, गणप्रयचूरोपाने,

यथैह, सुके, सेवे च ।

प्रयुली स्त्री० प्रय-उत्तच् इह गौ० स्त्री० । (कपु) शकमेदे ।

पेटक ड० न० पिठ-भुक् । एकाकादीनां स्वापनायै वेलादि

निमित्ते यदायै, समूहे च । [कारफलयुते ड० ।

पेटिका स्त्री० पेटिक् कायति कै-क ड० । (पेटारी) पेटिका-

पेटि स्त्री० पिठ-भुक् गौरा० स्त्री० । कालपेटके ।

पेया गतो येने न वक्त० सेवे अक्त० आ० पर० सेट् । पेयति

अपेयीत् । अक्ति न कृत्तः । [अक्ति न कृत्तः ।

पेय कत्ते अक्त-गतौ वक्त० आ० पर० सेट् । पेयति अपेयीत् ।

पेय न० पेय-अच् । पुंश्विजे शकमेदे (अयुक्तोप) । [च

पेयम लि० पेय-अज्य सेलं वाति वा-क । कोषये, काये, विरले

पेय सेतने आ० आ० सेट् । पेयते अपविष्ट । अक्ति न कृत्तः

पेय(व)स लि० पिठ(व)-अचच् । सुन्दरे, दमे, कोषये च ।

पेशि(यो) स्त्री० पिश-इन् वा डीप् । अखे, सांसपिखे,
खङ्गकोषे, नदीभेदे, पिशाचीभेदे राक्षसीभेदे च ।

पेष सेवने निवृत्ते च भा०आ०अक०सेट । पेषते अपेषिष्ट
चङि न ह्रस्वः । [गतयुगायाञ्च ।

पेषण न० पिष-ल्युट् । चूर्णे । ल्यु । खवे, (तेकाटासिज)

पेषणि स्त्री० पिषतेऽनवा अग्नि वा डीप् । पेषणशिलायाम् ।

पेस गतौ भा०पर०अक०सेट । पेषति अपेसीत् । चङि न ह्रस्वः

पै शोषे भा०पर०अक०अनिट् । पायति अपासीत् ।

पैटर ति० पिठरे स्थाव्यां संस्कृतम् अण् । स्थावीपके सांसादौ

पैटीनसि उ० छनिभेदे ।

पैटक न० पित्त आगतस् ठञ् । पित्तः प्राप्ते दाये ।

पैट्ख सेव(सीव) उ० स्त्री० पितः खड्गपत्वं ढक् ण्य

वा ढकि टिलोपः । पित्त्वचुरपत्ये ।

पैत न० पितृरिदं पिता देवता अस्व वा अण् । तर्ज्ज्यङ्गुव-

योर्मध्यस्थाने पितृतीर्थे, पितृदेवताके, पितृसम्पत्तिनि च ति०

पैल उ० छनिभेदे ।

पैशाच उ० पिशाचिन निर्दत्तः अण् । 'सुप्तां मत्तां प्रमत्तां वा

रक्षो यलोपगच्छति । च पापिषो विवाहानां पैशाच'इत्युक्ते

विवाहभेदे । पिशचकृते, तत्संश्लिखि च ति० ।

पैष्टिक न० पिष्टानां समूहः ठक् तद्विकारो वा ठक् । पिष्ट-

रुक्ते, तद्विकारे यास्ते, मद्ये च । [मद्यभेदे ।

पैष्टी स्त्री० पिष्टस्य विकारः अण् डीप् । पिष्टविकाररूपे

पौगण्ड ति० प्रवते पुनति वा पूविच् पौगण्ड एकदेशे

वस्व । विकलाङ्गे न्यूनाधिकार्त्तं 'पौगण्डः प्रज्ञासादब्दा

दवाङ्क च दशमाब्दत' इत्युक्तवयस्के बालके उ० । [च

पोटगल उ० पोटेन संक्षेपनातिशय गलति गल-अच् । नखे, काशे

पोटा स्त्री० उ० उट्-अच् । उरुपल्लवस्युक्तायां स्त्रियाम् ।

पोत उ० स्त्री० पू-तन् । बालके । नौकाकूपे याने, शय्यायाने,

गृहस्थाने, वस्त्रे, दशवार्षिकहस्तिनि च उ० गौरा० डीप् ।

पुतिकायाम् स्त्री० ततः स्तार्थे कन् । पोतिकायाम् ।

पोतवण्णिज् उ० पोते वण्णिक् । नौकया वणिज्यकारे ।

पोतवाह उ० पोतं नावं वहति वह्-अण् । नौकावाहके (दांडि)

पोताधान उ० पोतानां शिष्टानामखण्डजातमत्त्वानां बाधानम् ।

मुद्रमत्त्वसंघे (पोनारभाक्) । [च ।

पोत न० पू-त्व । वज्जे, मृकरसुखाद्ये लाजलसुखाद्ये, वहित्वे

पोतिन् उ० पोत्वस्यस्य इति । मृकरे ।

पोट्ट उ० उट्-हच् । (कांटा करमजा) करज्जुभेदे । पोषके ति०

पोषवर्ग उ० पोष्याणां प्रात्यानां वर्गः ससुदायः । 'माता

पिता, पुत्रः पत्नी त्वपत्यानि समाश्रिताः । अश्यागतोऽ-

तिविश्वग्निः पोषवर्ग उदाहृत' इत्युक्ते, 'माता पिता

पुत्रभ्राता प्रजा दीनः समाश्रिताः । अश्यागतोऽतिवि-

श्वग्निः पोषवर्ग उदाहृत' इत्युक्ते च अवश्यमतिपात्यगणे

पौगण्ड न० पौगण्डस्य भावः अण् । 'कौमारं प्रज्ञासाद्वानं

पौगण्डं दर्शमावधी'त्युक्ते शिशोरवस्थाभेदे । [इत्युभेदे ।

पौण्ड्र उ० देशभेदे । तद्देशवासिनि व० व० । स्तार्थे कन्

पौण्ड्रवर्द्धन उ० देशभेदे (वेहार) तद्देशवासिनि व० व० ।

पौत्त उ० स्त्री० पुत्रस्यापत्वं शिवाद्यम् । पुत्रस्य पुत्रे नप्तम्, 'पौत्रेणा

नन्यमन्यते' इति स्मृतिः । स्त्रियां डीप् ।

पौनःपुनिक ति० पुनःपुनः भवः ठक् टिलोपः । सङ्क्रमे ।

पौनःपुन्य न० पुनः पुनरित्यस्य भावः षच् । शस्त्रज्ञाने

पौनर्भव उ० पुनर्भुवि द्विरुदायां भवः अण् । द्वादशपुत्रमध्ये

पुत्रभेदे । पुनर्भुवः अयस् अण् । पुनर्भूसम्बन्धिनि ति० ।

'पौनर्भवेन भर्ता से'ति स्मृतिः । [पुरभवनात्वे ति० ।

पौर न० पुरे नगरे भवः अण् । रौहिण्ये (राक्षकपूर)

पौरव उ० पुरोगेतापत्यस्य । पुरवासचन्द्रवर्धनपक्षापत्ये

पौरस्य ति० पुरोभवः ल्यक् । पूजदिग्भवे, अग्रभवे च ।

पौराणिक ति० पुराणं वेत्तधीति वा ठञ् । पुराणज्ञे ।

पौरुष न० पुरुषस्य भावः कर्म वा अण् । पुरुषत्वे, विक्रमे, उद्य

मे च । पुरुषस्येदम् अण् । ऊर्ध्वविस्तृतवाङ्माणिकमनुष्यपरि

माण्ये । 'जवेऽपि मानेटपि च पौरुषाधिक'मिति नैषधम् ।

पौरोगव उ० पुरोद्ये पाच्यवस्तुषु गौर्नैवं वस्य पुरोयुः ततः

स्तार्थे प्रज्ञाद्यम् । पाकशालास्थले ।

पौर्णमास उ० पौर्णमासां विहितम् अण् । यागभेदे ।

तत् कर्त्तव्यायासिद्धौ स्त्री० । 'पौर्णमासां पौर्णमासा

यजेते'ति स्मृतिः । [पूर्णिमायाम् ।

पौर्णमासी स्त्री० पूर्णो मासोऽन्वयाः प्रज्ञादित्वात् अण् डीप् ।

पौलस्य उ० स्त्री० पुलस्तपत्यम् दञ् । कुबेरे, रावणादौ च

मूर्ध्निष्ठायां स्त्री० डीप् यलोपः । [यमादौ ।

पौलि उ० पुल-महत्त्वे ज्वलांश्च तत इच् । ईषत्पके कलाय

पौलोमी स्त्री० पुलोमोऽपत्यम् स्त्री अण् । शस्त्रम् ।

पौष उ० पौषी पुष्यनक्षत्रयुक्ता पौर्णमासी अस्मिन् मासे

अण् । पुष्यनक्षत्रयुक्तापौर्णमासीवटिते चान्दे मासभेदे ।

पौषी स्त्री० पुष्यनक्षत्रेण युक्ता पौर्णमासी अण् यलोपः ।

पुष्यनक्षत्रयुक्तायां पौर्णमासाम् । [रोतिपुष्पकच्छले ।

पौष्पक न० पुष्पेण निर्दत्तम् अण् ततः स्तार्थे कन् । कुक्षमाङ्गने

प्राय इदौ भा०आ०अक०सेट । प्रायते, अप्रायि-अप्रायिष्ट ।

पुष उल्लेखं च० उभयसकंसेट् । धोषयति ते । अणुपुषत् त ।
पुष तिभागे दि० पर० सकंसेट् । पुषते अणुपुषत् अणुपुषत् ।
ये दृष्टौ स्म० आ० अकं अनिट् । आषते अयात् ।

प्र अयःप्रव-ड । आरम्भे, गतौ, उत्कर्षे, प्राचये, सर्वतोभावे,
उत्पत्तौ, ख्यातौ, व्यवहारे च ।

प्रकट लि० प्र+कट-अच् । स्फुटं । [तरकमेदे च ।

प्रकटित लि० प्र+कट-क्त । प्रकाशिते । [स्मिरे' इति नाचः

प्रकम्पन पु० प्र+कम्पि-णिच्-युच् । 'वायौ प्रकम्पनेनाहु चक-

प्रत्तर पु० प्र+कृ-भावे अच् । समूहे अधिकारे च । कर्मणि

अच् । प्रकीर्णं उप्यादौ लि० ।

प्रकरणं न० प्र+कृ-ल्युट् । प्रस्तावे, अभिनेयनायकादिके इत्य

कायभेदे, पन्थसन्धौ, एकार्थप्रतिपादकपन्थाये च ।

प्रकर्ष पु० प्र+कृ-अच् । उत्कर्षे ।

प्रकाशण पु० प्रकटः काण्डः प्रा० । उज्ज्वल मूलादारभ्य शाखान्ते

भागे । प्रशस्ते न० । [अत्यर्थेऽनुमती च अव्य०

प्रकाश लि० प्रगतः काशम् प्रा० सं० । यथेष्टे । प्र+कृ-णञ् ।

प्रकार पु० प्र+कृ-अच् । भेदे, सादृश्ये च ।

प्रकाश पु० प्र+काश-कर्तरि अच् अणु वा । आतमे, विकाशे

च । कर्तरि अच् । विकाशयुक्ते लि० ।

प्रकाशात्मन पु० प्रकाशः आतपः अवभासो वा आत्मा स्वरूपं

यस्य । सूत्र्ये, परमेश्वरे च । व्यक्तस्वरूपे लि० ।

प्रकीर्णं न० प्र+कृ-भावे क्त । चाक्षरे, भिन्नजातीयानां मिश्रणे च

प्रतिकरञ्जे पु० कर्मणि क्त । विविधे, विस्तृते भिन्नजा

तीयैः मिश्रिते च लि० । स्त्राये कन् । अत्र चाक्षरे न०

अच् पु० । [भेदे । व्याप्ते लि० ।

प्रकीर्ण्य पु० प्रकीर्ण्यतेऽसौ प्र+कृ-अच् । (नाडाकरमजा) करञ्ज

प्रकृत लि० प्र+कृ-क्त । अधिकृते, आरम्भे, प्रकरणभागे च ।

प्रकृति स्त्री० प्रकरोति प्र+कृ-क्तिच् । सांख्यमतसिद्धे जगदा-

रम्भके सत्त्वरजसमोहप्रयुक्तव्याप्तके प्रधाने, उपा-

दानकारणे, 'प्रकृतिश्च दृष्टान्तादुपरोधादिति शारी-

रकसूत्रम् । 'स्वभावे प्रकृतिष्ठां निबोध्यतो'ति गोता ।

विज्ञे, स्वामिनि, यज्ञाने, संहृदि, कोषे, राक्षे, स्वाभ्यादौ

राज्याङ्गे, पौरुषेणौ, 'रूपतिः प्रकृतौरेचत' इति रघुः

दुर्गे, वले, शिल्पिनि, यज्ञौ, योषिति, परमात्मनि, प्रभूभूतेषु

करणे, युद्धे, जनौ, एकविंशत्यक्षरपादके कन्दोभेदे

सातरि, व्याकरणोक्ते प्रत्ययोत्पत्तिनिमित्ते शब्दभेदे च ।

प्रकृष्ट लि० प्र+कृ-क्त । उत्कर्षयुक्ते ।

प्रकीर्ण पु० प्रगतः कीर्णं प्रा० सं० । कूर्परस्त्राधोभागस्य

मथितम्बपर्यन्ते हस्तावयवे, गृहहारपिण्डे च ।

प्रक्रम पु० प्र+क्रम-वञ् न टङि । क्रमे, अवसरे, उपक्रमे च
प्रक्रिया स्त्री० प्र+कृ-ग । अधिकारे, प्रकरणार्थे, रात्रां ऊर्ध्व-
चाक्षरवृत्तादिव्यापारे च ।

प्रक्क(का)ण पु० प्र+कृ-अणु अणु वा । वीणावाः शब्दे ।

प्रक्लेडन पु० प्र+क्लेड-ल्यु । नाराचाक्षे ।

प्रक्खर लि० प्रक्खरः खरः प्रा० सं० । अत्यन्तोषे । हयसज्जायां,

ऊकुटे, अश्वतरे च पु० ।

प्रख्या लि० प्र+ख्या अ । सादृश्ये । व० । उत्तरपदस्थः ।

तुल्यार्थे यथा पितृप्रस्थः एवं निभादयोऽप्यत्र ।

प्रगण्ड पु० गडि वदगैकदेशे अच् प्रकटो गच्छः अवशवः ।

कूर्परोपरिकल्पपर्यन्तभागे । वह्निःप्रकारे दुर्गप्रकारभित्तौ,

सैत्यानां निवेशनस्थाने च स्त्री० गौरा० स्त्री ।

प्रगल्भ लि० प्र+गल्भ-अच् । प्रयुक्तप्रयत्नौ, प्रतिभासिते च

नायिकाभेदे स्त्री० ।

प्रगाढ लि० प्रगर्षणे गाढम् गाढ-क्त । अत्यन्तभङ्गे, दृढे च ।

प्रगुण लि० प्रगतौ गुणः वेन प्रकटो गुणो यस्य वा । ऋजुता-

वति, दृढे च । प्रकटगुणोऽप्यत्र । [योम्ये पदे ।

प्रगृह्य न० प्र+गृह्-अणु । व्याकरणोक्ते खरसन्निराहित्य

प्रगे अव्य० प्रगीवतेऽत्र प्र+गै-क्ते । अतिप्रातःकाले ।

प्रघण(न) न० प्र+हन अणु नि० कृतपाले । वह्निहार-

प्रकोणके अतिभेदे । सतान्तरे अण्वत्त्वम् ।

प्रघ्र(घ्रा)ह पु० प्रगृह्यते प्र+गृह्+अणु अणु वा । ग्रहणे

अवादीनां रज्ज्वी, किरणे, तृत्रासूत्रे, पन्थाम्, निवर्तने

भुजे, कर्षिकारदृष्टे च ।

प्रचक्र न० प्रगतवक्तं प्रा० सं० । स्वचक्रात् परचक्रं प्रति चलिते,

प्रचण्ड लि० प्रकर्षणे चण्डः प्रा० । दुर्धर्षे, दुर्बले, डुरले, प्रता-

पासिते च । श्वेतकरवीरे पु० । दुर्गाया नायिकाभेदे स्त्री०

प्रचण्डमूर्त्ति पु० प्रचण्डा मूर्तिरस्य । वरुणदत्ते । भयानक-

देहे लि० । [संयोगे च ।

प्रचय पु० प्र+चि-अच् । ससृष्टे, उपचये, तज्जनके शिथिल-

प्रच(चा)र पु० प्रचरत्यत्र प्र+चर-अणु अणु वा । पथि ।

भावे अणु । प्रसारे गतौ च । [निश्चादिना पूर्णिते ।

प्रचलायित लि० प्रचलवदाचरितः प्रचल+अच्-क्त ।

प्रचुर लि० प्र+चुर-क्त । वहुले ।

प्रचेतसी स्त्री० प्रकर्षणे चेतयति मूर्च्छितं चित्त-णिच्-अचिच्

ङीप् । कटफले तदूर्णस्य हि मूर्च्छानाशकता वैद्याकसिद्धा ।

प्रचेतस् पु० प्र+चित-अचिच् । वरुणे, सनिभेदे, प्रकटहृदयेति०

प्रचोदनी स्त्री० प्रचोदयते अपसार्यते रोगोदनवा बुद्धि-
ल्युट् ङीप् । कण्ठकारिकायाम् ।

प्रच्छ जिज्ञासायां तृ० पर० द्वि० अनेट् । छच्छति अप्राचीत्
प्रच्छदपठ पु० प्रच्छाद्यतेऽनेन प्र+च्छ-णिच् च लुसः
कर्म० । (पाबुडि) प्रावरणवस्त्रे ।

प्रच्छन्न न० प्र+च्छ-क्त । उपद्वारे अलद्वारे । आच्छन्ने लि०
प्रच्छट्टिका स्त्री० प्रच्छर्दयति छर्दं णिच्-लुत् । वसिरोगे ।
प्रच्छादन न० प्रच्छाद्यतेऽनेन छद-णिच्-ल्युट् । उत्तरीयवस्त्रे
प्रजन पु० प्रजायतेऽनेन प्र+जन-अप् । स्त्रीयव्यादिषु पुंगवस्य
संयोजने (पालदेओया) ।

प्रजा स्त्री० प्र-जन-ङ । सन्ततौ, जने च ।

प्रजाता स्त्री० प्रजातं प्रजननं गर्भोचनमस्यस्याः अर्थ
आद्याच् । प्रसूतायां स्त्रियाम् । प्र+जन-क्त । जाते लि०
प्रजापति पु० ईत० । चतुर्मुखे ब्रह्मणि, प्रजासर्जके दत्तादौ,
नरपात्रे, जामातरि, स्त्र्यर्थे, वह्नी, त्वष्टरि च ।

प्रजावती स्त्री० प्रजा विद्यतेऽस्याः मत्तम् मस्य नः । आल-
जायायाम्, 'सर्वेषामेकजातानामेकमेव' पुलवान् भवेत्'
सर्वान्सांस्तेन पुलक्य पुलिङ्गः' इत्युक्ते भ्रातृपुत्रस्याया-
त्मनः पुलत्वात् भ्रातृजायासा आत्मपुत्रवत्त्वम् । सन्तानवत्यां
स्त्रियाच्च । [प्रणिङ्गते लि० ।

प्रज्ञा स्त्री० प्र-ज्ञा अ । बुद्धौ सरस्वत्याच्च । [अर्थ आद्याच् ।
प्रज्ञान न० प्र-ज्ञा भावे ल्युट् । बुद्धौ । करणे ल्युट् । चिह्ने,
प्रज्ञु लि० प्रगते विरले जातुनी यस्य जातुनो नुः । विरल-
जातुके जने । [निर्वाणे च ।

प्रडीन न० प्र+डी-क्त तस्य नः । पक्षिणां गतिभेदे । [विश्रावे,
प्रणय पु० प्र+नी अच् । प्रीतौ, तथा प्रार्थने, प्रसवे, स्नेहे,
प्रणयिन् पु० प्रणयः प्रेम अत्यस्य इति । भर्तरि, नायके च ।
भाष्यादां स्त्री० ङीप् । [प्राथ्ये शब्दभेदे ।

प्रणव पु० प्रकर्षण नूयतेऽनेन प्र-नू-अप् । ओङ्कारे वेदादौ
प्रणाद् पु० प्र+नद्-घञ् । अथुरागजे शीतकृतादौ शब्दे
उच्चशब्दे, कर्णरोगभेदे च ।

प्रणाश पु० प्र+नश-घञ् । प्रणतो स्नापकर्षणोपकल्पापारे
करधिरःसंयोगादौ, 'पद्मां कराभ्यां जातुभ्यामृषा
शिरसा दृशा । वचसा मनसा चैव प्रणामोऽष्टाङ्ग उच्यते,
इत्युक्ते अष्टाङ्गव्यापारभेदे च । [साधौ, प्रिके च ।

प्रणाथ्य लि० । प्र+नी ख्यत् । असम्भते द्वेभ्यः प्रीतिन्प्रथ्ये,
प्रणाथी स्त्री० प्र+नथ-घञ् गौरा० ङीप् । जलवहनमार्गे
परम्परायाच्च ।

प्रणिधान न० प्रणिधीयते प्र+नि+धा-ल्युट् । प्रयत्ने, अभि-
निवेशे, योगशास्त्रोक्ते चिन्तनविशेषरूपे सप्ताधिभेदे च ।

प्रणिधि पु० प्रणिधीयते प्र+नि+धा-कि । चरे, अतुचरे,
याचने, व्यवधाने च । [ने'ति शीता

प्रणिपात पु० प्र+नि+प्रत-घञ् । प्रणामे । 'तद्विहितं प्रणिपाते-
प्रणिहितं लि० प्र+नि+धा-क्त । प्राप्ते, स्थापिते, सप्ताहिते च
प्रणीत लि० प्र+नी-क्त । प्राप्तेन रूपरसान्यथाभावापत्ते पदार्थे,
विघ्ने, निवेशिते विहिते च । यज्ञे सञ्ज्ञात्म्यौ पु० ।
यज्ञपात्रभेदे स्त्री० ।

प्रणेष लि० प्र+नी-यत् । वश्ये अधीने ।

प्रतति स्त्री० प्र+तन क्तिन् । विस्तारे, वल्लभाच्च । वल्लभा वा ङीप्
प्रतन पु० प्र+तुल् लट् च । पुरातने पदार्थे ।

प्रतल न० प्रकटं तलम् । पातालभेदे । प्रकटं तलमस्य ।
विकृताङ्गुलिके पाथौ पु० । [वत्यां लतायाम् ।

प्रतानिनी स्त्री० प्रतानः विस्तारोऽस्य स्याः इति । विस्तार-
प्रताप पु० प्र+तप-घञ् । कोपदण्डजाते तेजसि, ताम्रे, चर्क-
टके च । [के लि० ।

प्रतापन पु० प्रतापयति तप-णिच्-ल्युत् । नरकविशेषे । ताप-
प्रतापस पु० तपसि साधु अथ प्रकटसापसः । शुलाकिंहे ।
प्रतारण न० प्र+तृ-णिच्-ल्युट् । वञ्चने । युच् । प्रतारणात् स्त्री०

प्रति अव्य० प्रच इति । व्याप्तौ, कक्षणे, कश्चित् प्रकारसापस्य
कथने, भागे, प्रतिदाने, प्रतिनिधीकरणे, स्तोत्रे, केषे, निषेधे,
व्याहतौ, आभिमुख्ये, स्तम्भे च । [कविमूषायाच्च
प्रतिकर्मन् न० प्रति+क-कर्मिन् । विद्यमानस्य गुणान्तराधने,
प्रति(तो)कार पु० प्रति+क-घञ् वा दीर्घः । वैरनिर्वातने
कतस्यापकारस्य तल्यरूपापकारकरणेन शोधने, रोगा-
देचिकित्सायाच्च । [रूपे

प्रति(तो) काय प्रतिकूपं कायते काय-घञ् वा दीर्घः । तल्य-
प्रतिकूल लि० प्रतिकूपं कूलं यनोऽस्य । अननुकूले विरुद्ध-
पक्षावलम्बिनि । [निधौ च

प्रतिकृति स्त्री० प्रति+कृ-क्तिन् । प्रतिश्रायां, सादृश्ये, प्रति-
प्रतिक्षण अव्य० कथं कथं व्याप्य व्याप्तौ अव्ययी० । अभीच्छे
प्रतिक्षिप्त लि० प्रति+क्षिप-क्त । प्रेषिते अभिषिप्ते बाधिते
तिरस्कृते च । [अग्रणे, सै सष्टे, प्रतङ्गहे च ।

प्रतिग्रह पु० प्रति+ग्रह-अप् । स्वीकारे, अदृष्टार्थदत्तग्रहस्य
प्रतिघ पु० प्रति+हन-ङ ल्यङ् । कुत्सम् । प्रतिघाते, कोपे च ।
प्रतिघातन न० प्रति-हन स्वार्थे णिच् ल्युट् । नारणे ।

प्रतिच्छन्दस् न० छन्दोभिप्रायः प्रतिगतच्छन्दः । अभिप्राय-

वक्ष्ये, प्रतिक्रमे, अतरोधे च । [रूपतायां सादृश्ये च ।
प्रतिच्छाया स्त्री० प्रतिक्रपा साया प्रा० । प्रतिसायां, प्रति-
प्रतिजागर उ० जागरण प्रतिनिधिः । प्रत्यवेक्षणाय गृह्यमवे-
क्षणंति निवेगे । [कारे सांसपिण्डे । (आलजिव) ।
प्रतिजिह्वा स्त्री० प्रतिक्रपा जिह्वा । तालूमूल्ये जिह्वा-
प्रतिज्ञा स्त्री० प्रति+ज्ञा-ञ् । कर्त्तव्यतयोपदेशे, साध्यवत्त्वेन
पक्षनिर्देशे, यथा पर्वतोवहिसान् इत्यादिवाक्यम् अनेन
वक्ष्यमत्त्वेन पर्वतस्य निर्देशः । व्यवहारे पक्षाभिधायके
‘इदमेनेन सम गृह्यते न ददातीति वाक्ये च । ल्युट्
प्रतिज्ञानसम्बन्ध न० ।

प्रतिज्ञात लि० प्रति+ज्ञा-क्त । प्रायुक्तप्रतिज्ञाविषये ‘ततोऽर्थी
लेख्येत् सद्यः प्रतिज्ञातार्थसाधन’मिति स्मृतिः ।

प्रतिदान न० प्रतिक्रपं तुल्यरूपं दानम् प्रा० स० । विनिमये तु-
ल्यरूपदाने, न्यस्तस्य द्रव्यस्य प्रत्यर्पणे च । [निश्चयेति भट्टिः
प्रतिध्वनि उ० प्रतिक्रपोध्वनिः । प्रतिशब्दे ‘प्रतिध्वनौनात्मकता
प्रतिध्वान उ० प्रति+ध्वन-वञ् । प्रतिशब्दे ।

प्रतिजन्तु पु० प्रतिनिहितो नप्ता पौलः प्रा० । प्रपौले ।
प्रतिनिधि उ० प्रति+निधोयते तुल्यरूपतया स्थाप्यते प्रति+
नि+धा-णि । प्रतिक्रमे, प्रतिसायां च ।

प्रतिपक्ष उ० प्रतिकूलः पक्षो यस्य । शत्रौ । व्यवहारे विरुद्ध-
पक्षे प्रतिवादिनि च । प्रा० स० । सादृश्ये ।

प्रतिपत्ति स्त्री० प्रति+पद-क्तिन् । प्रवृत्तौ, प्रागल्भ्ये, गौरवे
प्राप्तौ पदप्राप्तौ, कर्त्तव्यताज्ञाने च ‘विषादलुप्तप्रतिपत्ति
विस्मयति’ति रङ्गः । [कोटउक्ते]

प्रतिपत्तफल स्त्री० प्रतिपत्तं फलं यस्याः । सुदूकारवेष्टे ।

प्रतिपद स्त्री० प्रतिपद्यते उपक्रम्यते पञ्चोऽनया प्रति+पद-
क्तिप् । पञ्चारम्भके तिथौ ।

प्रतिपन्न लि० प्रति+पद-क्त । आवगते, स्वीकृते, ‘प्रतिपन्नं हि
विचेतनैरपी’ति कुमारः । विज्ञाने च । [च

प्रतिपादन न० प्रति+पद-णिच्-ल्युट् । दाने, बोधने, प्रतिपत्तौ
प्रतिप्रसव उ० प्रति+प्र+सृ-ञ् । निषिद्धस्य पुनःप्राप्तिस्मृता
वनायात् । [रोधके लि०]

प्रतिबन्ध उ० प्रति+बन्ध-वञ् । कार्यप्रतिपाते । ण्युल् । प्रति-
प्रतिवन्धि(वन्दि) उ० प्रति+बन्ध-(वन्द) वा इन् । अग्निदा-
नरप्रसङ्गे वाक्ये ।

प्रतिबल उ० प्रतिकूलं बलं यस्य । ‘शत्रौ प्रतिबलजघे’रिति
वेणोः । प्रतिक्रपं बलं यस्य । तुल्यत्वे लि० ‘यो मे
प्रतिबलो लोके’ इति वण्डो ।

प्रतिभव लि० प्रतिगतं भवमस्मात् । भवहेतौ भवङ्गरे ।

प्रतिभा स्त्री० प्रति+भा-ञ् । बुद्धौ, प्रत्युत्पन्नबुद्धौ च ।

प्रतिभ पु० प्रतिनिधि भवति भू-क्तिप् । लक्षणे (जातिनि) ।

प्रतिभा स्त्री० प्रति+भा-ञ् । गजदन्तस्य वक्ष्ये, सदृशीकरणे,
सदृशवृत्तिकाशिलादिसूतौ । ‘प्रतिभायां शिलासुद्धि’रिति
पुराणम् । व० उत्तरपदस्यः । सदृशे लि० । यथा देवप्रतिभः

प्रतिमान न० प्रतिमीयतेऽनेन प्रति-सि-सा-वा ल्युट् । प्रति-
विम्बे, प्रतिसायां, गजकुम्भास्त्राधीभागेतद्भवोर्निधस्थाने च

प्रतिस्तुत लि० प्रति+स्तु-क्त । परिहिते, परित्यक्ते च ।

प्रतिवत्त पु० प्रति+वत्-नङ् । वाञ्छायां, उग्रशब्दे, निय-
हादौ, वक्ष्यं सतो युष्मान् राधानरूपे संस्कारे, यक्ष्ये,
प्रतिग्रहे च । प्रतिक्रपो यत्नो यस्य व० । प्रतिवलयुक्ते लि०

प्रतिव्यातना स्त्री० प्रति+व्यात्यतेऽनया ल्युट् । वत्-युच् । प्रति-
सायां प्रा० स० । तुल्यरूपव्यातनायां ।

प्रतियोगिन् लि० प्रतिक्रपं युज्यते प्रति+युज-घितुण् । प्रति
कूलसम्बन्धवति । यथा आभावस्य प्रतिकूलसम्बन्धवत्त्वात्
वटादित्यस्य प्रतियोगी । विरुद्धपक्षे च ।

प्रतिक्रप न० प्रतिगतं रूपम् । प्रतिच्छायायां, प्रतिविम्बे च
प्रतिगतं रूपमस्य व० । सदृशे लि० । स्वार्थे कन् । कालेव ।

प्रतिरोध उ० प्रति+रुध-भावे वञ् । बाधे, प्रतिवन्द्ये, निरोधे,
तिरस्कारे, चौर्ये च । कर्त्तरि ञच् । चोरे । ण्युल् । गान्ध्याभावपक्षे
प्रतिलोभ लि० प्रतिगतं लोभ आनुकूल्यसम्पत्तात् प्रति+लोभन्
ञच् ससा० । वासे विपरीते ।

प्रतिलोभज उ० प्रतिलोभात् जातः जन-ङ । उत्तमवर्षस्त्रियां
अधनवर्षात् जाते सहोर्णवर्षे । [वाक्ये च ।

प्रतिवचन न० प्रतिक्रपं वचनम् । प्रतिवाक्ये, उत्तरे, विरुद्ध-
प्रतिवात लि० प्रतिगतो वातो यतः । यस्मात् प्रदेशात् वायुः
प्रत्यागच्छति तस्मिन् देशे ‘प्रतिवातेऽनुवात भे’ति सङ्गः ।

प्रतिवादिन् पु० लि० प्रतिकूलं वदति वद-णिनि । प्रतिपक्षे
व्यवहारे प्रत्यर्थिनि अभियोग्ये (आमानो) कारणे प्रति-
वादिनीति स्मृतिः ।

प्रतिवासि(वेधि)न् लि० प्रत्यासन्नं वसति (विशति) प्रति+वस-
(विश) वा णिनि । (पङ्क्ति) गृह्णसन्नवाणिनि । स्त्रियां
ङोप् । ‘दृष्टिं हि प्रतिवासि(वेधि)नी’ति साङ्ग० १२० ।

प्रतिविधान न० प्रति+वि+धा ल्युट् । प्रतीकारे ।

प्रतिविम्ब न० प्रतिक्रपं विम्बम् । विम्बसादृश्ये प्रतिक्रपायां

प्रतिविषा स्त्री० प्रतिपिङ्गं विषं यया । अतिविषायां (स्वातन्त्र्य-)

प्रतिप्रासन न० प्रति+प्रास-ल्युट् । भूत्वाहेर्निर्गटस्य निवेगे

प्रतिस्त्राय पु० प्रति+स्त्र-य । पीनसरोगे । [स्त्रे, आश्रये च
प्रतिश्रय पु० प्रति+श्र-यते प्रति+श्रि-अच् । यत्तु स्त्रे, सभायां,
प्रतिश्रव पु० प्रति+श्र-अच् । स्त्रीकारे ।
प्रतिश्रुत् स्त्री० प्रतिरूपं श्रूयते श्रु-क्तिम् । प्रतिश्रुत् प्रतिश्रुनौ
प्रतिषेध पु० प्रति+सिध-वच् । निषेधे 'सा कुब' इत्यादिना
निवारणे । ल्युट् । तत्त्व न० ।

प्रतिष्ठम् पु० प्रति+स्तम्भ-वच् पत्नम् । प्रतिवन्दे ।
प्रतिष्ठा स्त्री० प्रति+स्था-अच् । चितौ, व्रतयागादेः समाप्तौ,
चतुरस्रपादको ऋन्भेदे, कृपादेः संस्कारे, व्रतानां समाप्तौ
कर्त्तव्ये कर्त्तृभेदे, आश्रये च 'ब्रह्मा प्रच्छ प्रतिष्ठे'ति श्रुतिः ।
प्रतिसर पु० प्रति+सृ-अच् । सैन्यपञ्चाङ्गागे, हस्तक्षेत्रे च ।
प्रतिस्पर्श पु० प्रतिरूपः प्रतिस्पर्शो वा सर्गः । ब्रह्मणः सृष्टि-
तुल्यायां शरीर्यादिष्वदौ प्रत्यये च । [निकायासु (परादा)
प्रतिसीरा स्त्री० प्रतिस्तिनोति सीयते वा रक् दीर्घश्च । जव-
प्रतिस्पर्धक पु० प्रतिरूपः स्पर्धः स्पर्धे कन् । उपस्पर्धक
सङ्ख्ये (स्पर्धसभा) । तत्त्वमर्थे कनकासि च ।

प्रतिष्ठ लि० प्रति+स्थ-क्त । प्रत्याख्याते, प्रेषिते च ।
प्रतिसोमा स्त्री० प्रतिनिहिता सोमा सोमवल्ली । सन्निपवज्ञासु
प्रतिष्ठति लि० प्रति+हृ-क्त । द्विष्टे, चक्षे निरस्ते, प्रतिस्त्विति च
प्रति(ती)हार पु० प्रति+हृ-वच् वा दीर्घः । हारे अच् ।
हारये, मायाकारे च लि० स्त्रियांङीप् । ल्युट् । हारपात्रे
लि० णिनि । प्रतीहारोत्पत्त्यत्, मायाकारे च । [लि०
प्रतीक पु० प्रति+कृ-क्त । अवयवे । प्रतिरूपे, विभोजे च
प्रतीक्षा स्त्री० प्रति+ई-अच् । अपेक्षायासु ।
प्रतीक्ष्य लि० प्रति+ई-अच् । पूज्ये 'प्रतीक्ष्यं तत्प्रतीक्ष्यं
पितृव्यं' इति साधः । [प्रतीक्ष्योत्पत्त्यत्

प्रतीचीन लि० प्रतीच्यां भवः ख । पश्चिमदिग्भवे । यत् ।
प्रतीति लि० प्रति+इ-क्त । ख्याते, ज्ञाते, हृष्टे, सादरे च ।
प्रतीति स्त्री० प्रति+इ-क्तिन् । ज्ञाने, ख्यातौ, सादरे, हर्षे च
प्रतीप लि० प्रति+अप्-कर्त्तृ० अच् लि० । प्रतिपूज्ये ।
चन्द्रवंशे ऋषभेदे पु० । [णिनि । भाष्यायासु ।

प्रतीपर्द्दिनी स्त्री० प्रतीपं प्रतिपूज्यं दर्शयति दृश-णिच्
प्रतीर न० प्रतीर्यते प्र+तोर-क्त । तटे, तीरे ।
प्रतीवप पु० प्रति+वप-वच् दीर्घः । गन्तव्यसां देरवचूर्णने
प्रतोद पु० प्रतद्यतेनेन तद-वच् । अन्वादिताङ्गनदण्डे (चावुकु)
प्रतोली स्त्री० प्र+तल-अच् गौ०ङीप् । रथ्यायासु, पुराभ्य-
नारवर्त्तनि, हृष्टादौ नि भते पथि च ।
प्रतल लि० प्र+त । पुरातने ।

प्रत्यक्षणी स्त्री० प्रत्यक्षि प्रक्षान्त्याः ङीप् । अपासागे
प्रत्यक्षुष्यीत्यत् । [ङ्ये, सपिक्पक्षणीङ् ।

प्रत्यक्ष्यणी स्त्री० प्रतीची श्रेणीव अस्याः न कप् । दली-
प्रत्यक्ष अच्० प्रतिरूपसङ्ख्यः अच्ययी० अच् । इन्द्रियजत्ये
ज्ञानभेदे । अर्थ आद्याच् । तद्विषये लि० ।

प्रत्यग्र लि० प्रतिगतसमप्रत्यत्नम् प्रा० । नूतने, योषिते च ।
प्रत्यङ्गिरा स्त्री० देवीभेदे ।

प्रत्यच् लि० प्रति+अन्व-क्तिन् । पश्चिमभावे, पश्चिमदेशे च
पश्चिमायां दिशि स्त्री० ङीप् । प्रतीची ।

प्रत्यनीक पु० प्रतिपूज्यसनीकं यस् । रिपौ, विप्रे च ।

प्रत्यन्त पु० प्रतिगतोऽन्तस् प्रा० । न्त्वेच्छदेशे । सन्निकटदेशे लि०

प्रत्यन्तपर्वत पु० प्रत्यन्तः सन्निकटः पर्वतः । दृष्टपर्वत-
समीपस्थे पर्वते ।

प्रत्यभियोग पु० प्रतिरूपोऽभियोगः । अभियुक्तेन प्रतिवादिना
स्वाभियोगिनं प्रति अभियोगान्तरकरणे ।

प्रत्यभिवाद पु० प्रति+अभि+वद णिच्-वच् । अभिवादस्य
प्रतिरूपे आशीर्जननादौ । ल्युट् । प्रत्यभिवादनमल न० ।
प्रत्यय पु० प्रति+इ-अच् । अपये, ज्ञाने, विशासे, अधीने,
शब्दे, छिद्रे, आधारे, निश्चये, सादृष्टि, कारणे,
'अपेक्षते प्रत्ययस्य च सति' कुमारः । व्याकरणश्लोके प्रक-
तिं निनितीकृत्य विधेयमाने शब्दभेदे च ।

प्रत्ययित लि० प्रति+अव-क्त । आप्ते, चिच्छन्ते, प्रतिगते च ।

प्रत्यर्थिन् लि० प्रत्यर्थयते प्रति+अर्थ-पीडने णिनि । शत्रौ,
प्रतिकूलसमर्थयते णिनि । व्यवहारे प्रतिवादिनि ।

प्रत्यर्पण न० प्रति+हृ-णिच्-पुक्-ल्युट् । प्रतिदाने ऋद्धी-
तस्य धनादेः पुनर्दाने ।

प्रत्यवसान न० प्रति+अव+सो-ल्युट् । भोजने ।

प्रत्यवसित लि० प्रति+अव+सो-क्त । शुक्ते ।

प्रत्यवस्तन् पु० प्रति+अव+स्तन्-वच् । व्यवहारे चतुर्वधो
त्तरमध्ये उत्तरभेदे । ल्युट् । 'अधिनाभिहितो योर्थः प्रत्यर्थी
यदि तं तथा । प्रपद्य कारणं ब्रूवात् प्रत्यवस्तन् न हि
तदि'ति स्मृत्युक्तञ्चोत्तरभेदे औपधभेदे च न० ।

प्रत्यवस्थाट लि० प्रत्यवतिष्ठते प्रतिपक्षतया विवदते प्रति+
अव+स्था-टच् । प्रतिपक्षवादिनि शत्रौ ।

प्रत्यवाय पु० प्रति+अव+इ-अच् । पापे ।

प्रत्याख्यात लि० प्रति+आ+ख्या-क्त । निराकृते दूरीकृते ।

प्रत्याख्यान न० प्रति+आ+ख्या-ल्युट् । निराकरणे ।

प्रत्यादिष्ट लि० प्रति+आ+दिश-क्त । निरस्ते ।

प्रत्यादिश ३० प्रति+आ+दिश+वञ् । निराकरणे ।
 प्रत्यालीढ न० प्रति+आ+लिह+क्त । 'आलीढं दक्षिणं पादं'
 प्रत्यालीढन्त वासकांभित्युक्ते वासपादसङ्कोचेन दक्षिणपाद-
 प्रसारणरूपे ध्वनिनां स्थितिविशेषे । आस्वादिते त्रि० ।
 प्रत्यासन्न त्रि० प्रति+आ+सद्+क्त । अतिनिकटस्थे ।
 प्रत्याहार ३० प्रति+आ+हृ+वञ् । वीरगास्तप्रसिद्धे इन्द्रि-
 याणां स्तस्वविषयेभ्यो निराकरणे ।
 प्रत्युत्क्रम ३० प्रति+उद्+क्रम+वञ् न डङि । युद्धार्थोद्योगे,
 प्रधानप्रयोजनोद्देशनाप्रधानारम्भे च ।
 प्रत्युत्तर न० प्रतिरूपसुतरस्य । उत्तरस्थोत्तरवाक्ये ।
 प्रत्युत्थान प्रति+उद्+स्था+ल्युट् । अभ्युत्थाने आगतस्य सन्ना-
 ननार्थसासनादुत्थितौ । [तत्कालोचितनुद्धौ ।
 प्रत्युत्पन्नमति त्रि० प्रत्युत्पन्ना तत्कालोचिता मतिर्यस्य ।
 प्रत्युद्गमनीय न० प्रति+उद्+गम+अनीयर् । धौतवस्त्वयुग्मे,
 'स्वहोततप्रत्युद्गमनीयवस्त्व'ति कुमारः पाठान्तरं 'अहो वेति
 न युक्त्यम् सप्तपस्थानयोग्ये, पूजनीये च त्रि० ।
 प्रत्यूप ३० प्रत्यूपति गजति काष्ठान्तात् ऊप-ऊजायां क । -
 भ्रमते, अष्टपञ्चमध्वे वस्तुभेदे च । अस्मि । प्रत्यूपस् । प्रभाते
 प्रत्यूह ३० प्रति+ऊह+वञ् । विघ्ने ।
 प्रत्युख्यमती आ० आ० चक० सेट् षटा० । प्रयते अप्रविष्ट णिच्
 प्रययति । अह् प्रथा । [अपप्रयत् त ।
 प्रस्त्रा ख्यातौ अक० विधौ सक्० चुरा० उभ० सेट् । प्रययति-ते
 प्रयस्य त्रि० प्रय-असच् । प्रधाने, व्याघ्रे च । जपि सर्वनामतास्य
 प्रथा स्त्री० प्रथ-अङ् । ख्यातौ ।
 प्रथित त्रि० प्रथ-क्त । ख्याते । [स्त्र्यल्ले ।
 प्रथिमन् ३० प्रथोभांश्च । प्रथु-इन्निच् प्रथादेशः । प्रथुते
 प्रथुक ३० प्रथ-कुक्त् । चिपिटके । [च ।
 प्रहर ३० प्र+हृ+अप् । विदारणे, भङ्गे, नारीणां योनिरोगभेदे
 प्रहरीष ३० प्र+दीप+क् । टीपे ।
 प्रदीपन ३० प्रदीपयति अठराग्निसु प्र+दीप+णिच्+ल्यु ।
 स्वावरे विषभेदे । प्रकाशके त्रि० ।
 प्रदेश ३० प्र+दिश+अञ् । एकदेशे, 'पितुः प्रदेशास्त्व'ेति
 कुमारः । देशेनामे च तर्जन्मङ्गलसंस्थिते स्थाने, भित्तौ च ।
 प्रदेशन न० प्रदिश्यते दिश-ल्युट् । न्यादेरुपहारे (भेटी) ।
 प्रदेश(गि)नी स्त्री० प्रदिश्यतेऽनया प्र+दिग-करणे ल्युट्
 ङीप् । तर्ज्यां तथा हि वस्तु निर्दिश्यते गिनि । प्रदेशिनी
 कालैव । [चतुर्व्यूहात्मकविष्णोरंशभेदे च ।
 प्रद्युम्ब ३० प्रकटं द्युम्बं बलं यस्य । कन्दर्पे वैष्णवागमोक्ते

प्रद्व ३० प्र+हु+अप् । पलायने, धञ् । प्रह्वीकृत्यते ।
 प्रधन न० प्र+धा+क्यु । युधे ।
 प्रधान न० प्र+धा+ल्युट् । साङ्ख्यमतसिद्धायास् सत्त्वरजस्तमो-
 रूपयुगलयात्मिकायां प्रकृतौ, तत्कार्यं बुद्धितत्त्वे, परमा
 त्मनि, प्रशस्ते, सचिवे च । सेनापत्यध्यक्षे ३० । अष्टे त्रि०
 प्रधि ३० प्रधीयन्ते काष्ठान्यत्र प्र+धा+क्ति । चक्रावयवकाष्ठा-
 सङ्जनस्थाने रथनाभौ ।
 प्रधूपिता स्त्री० प्र+धूप+क्त । सन्नापितायां 'व्यसनप्रधूपिता'-
 मिति कुमारः । ज्योतिषोक्तायां त्वर्यथगन्तव्यायां दिशि च ।
 प्रपञ्च ३० प्र+पचि-त्रिस्तारि वञ् । विस्तारे, वैपरीत्ये, सञ्चये,
 प्रसारणे, संसारे च ।
 प्रपथ्या स्त्री० प्रकटा पथ्या प्रा० सं० । हरीतक्याम् ।
 प्रपाद न० प्रारब्धं पदम् प्रा० सं० । पादस्वाग्रभागे ।
 प्रपन्न त्रि० प्र+पद+क्त । शरणागते, 'प्रपन्नार्तिहरे! देवी'ति चण्डी
 प्रपा स्त्री० प्रपीयतेऽस्यां प्रा-ड । पानीयगृहे (जलसलचर)
 प्रपाठक ३० प्रकटः पाठोऽल कण् । वेदस्याध्यायावयवेऽंशभेदे
 प्रपात ३० प्रपतत्यस्मात् पत-वञ् । तटारहिते निरवलम्बे
 प्रवर्तस्थाने, निर्भरे, झूले, अवस्थाने च । भावे-वञ् पतने
 प्रपितामह ३० प्रजातः पितामहो यस्मात् । प्रकटः पितामहो
 वा । दत्तादिप्रजापतिरूपाणां प्रजाजनकानामुत्पादके चतु
 सुखे ब्रह्मणि, पितामहपितरि च । तत्पत्न्यास् स्त्री० ङीप्
 प्रपुन्नाडाट ३० पुष्पाणां काण्डवति नाटयति वड-अंशे षट्-अव
 स्थान्दने वा ध्यम् प्रकटः पुन्नाडः (पुन्नाटः) प्रा० । चक्रमर्द्धे
 (चाक्रन्दा) ढले । डक्ष लले प्रपुन्नालोऽप्यत्र ददुमर्द्धे च
 प्रपूर्विका स्त्री० प्रकर्षेण पूर्व्यते कण्टकैः । पूर-वञ् टाप्
 स्वार्थे कन् । कण्टकाख्याम् ।
 प्रपौण्डरीका ३० पुण्डरीक+स्वार्थे ण्य । प्रकटं तदिव पुष्पं
 यस्य । गजसनुध्याणां चतुर्हस्तकारके शालपर्णीतल्लपलके
 लुपभेदे । [तत्क सप्त्यां स्त्री० ङीप् ।
 प्रपौत ३० प्रगतः कारयतया पौत्तम् । पौत्तस्य ण्वे,
 प्रफुल्ल त्रि० प्र+फुल्ल+विकाशने अच् । विकाशयुक्ते । प्र+फल-क्त
 इडभावे अत इत्त्वम् । प्रफुल्लतमप्यत्र । 'लोप्रदुमं सात्त-
 वतः प्रफुल्ल (लुत) मिति रघुः ।
 प्रबन्ध ३० प्र+बन्ध+अच् । संदर्भे, प्रत्यादेः रचने च ।
 प्रबन्धकल्पना स्त्री० इतः । 'प्रबन्धकल्पनां लोकसत्यां प्राज्ञाः
 कथां विदुः'रित्युक्तलक्षणायां सत्यसत्यायां वङ्गविध्याकाथायां
 प्रबाल न० प्रकर्षेण वलति अक्षयस्यते प्लवादिवात् ण्यः ।
 नवप्रज्ञावे 'पुष्यं प्रबालोपहितं यदि खादिति कुमारः ।

रत्नवर्णे नखिभेदे, (सुगा) वीणादण्डे च ।

प्रबोध पु० प्र+बुध-घञ् । प्रकटबुद्धौ, निद्राराहित्ये च ।

प्रबोधन न० प्र+बुध-णिच्-ल्युट् । कालादिहेतुभिः पूर्वगम्यस्य
नूतनायां प्रयत्नविशेषेण तदुद्दिपने ।

प्रबोधनी स्त्री० प्र+बुध्यतेऽनसा प्र+बुध-ल्युट् । इरावभावात्
प्रबुध्यते हरिरत्न । कार्तिक पुष्पकादस्याम् । प्र+बुध-णिच्-
णिनि ङीप् । प्रबोधनी तत्रैव ।

प्रभञ्जन न० प्रभञ्जति लृषादीन् प्र+भञ्ज-युच् । वायौ ।

प्रभट्ट पु० प्रकटं भट्टमस्मान् पूव० । निम्बट्टे ।

प्रभव पु० प्रभवत्यस्मात् प्र+भू-अप् । आद्यप्रकाशस्थाने, उत्पा-
दके । 'क्त सूर्यप्रभवो वंश' इति रघुः । ६० वर्षमध्ये वत्सर-
भेदे च । प्र+भू-भावे अप् । पराक्रमे जन्मनि च ।

प्रभा स्त्री० प्र-भा अङ् । दीप्तौ ।

प्रभाकर पु० प्रभां करोति क्त-अच्, सूर्ये मीमांसकभेदे च ।

प्रभाञ्जन पु० प्रभगाञ्जयति अञ्ज-णिच्-ल्यु । शोभाञ्जने ।

प्रभात न० प्र+भा-भावे क्त प्रकटं भातमत्र । प्रातःकाले
प्र+भा कर्त्तरि क्त । प्रभायुक्तौ लि० ।

प्रभाव पु० प्र+भू-घञ् । रात्रां कोपदण्डजाते तेजसि,
तेजसि, सामर्थ्ये, धिक्रसे, शानौ, उद्भवे च । [च ।

प्रभाष पु० प्र+भाष-अच् । अटवस्तुमध्ये वस्तुभेदे, प्रकटकथने

प्रभास पु० तीर्थभेदे 'प्रभासः पुष्कराणि चेति स्नानकल्पः' ।

प्रभिन्न पु० प्र+भिद-क्त । स्वबन्धे गजे । प्रभेदवति लि० ।

प्रभु पु० प्र+भू-ङु । विष्णौ, शब्दे, पारदे च । स्वामिनि,
अधिपतौ च लि० ।

प्रभूत लि० प्र+भू-क्त । प्रचुरे, उद्भूते, भूते उद्भूते च ।

प्रभृति अव्य० प्र+भृ-क्तिच् । तदारभ्येत्यर्थे । व० उत्तरपदस्यः ।
तदादिके लि० । [भेदे

प्रभेद् पु० प्रभिद्यतेऽनेन प्र+भिद-घञ् । प्रकारे । भावे घञ्

प्रभष्टक न० प्र+भृ-नृ-क्त ततः कनु । चूडातोलस्वस्थाने साल्ये

प्रमथ पु० प्र+मथ-अच् । शिवाचरभेदे अस्त्रे च । हरितक्यां स्त्री०

प्रमथन न० प्र+मथ-ल्युट् । बधे, लेशने, विलोडने च ।

प्रमथाधिप पु० ६त० । शिवे, महादेवे ।

प्रमद पु० प्र+मद-अप् । हर्षे । प्रगाद्यात्मनेन अप् । धूसूरफले
न० । कर्त्तरि अच् । प्रसत्ते लि० ।

प्रमदवन न० प्रमदस्य हर्षस्य वनम् । राशोऽन्नः पुरस्ये वने ।

प्रमदा स्त्री० प्रमदात्मनया अप् । उत्तमयोषिति ।

प्रमदावन न० प्रमदाया उचितं वनम् । अन्नः पुरसेवनयोग्ये
वने प्रमदाकाननादयोप्यत्र ।

प्रसनस् लि० प्रहृष्टं मनो यस्य हृष्टपदलोपः । प्रहृष्टचित्ते ।

प्रसा स्त्री० प्र+सा-अङ् । यथार्थज्ञाने स्वसम्पत्ते ज्ञाने ।

प्रमाण न० प्रमीयतेऽनेन । प्रमाज्ञानसाधने इन्द्रियादौ, सख्यां-
दायाम्, शास्त्रे, सत्यवादिनि, हेतौ प्रमातरि च । 'न प्रमाणां

यदीन्दुरिति सुझारान्तसम् । भावे ल्युट् । यथार्थज्ञाने ।

प्रमातामह पु० प्रारब्धो मातामहो येन । आरब्धपदलोपः ।
मातामहपितरि । तत्पठ्यां स्त्री० ङीप् ।

प्रमाद पु० प्र+मद-घञ् । कर्त्तव्ये अकर्त्तव्यत्वधिया ततो निवृत्तौ,
अकर्त्तव्ये कर्त्तव्यत्वधिया तत्र प्रवृत्तौ वा अमवधानतायास्तु

प्रमापण न० प्र+मीज् हिंसायां स्वार्थे णिच्-आत्मे पुक्
ल्युट् । मारणे ।

प्रमिति स्त्री० प्र+मा-क्तिन् । प्रमायां यथार्थज्ञाने ।

प्रमीत लि० प्र+मीज् हिंसायां क्त । ऋते । 'प्रमीतौ प्रितरौ
यस्ते' इति ऋतिः यथार्थे हतपथौ च ।

प्रमीला स्त्री० प्र+मील अ । तन्द्राम् ।

प्रमुख न० प्रकटं मुखमारम्भः । तदादित्वे । व० उत्तरपदस्यः ।

तदादिके, मान्ये, प्रथमे, प्रधाने, श्रेष्ठे च लि० । पुस्तक-
द्वये, समूहे च पु० ।

प्रसुद् लि० प्रकटा छद् यस्य । हृष्टे हर्षयुक्ते ।

प्रसुदित लि० प्र+सुद-क्त । हृष्टे हर्षयुक्ते ।

प्रमेह पु० प्र+मिह-घञ् । रोगभेदे ।

प्रमोचनी स्त्री० प्रकर्षणं सुच्यते निस्तर्षाक्रियते मोलनार्थम्
सुच-कर्म्मणि ल्युट् ङीप् । गोडुस्वायाम् (गोडुक) ।

प्रमोद पु० प्र+सुद-हर्षे घञ् । हर्षे ।

प्रयत लि० प्र+यस-क्त । पथित्वे, नियमयुक्ते च ।

प्रयत्न पु० प्र+यत-नङ् । कार्यानुकूले यत्नभेदे । 'प्रयत्तिश्च

निवृत्तिश्च तथा जीवनकारण'मिति न्यायोक्तौ निविधयते

स चात्तपुण इति वैशेषिकादयः बुद्धिधर्मा इति सांख्या-
दयः । प्रयासे च ।

प्रयाग पु० प्रकटौ वागो यस्मात् पूव० । गङ्गायमुनयोः सङ्गम
जाते तीर्थभेदे, इन्द्रे शनक्रतौ च । पूव० । अश्वे अश्वमे-
धाङ्गस्त्रास्य तथात्वम् । कर्म० । प्रकटे यत्र ।

प्रयास पु० प्र+यस-घञ् । सङ्घर्षतावशात् धान्यादौ जना-
नामादरातिशये ।

प्रयास पु० प्र+यस-घञ् । प्रयत्नशब्दार्थे, अज्ञाने च । [लोलावती

प्रयुत न० दशलक्षसङ्ख्यायां तत्संख्याते च 'लक्षप्रयुतकोटयः' इति

प्रयोक्तृ लि० प्र+युज-क्तृच् । प्रयोगकर्त्तरि कृपादानादौ धन-

प्रयोगकर्त्तरि उत्तमर्थे, प्रयोजकमाले च ।

प्रयोग उ० प्र० युज-वञ् । अनुमाने वशीकरणे, विद्महे, अवेच
प्रयोजक लि० कार्यादौ अवादीन् प्रयुक्तिः प्र० युज-वञ् ।

निरास अवादेः प्रेरणे, व्याकरणोक्ते हेतुसंज्ञे कर्त्तरि च
प्रयोजन न० प्र० युज-वञ् । कार्ये, उद्देशे, हेतौ च ।

प्रयोज्य लि० प्रयोक्तुं प्रकृते प्र० युज-प्रकारेण वञ् ।
विद्योक्तो निरूपेण अवादी । [वञ्] । प्ररोहे

प्ररुह लि० प्र० वञ्-क्त । प्रहरे, वञ्चने, आते च । भावे
प्ररोह उ० प्र० वञ्-वञ् । अहुरे 'अप्ररोह इवे'ति रघुः ।

आरोहे च ।

प्रसम्ब उ० दैत्यभेदे । प्र० वञ्-वञ् । प्रकर्षेण लज्जमाने लि० ।

प्रसम्ब उ० प्रसम्बं हन्ति वञ्-टक् । प्रसवेने प्रसम्बदादयोऽन्त

प्रसाय उ० प्रलोयतेऽस्मिन् प्र० ली-वञ् । खट्वदार्वाणां नाथा-

धिकरणे कावे, प्रक्षाल्योदिनावसाने च । भावे वञ् । नाशे,

चेष्टान्त्ये च 'प्रलवान्नास्मिपिते विनोचने' इति कुसाः ।

प्रलाप उ० प्र० लप-वञ् । अशब्देकवाक्ये, निम्नप्रयोजने उक्त-
तादिवाक्ये च ।

प्रलापहन् उ० प्रलापं हन्ति हन-क्तिप् । कुलत्वजातेऽङ्गवे ।

प्रवचन न० प्र० वच-व्युट् । वेदाध्ययने, प्रवचनान्त्ये च ।

प्रव(व)ण उ० प्र० व(व)ण-वञ् । चतुष्टये निम्नस्थाने, उदरे च

वञ्, आत्रते, प्रयुगे वाके, गुते, शिष्ये, आसक्ते, लीले च लि०

प्रवयस् लि० प्रकटं वयोऽस्य । प्रहृष्टे ।

प्रवर उ० प्र० व-वञ् । कनकौ, शोले, गोक्षप्रसक्तमृत्निष्कारकौ
हनिष्ये च । अष्टे लि० । अयुश्चन्दने न० ।

प्रवर्ग उ० प्र० वज-वञ् । ह्योमानिभेदे ।

प्रवर्त्तक लि० प्रवर्त्तयति प्र० वृत्-वञ्-व्युट् । प्रवृत्तिजनके ।

प्रवर्त्तना स्त्री० प्र० वृत्-वञ्-व्युट् । प्रवृत्तिजनकव्यापारे
विध्यादौ 'अस्ति प्रवर्त्तनारूपप्रवृत्तं चतुर्वर्त्तंति भर्तृहरिः'

प्रवर्हे लि० प्र० वृह-वञ् । अष्टे, प्रधाने च ।

प्रवह उ० प्रवह-वञ् । वायुभेदे । भावे व्यप् । नगराहर्हिगमने

प्रवहण्य न० प्र० वह-करणे व्युट् । सतुष्यवाह्यं वस्त्राच्छादिते
स्त्रीवाहने कर्षारणे (महापात्रे) ।

प्रवाणी स्त्री० प्र० वे-व्युट् । तन्तवावशलाकावास् (माकु)

प्रवाह उ० प्र० वद-वञ् । परम्परारागतवाक्ये, परस्परकथोप-
कथने च । [वञ्] । दाने ।

प्रवारण न० प्र० वृ-वञ्-व्युट् । काम्यदाने काम्यस्य उत्तम-

प्रवास उ० प्र० वच-वञ् । विदेशवासे ।

प्रवासन न० प्र० वच-वञ्-व्युट् । विदेशवासने- 'सीताप्रवासन
मठो'रित्युत्तरचरितम् । नारणे च ।

प्रवाधिन् लि० प्र० वध-वञ् । विदेशे वाधिन्, 'प्रवाधी
सुखपावादीति वट्प्रकाशिका । [उत्तमांशे च ।

प्रवाह उ० प्र० वह-वञ् । गहसौ, जलस्रोतवि, व्यवहारे,

प्रवाहिका स्त्री० प्रवाहयति वञ् व्युट् । पक्ष्मीरोगे ।

प्रवाह उ० प्रहृष्टो बाहुः । कर्त्तरि आभाने । [आलोच्ये च ।

प्रविष्टारण न० प्र० वि+वृ-वञ्-व्युट् । युद्धे, विद्वारेणे,

प्रविष्टेय लि० प्रकर्षेण विष्टेयो वञ् । विष्टुरे, परमविष्टेये च ।

प्रविषा स्त्री० प्रहते विषं वधः । अविषावास् । [कान्तव्ये च]

प्रवीण लि० योग्या प्रगयति प्र० वीणा+विञ्-वञ् । विद्युगे

प्रवृत्ति स्त्री० प्र० वृत्-वञ् । प्रवाहे, वाचावास्, व्यवस्थादि

हेतु, हृत्तिवहे, आलोच्ये विक्षोभकतिवाध्याज्ञानादीये
प्रवृत्तभेदे च ।

प्रवृत्ति लि० प्र० वृत्-क्त । वृत्तिभुक्ते, प्रोटे च ।

प्रवेक लि० प्र० विच-वञ् । प्रधाने । [कम्बु

प्रवे(वि)णी स्त्री० प्र० वेच-वञ् वा लीप् । मज्जन्त्यस्ये चिन्-

प्रवेत्त उ० प्र० वेत्त-वञ् । प्रीतसहं (योगाद्युग)

प्रवेश उ० प्र० विश-वञ् । अन्तर्गमने ।

प्रवेशन न० प्रविश्यतेऽनेन विश-करणे व्युट् । प्रधानद्वारे,
विह्वारे च । भावे व्युट् । प्रवेशे ।

प्रवेष्ट उ० प्र० वेष्ट-वञ् । बाही, बाहुवीचमाने हृत्तिवत्तस्ये ।

मज्जन्त्यस्ये च । [तापसाश्च स्त्री० ।

प्रव्रजित उ० प्र० व्रज-क्त । सङ्ग्राहिनि । कांक्षां, लक्ष्मीं,

प्रव्रज्या स्त्री० प्र० व्रज-वञ् । सङ्ग्राहे, सर्वकर्मात्मानेन विधा-
नेनाभ्यसनात्तरगमने ।

प्रव्रज्यावसित उ० प्रव्रज्यातः संन्याशात् अवसितः व्युत्तः
व्यव+चो-क्त । सङ्ग्राहभावे ।

प्रशंसा स्त्री० प्र० शन्स्य अ । युष्वाविष्कारेण स्तुतौ ।

प्रशसन न० प्र० शन्-विञ्-व्युट् । वधे, शान्तकरणे च
'लब्धप्रशसनस्याख्यमिति रघुः । शान्तौ च 'सर्वावाधा-

प्रशसनमिति चण्डी ।

प्रशस्त लि० प्र० शन्स्य-क्त । प्रशंसनीये, अष्टे, लोभे च ।

प्रश उ० प्रच्छ-वञ् । जिज्ञासायास् प्रातृमिच्छया कथनात् प्रेरणे

प्रश्ली स्त्री० प्रच्छ+निञ्-व्युट् । क्षुत्तिकायाम् (पात्रा) ।

प्रश्रय उ० प्र० शि-वञ् । प्रसाये ।

प्रश्रित लि० प्र० शि-क्त । विनोते ।

प्रष्ट लि० प्र० श्वा-क नि० प्रलम् । अयगमिति, अष्टे च ।

प्रष्टौ स्त्री० प्र० प्रश्रयसमं वाति वह-क्तिप् । प्रश्रयगमिष्याम्

प्रष्टवाह उ० प्रष्टं वहति वञ् । युगपान्त्ये टपादौ, युगपान्त्ये

प्रघनवोजिते, दृश्ये च । [अप्रसिद्ध । गिच् प्रघयति
प्रस प्रघने ततो च सक० दिवा० वा० सेट् घटा० । प्रस्यते
प्रसक्त लि० प्र+घञ-क्त । प्रसङ्गविषये ।

प्रसक्ति स्त्री० प्र+घञ-क्तिन् । प्रसङ्गे, आपत्तौ, अडुभितौ च
प्रसङ्ग पु० प्र+घञ-घञ् । आपत्तौ, सन्त्यभेदे स्तुतस्योपेक्षा-
नर्हत्वरूपे सङ्गतिभेदे, स्तुतुक्ते अन्वोद्देशेन कृतकर्त्तृणा-

न्यस्य सिद्धिरूपे अथान्नरकार्यनिर्वाहे, प्रसक्तौ, प्रसावे च
प्रसक्ति स्त्री० प्र+घट्-क्तिन् । नैर्भल्ये प्रसङ्गतायाम् । [स्त्री०
प्रसङ्ग लि० प्र+घट्-क्त । निर्भले, सन्देहे, कतापुनरुभेदे च सुरायां
प्रसन्नता स्त्री० प्रसन्नस्य भावः तत् । प्रसादे अतुपहभेदे ।

प्रसभ न० प्रगता सभा सभाधिकारोऽस्मात् । वलात्कारे,
'प्रसभोद्वृत्तरि'रिति रघुः ।

प्रसर पु० प्र+ह-अप्-अच् वा । प्रभये, वेगे, समूहे, युद्धे,
नीवारे निकटाभिगमने 'प्रणादेर्विचरणे सैन्यादेः सर्वता
व्याप्तौ च । [स्त्रीलङ् तज ङीप्

प्रसर्पण्य न० प्र+हृप्-ल्युट् । सैन्यानां सर्वतोव्याप्तौ, अस्त्र
प्रसव पु० प्र+हृ-अप् । गर्भसोचने । उत्पत्तौ, कार्यरूपे फले च
'अद्वारावरं विषं प्रसवस्य गीयते' इति कुमारः ।

प्रसववन्धन न० प्रसवस्य पुच्छस्य बन्धनम् वन्ध-करणे ल्युट् ।
द्वले (बोटा) ।

प्रसवित्री स्त्री० प्र+हृ-टच् । जनन्याम् ।

प्रसव्य लि० प्रगतं सव्यं वासवम् । प्रतिबुद्धे ।

प्रसह्य स्त्री० प्र+सह-अच् । दृढत्वात् ।

प्रसह्य अव्य० प्र+सह-ल्यप् । दृढादित्यर्थः । 'प्रसह्य तेजोभि-
रसंख्यतां गतै'रिति जावः । [काश्चौरे

प्रसह्यचौर पु० प्रसह्य वलात्कारेण चौरः । (डाकाइत) । प्र-
प्रसाद् पु० प्र+सद्-घञ् । नैर्भल्ये, अतुपहभे, काव्ययुगभेदे,
साख्ये, प्रसक्ते, देवनैवेद्ये, गुरुजनभुक्तावधिष्टे च ।

प्रसाद्भा स्त्री० प्र+सद्-घिच्-घुच् । सिंहायाम् ।

प्रसाधक लि० प्रसाधयति सूपयति प्र+सिध-णिच्-घुन् ।
निष्पादनेऽलङ्कारि च स्त्रियां टाप् । 'प्रसाधिकावन्धित-
अप्रपाद' इति रघुः । नीवारे स्त्री० टाप् ।

प्रसाधन न० प्र+सिध-णिच्-ल्युट् । कविबभूषणे वेशे । करणे
ल्युट् । कङ्कतिकायाम् स्त्री० ङीप् ।

प्रसाधित लि० प्र+सिध-णिच्-क्त । अलङ्कृते, निष्पादिते च ।

प्रसारण न० प्र+हृ-णिच्-ल्युट् । विस्तारकरणे क्रियाभेदे च

प्रसारणी स्त्री० प्र+हृ-णिच्-ल्यु गौरा० ङीप् । (गन्धभादाव)
लताभेदे ।

प्रसारिणी स्त्री० प्र+हृ-णिनि । लज्जालुलतायाम् ।

प्रसारिन् लि० प्र+हृ-णिनि । विस्तारकारके ।

प्रसित लि० प्र+सो-क्त । आसक्ते ।

[जिगडादौ

प्रसिति स्त्री० प्र+सि-बन्धने करणे क्तिन् । बन्धनसाधने,

प्रसिद्ध लि० प्र+सिध-क्त । भूपति, स्वाते च ।

प्रसू स्त्री० प्र+सृ-क्तिप् । जनन्याम्, कदल्यां, वीरुधि, चोटक्याश्च

प्रसूति स्त्री० प्रसू-क्तिन् । प्रसवे, अपत्ये, उदरे, मातरि च ।

प्रसूतिका स्त्री० प्रसूतेव क्तिन् । जातसन्तानायां स्त्रियाम् ।

प्रसूतिज न० प्रसूत्या जायते जन-ङ । डःखे, प्रसवादिजन्यं
डःखं हि सर्वलोकसिद्धम् । [लि० ।

प्रसून न० प्र+सृ-क्त तस्य नः । पुष्पे, फले च । जानसात्वे
प्रसृत पु० प्र+हृ-क्त । अर्द्धाङ्गलौ, मष्टके, प्रसादिते, विनीते,
वेगिते, गते, नियुक्ते च लि० । अङ्गुयां स्त्री० ।

प्रसेवक पु० प्र+सिच-ण्वन् । वीणामान्न बद्धे काटे ।

प्रस्कन्न पु० ऋषिभेदे । स्तान्द-क्त तस्य नः । अवस्तन्दयुक्ते लि०

प्रस्तर पु० प्र+स्त-अच् । पापस्थे, मखौ च ।

प्रस्तर पु० प्र+स्त-घञ् । लब्धवने, शङ्खवादिदिग्गमप्रसादां, कन्दो
यन्त्रोक्ते व्यक्तिभेदसंख्याज्ञानार्थे 'प्रस्तारे तु लघुं न्यस्य ग्रथ
नस्य शूरोरधः । यद्यपि तदा शेषं'मित्युक्ते प्रक्रियाभेदे च

प्रस्ताव पु० प्र+स्तु-घञ् । अवसरे प्रकरणे, प्रसङ्गे च ।

प्रस्तावना स्त्री० प्र+स्तु-णिच्-युच् । आरम्भे, सूत्रधारेण
नद्यादिभिः सह प्रकृताभिनेयकचाप्रसङ्गार्थं कथनीये वाक्य
कोषे 'नटी विद्रूपको वापीत्या'दि चा० ६प० ।

प्रस्तुत लि० प्र+स्तु-क्त । प्रकरणप्राप्ते, प्रासङ्गिके, उपस्थिते,
उद्यते, प्रतिपक्षे, प्रकर्षेण स्तुते च ।

प्रस्त्य पु० प्र+स्था-क्त । चतुःकुडवात्मके, आदकचतुर्थाये वा बान्या-
देः परिचायभेदे, विस्तारे च । पर्वतस्य वासयोग्यभूजौ पु० न०

प्रस्थान न० प्र+स्था-ल्युट् । जिगीषोर्धुष्पार्धगमने, गमनसाले च

प्रस्तोदन न० प्र+स्तुट्-करणे ल्युट् । मूर्ध्ने । भावे ल्युट् ।

ताडने, विकाशने, पाके च । [ल्यु । माल्यवति पर्वते पु०

प्रस्तवण न० प्र+स्तु-ल्युट् । अविच्छेदने सवज्जले, उदरे, सेदे च ।

प्रस्ताव पु० प्रस्तु-घञ् । सूत्रे । [स्त्राटने भागे ।

प्रहर पु० ग्रहितये वानिकटकादिरस्मिन् प्र+हृ-अप् । दिवस-

प्रहरण न० ग्रहितयेऽनेन हृ-ल्युट् । अस्ते, कर्षीरथे च ।

आधारे ल्युट् । युद्धे । भावे ल्युट् । प्रहारे, दम्बे च ।

प्रहर्षणी स्त्री० प्रहृष्यत्यनया हृष-ल्युट् ङीप् । हरिद्रावांसां

त्वग्दोषाचरणपदके कन्दोभेदे च । तल प्रहर्षिणीत्येके । [६प०

प्रहसन न० प्र+हस-ल्युट् । हासे, हस्यकायरूपकभेदे च । सा०

प्रहसन्ती स्त्री० प्र+हृष-शत ऊपी । युधिष्यां, वासन्त्याम् ।
प्रहस्त पु० प्रकटो हस्तः प्रा० । विस्तृतकृत्तिके पाषाणौ, रावण-
सेनापतिभेदे च । [मांसरोहिण्यम् ।

प्रहारवल्ली स्त्री० प्रहारस्य वेदोपयमना वल्ली याक० ।

प्रहि पु० प्रहितेऽन प्र+हृ-इन् डिङ् । कृपे ।

प्रहित लि० प्र+हि-क्त । निम्ने, निरस्ते, प्रेरिते च । रूपे न०

प्रहेलिका स्त्री० दुर्वैधायिग्रानाय मन्त्रे (हेयालि) 'नरय्यालि

क्रितः कष्टे नितम्बस्थानमाश्रितः । शुष्कां सन्निधानेऽपि कः

कृजति सङ्गमुङ्' रित्यादि रूपे, यस्मिन्तरम् ईषदपूर्णजवः कलसः

प्रह्लाद पु० प्र+हृद-घञ् । हिरण्यकशिपोर्देवस्य पुत्रेऽसुरभेदे

प्रह्नु लि० प्र+हृ-क । नन्वे विनीते, आसक्तौ च ।

प्रांशु लि० प्रकटा अंगवोऽङ् । उच्च, उन्नते ।

प्राकाश्य न० प्रकासस्य भावः व्यञ्ज् । अष्टविधैश्वर्यार्थे, इच्छा-

नभिधातरूपे ऐश्वर्यं स्वाच्छन्द्यानुसृतौ च । 'प्राकाश्यं ते

विभूतिर्वि' ति कुमारः । [कारे प्राचीरादौ ।

प्राकार पु० प्रकीर्त्यते कृ-चञ् दीर्घः । इष्टकादिरचिते घटना-

प्राकृत लि० प्रकटनकृतमपकार्यं यस्य । नीचे । प्रकृतेरयम्

अण् । प्रकृतिसम्बन्धिनि । प्रकृता स्वभावेन निर्वृत्तः

अण् । स्वभावसिद्धे । प्रकृतेः संस्कृतगद्वात् आगतः

अण् । नाटकादौ प्रसिद्धे अपभ्रंशशब्दभेदे ।

प्राकृतप्रलय पु० कर्म० । कार्यं प्रकृता नान्ये तेन सह

कार्यं जातस्य प्रकृतौ लये, तत्काले च ।

प्राकृतमित कर्म० । स्वभावसिद्धे मिले, विषयानन्तरस्य अप-

रूपात् प्राकृतगतोः अव्यवहितोत्तरविषयस्ये ऋपे ।

प्राकृतशत्रु पु० कर्म० । विषयानन्तरवर्त्तिनि ऋपे ।

प्राकृतन लि० प्राचि काले, देये, प्राच्यां दिशि वा भवः शु

तट् च । प्राग्भवे । 'प्रवेदिरे प्राक्तनजन्मविद्या' इति कु०

प्रागभाव पु० प्राग्वर्ती अभावः । इह कपाले चटो भविष्यती

त्वादिप्रतीतिरिति अभावभेदे ।

प्रागुदीची स्त्री० प्राच्या उदीच्यान्तराणां दिक् दिग्माभा-

न्यन्तराणे इति व० । पूर्वोत्तरदिशि ईशानकोणे ।

प्रागुज्योतिष न० कामरूपदेशे तद्देशस्ये व० व० ।

प्राग्भार पु० प्रकटो भारः । उत्कर्षे परभाग, 'मांससक्तिक-

पङ्क' प्राग्भारः इति प्रवेधचन्द्रोदयः । प्रज्जतायभागे च ।

प्राग्रहर लि० प्रकर्षेण अग्रे ह्रियतेऽनी अण् । अग्रे ।

प्राग्र्य लि० प्रकर्षेण अग्रे भवः यत् । अग्रे ।

प्राग्वंश पु० प्राक् वंशः सप्रज्जितवज्रजानादिषु वंशयोऽन ।

हविर्ब्रह्म पूर्वभागस्य यजमानादिस्त्वर्थे ऋहे ।

प्राघार पु० प्र+हृ-वरणे चञ् दीर्घः । यत्रादौ बह्वैश्वर्य-
हतादिः चरन्ते । [वगद्ये च ।

प्राघुष पु० प्र+घा-घुष-त । अतिघो । [व्यजिरे, पण-

प्राङ्गण न० प्रकटभूतं पूर्वं यस्यम् । ऋहभूतौ (उठान)

प्राङ्ग्याय पु० 'आचारेषावसन्नोऽपि पुनर्वैश्वर्यते यदि । श्रीऽ-

भिधेया जितः पूर्वं प्राङ्ग्याय च उच्यते' इत्युक्ते

व्यवहारस्य उत्तरभेदे ।

प्राच् लि० प्र-अनुच्-क्तिन् । पूर्वस्थित् काले देशे च । स्त्रियां

ऊपी प्राची । वा च पूर्वस्थां दिशि, तन्मोक्षे पूज्यपूजकमो

मैश्वर्ये च ।

प्राचीन लि० प्राक्+भवार्थे ख । पूर्वदिशेऽदौ भवे । (आन्-

गादि) वनतिक्तायाम्, राक्षावाङ् स्त्री० टाप् ।

प्राचीनवर्हिस् पु० । इन्द्रे, ऋषभेदे च ।

प्राचीनामलक न० कर्म० । पानीयामलके ।

प्राचीनावीत न० 'सर्वं वाहुं सङ्गृह्य दक्षिणे ह द्विजातयः ! !

प्राचीनावीतमित्युक्तं पेल्ल कर्मणि योजयेदित्युक्ते । आद्यादौ

वासकरे बहिष्कृते सति दक्षिणस्थान्धार्षिते यज्ञसूत्रादौ ।

प्राचीर न० प्राचीयते प्र+आ-वि-क्तुन् दीर्घव । सर्वं तो

घटनाकारे इष्टकादिनिर्मिते आधारणे (पाचिर) । [पुत्रे च

प्राचैतस्य पुंवाक्योक्तिरुनी प्राचीनवर्हिणो ऋषस्य पुत्रे, वरुणस्य

प्राच्य पु० प्राचि भवः । शरावत्या नद्याः प्रागुद्विष्टे देशे ।

प्राजक पु० प्र+अज-क्युल् वीभावभावः । सारथौ ।

प्राजन न० प्र+अज-क्युल् । तोदने पक्षादेशालनदण्डे (प्राचनी)

प्राजापत्य पु० प्रजापतिर्देवतास्य यज् । अष्टविधाह्रस्व्ये

विवाहभेदे, 'त्रहं प्रातिस्वहं श्वार्यं त्रहकद्यादयश्चितम् ।

त्रहं परंश्च नासीयात् प्राजापत्यमिति स्मृतमिति' इत्युक्ते

त्रादशाह्रस्व्ये व्रतभेदे न० । प्रजापत्यविदेवताके अर्वादी

लि० । प्रज्जानामाङ्गे सर्वस्य दक्षिणकोटिभेदे स्त्री० ।

प्राजित पु० प्र-अज-क्युल् वीभावभावः । सारथौ ।

प्राज्ञ पु० प्रकर्षेण जानाति प्र-आ-क स्वार्ये अण् । पण्डिते ।

राजगुके च । प्रज्ञाऽस्य अण् । बुद्धिसति, दृष्टे च लि०

प्रज्ञा+स्वार्ये अण् । बुद्धौ, प्राज्ञस्य पत्नी ऊपी । प्राज्ञपत्यां

स्त्री० । [मञ्जुरे लि० ।

प्राज्य न० प्रकटमाज्जं प्र+अनुज-क्युल् वा । प्रकटयते ।

प्राञ्जल लि० प्र+अनुज-क्युल् । सरणे, हनोषे च ।

प्राङ्ग्विके पु० अर्थिप्रत्ययिनी युञ्जति प्र-अ-क्तिप् प्राट्, गयी-

वार्क्यं विरुद्धाविरुद्धतया विवेचयति वि+विच-घञ् कर्म० ।

राजनिवृत्ते व्यवहारदर्शके, 'विवादाहृतं प्रह्ना पूर्ववाक्यं

प्रयत्नतः । विचारयति येनासौ प्राप्तिविकसतः स्मृत' इति स्मृतिः अत्र प्राप्तिवाक्य इति केचित् पठन्ति ।

प्राप्ता पु० प्र+अन-पञ् । हृदयस्य नासापवर्तिनि वायो, काव्यजीवने रसे, वायुनाले, वने च । पञ्चदशतिष्ठे देहस्य वायुभेदे, इन्द्रिये च व० व० ।

प्राप्ताह पु० प्राणं ददाति दा-क । जले, अग्ने च । जीवकण्ठे पु० । हरितक्यां, कङ्कित्ते च स्त्री० । प्राप्तादातरि लि० 'प्राप्तादा वनदृष्टिके' लुङ् ।

प्राप्तानाय इत० । प्रती ।

प्राप्तामयकोष पु० रागादिकर्षेन्द्रियसहितः प्राणपञ्चकप्रचुरः कोषवदाच्छादकत्वात् कोषं इव । वेदान्तोक्ते जीवस्वरूपा-च्छादके, कर्षेन्द्रियसहिते प्राणपञ्चके ।

प्राणसंयम पु० प्राणस्य प्राणरूपवृत्तिभेदस्य नासापवर्तिनो वायोः संयमो यत्र व्यापारे । प्राणायासि तेन हि व्यापा-रेण प्राणवायोर्वह्निःसंयमप्रतिरोधेन प्राणसंयम इति योगशास्त्रादिप्रसिद्धम् । [प्राप्त्याम् ।

प्राप्तसमा स्त्री० प्राप्तेः समा ठत्वा प्रियत्वात् । प्रियतमायां प्राणायास पु० प्राणः प्राणवायुरायम्यते संयम्यते येन आ+

वन-पञ् । बोनादिशास्त्रप्रसिद्धे प्राणवायोर्निरोधसाधने व्यापारे । वह्निःस्य प्राणवायो रक्तमण्यरूपपूरणेन, देहस्य स तस्य कुम्भवत् निक्षलतया रोधेन, गिरजस्य तस्य क्रमेण वह्निःसाररूपरेषणेन च प्राणवायोर्वेदेदविनियोगरूप-वस्थतासम्माननित्यसौ व्यापारसद्वयः प्राणायास इत्यु-च्यते 'प्राणास्त्वमनिच्छं वक्ष्यमयाभात् कुर्वते त्वं यत् । प्रा-यायासः स विज्ञेयः' इत्युक्तकण्ठे प्राणायासशब्दस्य पूरणं कुम्भकरेचनरूपव्यापारसद्वयादे कृदिरिति बह्वः प्रत्ये-कस्मिन्नपि कृदिरित्यन्ते विस्मरो हृदमिधाने ।

प्राप्तिद्युत न० प्राप्तिभिः भेषककुटादिभिः प्रसपूर्व द्यूतं, दे-वनम् दिव-भाषे त्त । प्राप्तिभिः प्रसपूर्वको देवने ।

प्राप्तिन पु० प्राण+अस्मर्थे इति । जीवे चेतने ।

प्रातःकृत्य न० प्रातः प्रभाते कृत्यं कर्तव्यम् । प्रभाते कर्तव्ये शौचशानादौ । [प्रातरुपास्ये अन्तरूपे देवभेदे ।

प्रातःसन्ध्या स्त्री० प्रातरुपासा सन्ध्या । वैदिके तान्त्रिके च प्रातर् अयं प्र+अत-अच् । प्रभाते, प्रातः काको सङ्कर्ता स्त्री-निवि स्मृत्युक्ते कुर्यादयावधितिसङ्कर्तकावे च ।

प्रातराश पु० अयसते भुज्यते अश-वञ् प्रातः प्रभाते आशो-भोज्यम् । प्रातःकावे भोज्ये ।

प्रातिका स्त्री० प्र+अत-लुङ् टाप् । जघाष्टजे ।

प्रातिपदिक पु० प्रतिपदि ज्ञयते ठञ् । अग्नौ, 'इन्द्राग्नी यत्र ज्ञयेते इति श्रुतौ यत्र प्रतिपदीत्यर्थः । व्याकरणोक्ते 'अर्धे-वद् अर्धातरप्रत्ययः प्रातिपदिकसि'त्याद्युक्ते प्रत्ययप्रत्यया-न्तभिन्ने धातुभिन्ने कृत्तस्मिन्प्रसासनिपन्ने च शब्दभेदे न०

प्रातिभाव्य न० प्रतिभुवो भावः । (जामिनी) प्रतिभुवोभावे 'प्रातिभावागतं सुत' इति स्मृतिः । [स्वासाधरणे धर्मं प्रातिस्विक न० प्रतिस्वे एकैकस्मिन् भवः ठक् । प्रत्येकप्रदार्थ प्रातिहारिक लि० प्रतिष्ठित्यतेऽनेन प्रतिहारः कापद्यं चाया सः प्रयोजनस्य ठक् । नायाकारके । [वेदाध्ययनादौ ।

प्राथम्यकल्पिक लि० प्रथमकल्पे भवः ठक् । प्रथमारम्भोचिते प्राथमिक लि० प्रथमे भवः ठञ् । प्रथमकालभवे । स्त्रियां छीप् प्रादुर्भाव पु० प्रादुस्+भू-पञ् । प्रकाशे आविर्भावे ।

प्रादुस् अयं प्र+अद्-उङि । स्मृत्ये, प्रकाशे, नान्ति, सन्धा-वनायां, ठत्तौ च ।

प्रादेश पु० प्र+दिश-ञ् दीर्घः । तर्जनीसहितविक्षृताङ्गुले देशभावे च 'अङ्गुष्ठस्य प्रदेशिन्या व्यासः प्रादेश उच्यते इत्युक्ते परिभाषाभेदे च ।

प्रादेशन न० प्र+आ+दिश-ल्युट् । दाने ।

प्राज्ञ पु० प्रगतोऽध्वानस् अच् सन्ना० । रथादौ, प्रकटोऽध्वा प्रांस० प्रकटे पथि । नञ्, वञ् च लि० । [तावाञ्

प्राध्वस् अयं प्र+आ+ध्वन-डभि । आनुकूल्ये, चन्धने, नञ्-प्रान्त पु० प्रकटोऽन्तः । शेषसीमायाम् । ।

प्रान्तर न० प्रकटसन्तरं व्यवधानं यत्र । दूरगम्ये पथि । वृत्ता दिच्छायान्तर्ये पथि, वने, कोठरे च ।

प्राप्तपञ्चत्व लि० प्राप्तं पञ्चत्वं चरणं येन । स्मृते ।

प्राप्तरूप लि० प्राप्तं रूपं येन । सनोहरे, पण्डिते च ।

प्राप्ति स्त्री० प्र+आप-क्तिन् । वृद्धौ, लभे, स्थानान्तरगतौ, संहतौ, अणिमादौ स्वयंसध्ये ऐश्वर्यभेदे, उदरे च ।

प्राप्य लि० प्र+आप-खत् । गम्ये, लब्धे च । व्याकरणोक्ते 'क्रिया कृतविशेषाणां सिद्धिर्यत्र न विद्यते दर्शनादनुमानाद्वा तन् प्राप्तिमिह कथ्यते' इत्युक्ते कर्मभेदे न० ।

प्राष्टत न० प्र+आ+ष्ट-त्त । उपढौकनद्रव्ये । स्वायं कन् अत्रैव प्राप्ताद्य पु० प्रसादाय हितः जगः । वाचकण्ठे ।

प्राप्ताधिक लि० प्रभाषेन निर्दत्तः सिद्धः ठञ् । प्रत्यक्षादि-प्रभाषसिद्धे, शास्त्रसिद्धे च स्त्रियां छीप् ।

प्राप्तास्य न० प्रसापस्य भावः । तद्वति तत्प्रकारकत्वे ज्ञान धर्मे, तच्च व्यापसते परतोपाङ्गं भीमाचकादिसते स्वतः, स्वसाधन्या वा आह्वयमिति भेदः विस्मरो हृदमिधाने ।

प्रायः पु० प्र+अव-इत्-या षञ् अवच् वा । क्तौ, अनशनकृत्यौ
वाङ्मये च । 'प्रायेण साधन्यविधा'विति कुमारः ।

प्रायश्चित्तं प्रायश्चित्त-क्त । 'प्रायो नाम तपः प्रोक्तम्'
चित्तं निश्चय उच्यते । तपो निश्चयसंयुक्तम् प्रायश्चित्तं
मिति स्मृतं नित्युक्तसंयुक्ते पापक्षयसाधनत्वेन विधि-
बोधिते कर्मणि चान्द्रायणादौ ।

प्रायश्चित्तिन् वि० प्रायश्चित्तं कर्त्तव्यतयात्वस्य इति । प्राय-
श्चित्तकरणयोग्ये पापनिश्चयवति जने ।

प्रायश्च अव्य० प्र+अव-अधि । वाङ्मये, तपसि च । 'प्रायः'
प्रयोधरमसन्नतिरल हेतु'रित्युद्धटः ।

प्रायोपविष्ट वि० प्रायाय अनशनकृत्ये उपविष्टः उप+
विश-क्त । अनशनेन सवरणायोद्युक्ते ।

प्रायोपवेशः पु० प्रायाय अनशनकृत्ये उपवेशः स्थितिः । सङ्क-
ल्पपूर्वकम् सकलकार्यत्वात्वेन अनशनमरणादुद्यमे ।

प्रारब्ध न० आ+रभ-आरम्भे क्त प्रकटमारम्भं स्वकार्यं
जननाव क्तारम्भं येन । देहाधारम्भके अट्टभेदे तस्य
च भोगेनैव क्षय इति शास्त्रे प्रसिद्धम् । क्तारम्भे वि० ।

प्रार्थना स्त्री० प्र+अर्थ-युच् । याच्ञायां, हिंसायाञ्च । ल्युट् ।
याचने, हिंसने च न० । [च ।

प्रार्थित वि० प्र+अर्थ क्त । याचिते । अभिहिते, हते, शत्रुसंयते
प्रालम्ब न० प्रकर्षेणाकम्बते प्र+आ+लम्ब-अच् । अजुतया
कण्ठात् लम्बनाने साल्लादौ ।

प्राप्त्यै न० प्रकर्षेण लीयते प्र+आ+ली-यत् व्यात्ते एचस्, प्र-
लयाय हितम् अच् नि० एचस् वा । हिमे । [रोष्यत् पु०

प्रावरण न० प्राप्रियतेनेन ल्युट् । उत्तरीयवस्त्रे । षञ् । प्रावा-
प्रावते वि० प्र+आ+व-क्त । प्रकर्षेणावृते वस्त्रे ।

प्रावृष्(वा) स्त्री० प्रकर्षेणावर्षत्यल टष-क्ति ए वा टाप् । वर्षाकावे
प्रावृषायणी स्त्री० प्रावृषायामवनं वखाः पूर्वं खलम् ।

कपिकच्छाम् (आलङ्करी)

प्रावृषयः पु० प्रावृषि भवः एत्व । कदम्बदण्डे, धाराकदम्बे,
कुटजदण्डे च । वर्षाकालभवे वि० 'खं प्रावृषेयैरिवे'ति
भट्टिः । पुनर्नवायां, कपिकच्छाम् स्त्री० ।

प्रावृष्ण पु० प्रावृषि भवः यत् । कुटजे, कदम्बे च ।

प्राप्तिक् वि० प्रपञ्चं करोति ठक् । कुशलादिप्रपञ्चारके । सभ्ये पु०

प्रास पु० प्रकर्षेणासते अस्-कर्म्मणि षञ् । कुन्तास्ते ।

प्रासङ्ग पु० प्रसज्यते प्र+सन्ज-षञ् दीर्घः । दन्त्यव्यसनां
स्वास्ते शिष्यार्थसाज्यमाने काष्ठे ।

प्रासङ्ग्य पु० प्रासङ्गं वहति यत् । हलादिकाव्याहके दृषादौ

प्रासाद पु० प्रसीदत्यस्मिन् प्र+सद-षञ् पूर्वपद दीर्घः ।
देवानां राज्ञाञ्च गृहभेदे ।

प्रासिक पु० प्रासः प्रहरणस्य ठक् । कुन्तास्तेण योद्धरि ।

प्रास्थिक वि० प्रस्थं तत्परिसितं धान्यादिकं खाद्यम् सना-
वेशयति, पचति वा ठक् । प्रस्थितधातुसमावेशयोग्ये
पाने, तस्मिन्धात्यादिपाचके च । स्त्रियां ङीप् ।

प्राह्ण पु० प्रहणं, प्रघसं वा अहः ठक्, अह्नादेशः खलम् । पूर्वाह्णे
प्राह्णेत्यत्र वि० प्राह्णे पूर्वाह्णे भवः खलु लट् च निपातनादे
त्वम् । पूर्वाह्णेभेदे । [अतिप्रसूये

प्राह्णेत्यत्र अव्य० अतिशयेन प्राह्णे तर-आह एत्वं नि० ।

प्रिय पु० प्रीणाति प्री-तर्पणे क । भर्त्सरि, पत्नौ, गृहभेदे,
गृह्णिनाभौषधौ च । हृद्ये वि० । भाष्यांवां, एसावां, चत्ति-
कायां, मदिरायां, वात्सायाञ्च स्त्री० ।

प्रियंवद वि० प्रियं प्रियकरं सधुरं वदति खच् छम् च ।
प्रियशदिनि खेचरे, गन्धर्वभेदे च पु० ।

प्रियक पु० प्रिय+संज्ञायां कत् । पीतसाके हृद्ये, कदम्बे, विचित्र-
कृगे, प्रियङ्गौ, भ्रमरे, कुङ्कुमे, असनदण्डे च ।

प्रियङ्कर वि० प्रियङ्करोति खच् छम् च । प्रियकारिणि ।
श्वेतकण्ठकाञ्ची, हृह्णीवन्ताम्, अश्वगन्धायाञ्च स्त्री० ङीष्

प्रियङ्गु पु० प्रिय+गङ्-ङु नि० छम् च । खनामख्याते हृद्ये
'प्रियङ्गुकलिकाकार'मिति बुधप्रशामसम्भः । राजिकायां,
पिप्पल्याम्, कङ्कौ, (काङ्कनौ) कटुकाञ्च ।

प्रियजीव पु० प्रियो जीवो यस्य । श्लोनाकभेदे । [प्रिये वि०

प्रियतम पु० अतिशयेन प्रियः तमप् । जवूरिशिखादण्डे, अति-

प्रियता स्त्री० प्रियस्य भावः तत् । स्नेहे प्रियत्वे । [हृद्ये वि०

प्रियदर्शन पु० प्रियं दर्शनमस्य । क्षीरिकादण्डे, शुक्लवर्णे च

प्रियवर्णी स्त्री० प्रियो वर्णो यस्याः गौःङ्गीष् । प्रियङ्गौ ।

प्रियव्रत पु० स्वायम्भुवसनोः ज्येष्ठे पुत्रे ।

प्रियवल्ली स्त्री० कर्म् । प्रियङ्गौ । [प्रियसंवादे ।

प्रियसन्देश पु० प्रिय सन्दिशति अण् । चम्पकदण्डे । इत० ।

प्रियसालक पु० कर्म् । खार्थे कत् । असनदण्डे (प्रियासाल)

प्रियास्तु पु० प्रियं प्रिटृणां प्रियसम्, बूधे सितं जलमस्य
आम्लदण्डे । [प्रियासाल] । द्राक्षायां स्त्री० ।

प्रियाल पु० प्रियाय असति प्रयाप्रोवि कल-अच् । प्रियसाधे

प्री तर्पणे भा-उभ-एक-अनिट् । प्रियति ते अग्नेषीत् अग्रैट् ।

प्री प्रीतौ कान्तौ दिवा०आत्म०अक० अनिट् । प्रीयते अग्रैट् ।

प्री तर्पणे सक० क्त्वा० उभ०कान्तौ अक० अनिट् । प्रीणाति
प्रीणीते अग्नेषीत् अग्रैट् ।

प्री तर्पणे सक० सु० उभ० अविट् । प्रावयति ते अपिप्रवत्-त ।
 प्रीणन न० प्री-णिच्-लुक्-ल्युट् । तर्पणे । [उप्यत् लि० ।
 प्रीत लि० प्री-क्त वा नलाभावः । हृष्टे । तस्य नत्वे प्रीयो-
 प्रीति स्त्री० प्री-भावे क्तिच् । हर्षे, आभेदे, तम्रौ च ।
 प्रु सर्थे भा० आत्म० सक० अविट् । प्रवते अप्रोष्ट ।
 प्रुष्ट हर्षे भा० पर० सक० सेट् । प्रोष्टति अप्रोष्टीत् ।
 प्रुष भञ्जीकरणे भा० पर० सक० सेट् । प्रोषति अप्रोषीत् ।
 वेट् । [अप्रोषीत् ।
 प्रुष सेके पूर्यौ च सक० स्नेहे अक० क्वा० पर० सेट् । प्रुषाति
 प्रुष्ट लि० प्रुष-क्त । दग्धे ।
 प्रेक्षा स्त्री० प्रकर्षेण प्रमाणादिना ईक्षा । पख्याञ्चनावाम् ।
 प्रेक्षावत् लि० प्रेक्षा अस्त्यर्थे सतृप् मस्य वः । ससीप्यकारिणि
 प्रेक्षा स्त्री० प्र+इङि अ । दोषावाप्त्यपरिभ्रमणे, स्वार्थकगतौ,
 गृहभेदे, न्त्ये च ।
 प्रेक्षित लि० प्र+इङि-क्त । कल्पिते ।
 प्रेक्षोत् दोषने अ० चुरा० उ० सक० सेट् । प्रेक्षोत्पति ते अप-
 प्रेक्षोत् त । प्रक्षोपसर्गलभपीत्यन्ये तेन प्राक्षिषोवत् त ।
 प्रेत पु० प्र+इङि-क्त । नरकस्थे जीवे, पिशाचभेदे, आतिवाहिक-
 देहेतरं जायमाने देहभेदे, 'कृते सपिण्डीकरणे नरः
 संवत्सरात् परम् प्रेतदेहं परित्यज्य भोगदेहं प्रपद्यते इति
 स्मृतिः', न्त्ये च ।
 प्रेतकर्मान् न० इत० । न्त्यस्य दाहादिके सपिण्डीकरणान्ते कर्मणि
 प्रेतगृह न० इत० । वसुशने प्रेतपुरादयोऽप्यत्र । [नदीभेदे ।
 प्रेतनदी स्त्री० प्रेतगत्या नदी । यमद्वारस्थे वैतरणीनाम्नके
 प्रेतशिला स्त्री० गवातीर्थस्थे प्रेतोद्धारणार्थे शिलाभेदे ।
 प्रेत्य अव्य० प्र+इङि-ल्यप् । लोकान्तरे प्रेत्य संज्ञा नास्तीति
 श्रुतिः । [इन्द्रे, वायौ च पु० ।
 प्रेषन् पु० प्रियस्य भावः इक्षनिच् प्रादेशः । स्नेहे, नम्राणि च
 प्रेषस् लि० अतिशयेन प्रियः ईयसु प्रियस्य प्रादेशः । अतिशय
 प्रिये । स्त्रियां ऊर्ध्व प्रेयसी सा च प्रियतमायां योषिति च
 प्रेरण न० प्र-ईर-णिच्-ल्युट् । प्रेषणे निजकस्य श्रद्धादेः
 कार्यादौ नियोगे । णिच्-युच् । प्रेरणाप्यत्र स्त्री० ।
 प्रेष गतौ भा० पर० सक० सेट् । प्रेषति अप्रोषीत् ।
 प्रेप्रैष पु० प्र+इङि-यञ् वा पररूपम् । प्रेषणे, पीडने च ।
 प्रेष्ठ लि० अतिशयेन प्रियः ईडन् प्रादेशः । अतशय प्रिये ।
 प्रेप्रैष्य पु० प्र+इडि यल्यत् वा पररूपम् । दासे । प्रेरणीये लि०
 जङ्गमां स्त्री० । [पट्टनां हुनने च ।
 प्रोक्षण न० प्र+उक्-ल्युट् । ससन्तात् सेचने, बधे, यज्ञार्थं

प्रोक्षित लि० प्र+उक्-क्त । चित्ते, हिते, यज्ञार्थं संकृते भावाद्गौ
 च 'भक्षयेत् प्रोक्षितं भाव'मिति स्मृतिः ।
 प्रोब्धन न० प्र+उक्-ल्युट् । साजने (पोंछा) ।
 प्रीत लि० प्र-वे क्त । सुम्निते, सूते, खचिते च । वस्त्रे न० ।
 प्रीतफल पु० प्रकर्षेण उत्फलति प्र+उद्+फल-अच् ।
 सिंहलाङ्गूलाकारपुष्पवति दृक्षभेदे ।
 प्रोय परिप्रयतायाम् सासर्थ्यं च भा० उभ० अक० सेट् । प्रोषति-
 ते अप्रोषीत् अप्रोषिष्ट । चङि न च्छस् ।
 प्रोय पु० न० । प्र-यन् । अयनासिकायाम् । कक्षां, शटके,
 स्त्रीगर्भे, गर्भे, भीषणे, स्निग्धे, अयस्यसे च पु० । पान्ये,
 स्थापिते, प्रथिते च लि० ।
 प्रोषित लि० प्र+वच्-क्त इट् । प्रवासं गते विदेगं गते ।
 प्रोषितभर्तृका स्त्री० योषितः भर्ता यस्याः कम् । विदे-
 गस्थपतिकायां नायिकायाम् ।
 प्रौ(प्रौ)ष्ठ पु० प्रकटः ओष्ठोऽस्य वा दृष्टिः । (पुंठि) मत्स्यभेदे
 गवि च । वा ऊर्ध्व । प्रौष्टप्यत्र ।
 प्रौ(प्रौ)ष्ठपद् पु० प्रौ(प्रौ)ष्ठो गौलस्येव पदं यस्य । भाद्रपदास्थे
 नक्षत्रविशेषे तेन युक्ता प्रौष्टमासी अण् सा यत् सासे
 पुनरण् वा न दृष्टिः । चान्द्रभाद्रमासे ।
 प्रौ(प्रौ)ष्ठपदा स्त्री० व० व० प्रौ(प्रौ)ष्ठस्य गोरिव पदान्यस्याः । भाद्र-
 पदनक्षत्रे पूर्वभाद्रपदताराया उत्तरभाद्रपदतारायाच चतुर्नक्ष-
 त्रात्मकत्वात् वज्रत्वम् । [न दृष्टिः । भाद्रप्रौष्टमास्याम् ।
 प्रौ(प्रौ)ष्ठपदी स्त्री० प्रौष्ठप्रौ)पदाभिर्युक्ता प्रौष्टमासी अण् वा
 प्रौष्ठ लि० प्र+वह-क्त दृष्टिः । प्रष्टवे, प्रगल्भे, निपुणे च नाधि-
 कामेदे 'तस्मिन् लिङ्गता मता पञ्चपञ्चयता प्रौष्ठे'त्युक्तवय-
 खायां स्त्रियासु च स्त्री० टाप् ।
 प्रौष्ठपाद पु० 'आसनारूढपादस्तु जातुर्गोर्जङ्घयोस्तथा ।
 कृतावसथिको यस्तु प्रौष्ठपादः स उच्यते' इत्युक्तवचने
 आसनारूढपादे वस्त्रादिना कटिजङ्गावन्धनेन स्थिते जने ।
 प्रौष्ठि स्त्री० प्र+वह क्तिन् दृष्टिः । सामर्थ्ये, उद्यमे च ।
 प्रुक्ष भक्षणे भा० उभ० सक० सेट् । प्रुक्षति अक्षोत् ।
 प्रुक्ष पु० प्रुक्ष्यते कीटैः प्रुक्ष-यञ् । (पातुड) दृष्टे, प्रुक्षदृष्ट-
 चिह्निते दीपभेदे च ।
 प्रुव पु० प्रु-भावे अप् । प्रुवने । कर्तरि अच् । भेलके (भेला)
 भेके, मेघे, वानरे, श्वपचे, जलकाके, प्रवणे, धर्मवीर्ये,
 कारण्डवस्त्रे, शब्दे, रिपौ, जलभेदे जलकुम्भे, जलचर-
 प्रक्षिप्तान्ते सारसादौ च । कैवर्त्तौ सुसंके, गन्धद्वये च न०
 प्रुवण पु० प्रुवन् सन् गच्छति गम-ड छ० । वानरे, भेके, सूर्ये

फलपाकिन् पु० फलपाकोऽस्त्वस्य । गर्हभाण्डे ।

फलपुष्पा स्त्री० फलानि पुष्पाणीव यस्याः । प्रियङ्गुखर्जूयाम् ।

फलपूर पु० फलेन पूरः पूर्यः पूर-क्त । वीजपूरः । कन् । तत्रैव

फलप्रिया स्त्री० फलं प्रियं यस्याः । प्रियङ्गौ । [अनुभवे

फलभोगे पु० इतः । फलानां कर्मफलानां सुखदुःखादीनां भोगे

फलमुख्या स्त्री० फलेन उख्या चैव । अजमोदायाम् ।

फलसुन्नरिका स्त्री० रुदं गिरति इन् फलं सुन्नरि यस्याः ।

प्रियङ्गुखर्जूयाम् । [फले न० ।

फलवर्तुल पु० फलं वर्तुलं यस्य । कालिङ्गे वृक्षे । तत्-

फलवृत्तक पु० फलप्रधानो वृक्षः संज्ञायाम् । कन् । पनसवृक्षे ।

फलशालिन् वि० फलेन शालते श्लाघते णिनि । फलयुक्ते

स्त्रियां ङीप् । [वदरवृक्षे ।

फलशैशिर पु० शिबिरं प्राप्तस्य अण् फलं शैशिरं यस्य ।

फलश्रेष्ठ पु० फलेन श्रेष्ठः प्रशस्ततरः । आणवृक्षे ।

फलस न० फलं स्त्रित् सौ-क । पनसवृक्षे ।

फलस्नेह पु० फले स्नेहो यस्य । अचोटवृक्षे । [व्यास् स्त्री०

फलाख्या लि० फलेनाख्या सत्यम् । फलयुक्ते । काष्ठकद-

फलाध्यक्ष पु० फलनध्यक्षनिव यस्य । राजादने । फलदा-

नायक्ये ईश्वरे पु० । फलसाक्षीत्यादयोऽप्यत्र ।

फलाक्त न० फलसम्पन्नं यस्य । वृक्षात् । अश्वमेतसे पु० ।

फलिन वि० फल+अस्त्वर्थे इन्च् । फलयुक्ते । तादृशे वृक्षे पु०

फलिन लि० फल+अस्त्वर्थे इनि । फलयुक्ते । तादृशे वृक्षे पु०

प्रियङ्गुवृक्षे स्त्री० ङीप् ।

फली स्त्री० फलसंख्ययाः अच् गौ० ङीप् । प्रियङ्गुवृक्षे ।

फलेग्रहि पु० फले-ग्रह इन् । योग्यकाले फलधरे वृक्षे ।

‘फलेग्रहीन् हंसीति’ भट्टिः । इण् । फलेग्रहिरप्यत्र ।

फलेन्द्र पु० फलेन इन्द्रः ऐश्वर्यान्वितः । राजजसुवृक्षे ।

फलेरुहा स्त्री० फले रोहति रुह-क्त । पाटलिवृक्षे ।

फलोत्तमा स्त्री० फलेन उत्तमा । द्राक्षाभेदे ।

फलोदय पु० इतः । फलोत्पत्तौ लामे, खर्गे, हर्षे च ।

फलशु वि० फल-शु युच् च । रम्ये, सारे, निरर्थकेष्व गवाली-

यस्य नद्यां स्त्री० । (फाशु) इति ख्याते धूलिरूपे पदार्थे,

काकोडुम्बरिकायाम्, वसन्तसमये, निव्यावाक्ये च पु० ।

फलशुन पु० फलशुश्रूषभेदे नीयतेऽस्मिन् नी-ङ । फाल्गुनेषां

फलशुनी स्त्री० फल-उनन् गुण् गौ० ङीप् । काकोडुम्बरिका

याम् । अग्निव्यवधिकेष्टादशे, द्वादशे च नवमे च व० व०

फलशुवाटिका स्त्री० फलानां वाटीव इवायं कन् । काको-

डुम्बरिकायाम् ।

फलशुटन्ताक पु० फलशु रम्यं वृक्षाकं यस्य । श्लोनाकभेदे ।

फलशुत्वृष पु० फलशुनिमित्तक उत्सवः । फाल्गुनपौर्णमास्या

द्विपु कर्मव्ये (आचारे) फलशुद्व्यकरणे उत्सवे ।

फाल्य न० फलाय हितं यत् । पुष्पे । [चक्रौ च ।

फाणि पु० स्त्राय-नि वृ० । शुडविकारे, करध्मे (दधिमिश्रित-

फाणित न० फण-णिच् क्त । शुडविकारभेदे (फेणो) ।

फाण्ट न० फण-क्त गि० । अनावासेन कते । चित्तेष्वातोये

श्रुतः फाण्ट इत्यभिधीयते इत्युक्ते काथभेदे ।

फाल न० फलाय श्रद्धाय हितम् अण्, फल्यते विदार्थ्यते

भूमिरनेन वा वज् । खनानख्याते लाङ्गलसुखस्य लौह-

भेदे । फालनस्यस्य अच् । वलदेने, सहारेदेने च पु० । फलस्य

विकारः अण् । कार्पासवत्ते लि० । फालकरणके दिव्यप-

रीक्षाभेदे न० । फलेषु भवः अण् । जम्बीरबीजादौ पु० ।

फाल्गुन पु० फल-उनन् गुण् च स्त्रायं प्रज्ञादाय । अर्जुने

नव्यसपाण्डवे, अग्निव्यवधिके एकादशे द्वादशे नवमे च

स्त्री० व० व० ङीप् । फाल्गुनीमित्युक्ता पौर्णमासी अण् ।

चान्द्रफाल्गुनमासपौर्णमास्या स्त्री० ङीप् । श्रावमासे

अण् । चैत्रावधिके द्वादशे मासे पु० । वर्षस्य हि चैत्रादित्सु

फाल्गुनिक पु० फाल्गुनी फलशुनीनक्षत्रयुक्ता पौर्णमासी

अस्मिन् मासे ङक् । चैत्रावधिके द्वादशे मासे ।

फुः पु० फल-ङु । सन्तोषारणपूर्वके फुत्कारे, तृष्णाकये च

फुट लि० फुट-क्त वृ० । विदीर्षे, प्रस्फुटिते च ।

फु(फू)त् अन्व० फल-ङुति वृ० वा दीर्घः । अस्करणशब्दे ।

फुल्ल विक्रमे आ० पर० अक् सेट् । फुल्लति अफुल्लौ । [न०

फुल्ल लि० फुल्ल-विक्रमे अच् । विक्रमिषते । पुष्पे ।

फेण(न) पु० स्त्राय-न वृ० भवान्तरे णत्वम् । दुग्धजलादेर-

पर्युपरिस्थे बुद्बुदाकारे पदार्थे (फेना) अस्य णान्तत्वसपि

‘हंसयेसो नदीतीरे निनदैः संप्रतीथिरे । यथा सारसता

जन्वा अन्तरे फेणसङ्गता’ इत्युक्तौ पक्षे अन्तरेफेण अन्त्यस्य

रकारेण संयुता इत्यर्थः । हिमे च । शुडविकारभेदे स्त्री० ङीप्

फेणा(ना)श्रु न० इतः । बुद्बुदे ।

फेणि(नि)ल लि० फेन+अस्त्वर्थे इत्वच् । फेनविशिष्टे ।

कोविकले, मदनवृक्षफले च न० । वदरवृक्षे, अरिष्टवृक्षे

च पु० । [तदुपशब्दो गात् धूर्त्ते, हिंसे च लि० ।

फौरव पु० फे इत्यव्यक्तौ रगेऽस्य । शृगावे, राक्षसे च ।

फौर पु० फे इत्यव्यक्तं रौति व-ङु । शृगावे ।

फौल(ला) न० स्त्री० फेल-सच् वा टाप् । भुक्तसंज्ञिकते, उच्छिष्टे

फौल गतौ आ० पर० ष० सेट् । फेलनि अफौलौ । चङिः न च्चसः

ब

ब्र उ० बल-ड । सूचने, तन्त्रसन्ताने, वपने, वक्ष्ये, वटे, ससद्रे, वोनौ, जले च । गमने स्त्री० ।

बंहिष्ठ लि० अतिशयेन ब(व)ङ्गः इष्टु बंहदेशः । अति-
शयव(व)ङ्गले । [ब(व)ङ्गले ।

बंहीयस् लि० अतिशयेन बङ्गः ईयस् बंहदेशः । अतिशय-
बट वटौ सामर्थ्ये च आ०पर०सक०सेट् । वठति । अबठीत्-
अवाठीत् । वेटतुः । [अश्विनीनक्षत्रे, दास्याञ्च ।

बडवा स्त्री० बलं वाति वा-कलस्य डः । घोटक्याम्, तद्देवताके
बडवाञ्च(ह)त न० बडवया दास्या कतः (हृतः) वा । दास
भेदे भक्तदासश्च विज्ञेयस्तथैव बडवाह(श)त इति स्मृतिः ।

बडवाग्नि उ० बडवायाः शिवस्त्वदाद्यास्यस्त्वोदग्निः । ससद्र-
स्थिते घोटकीष्टस्थस्य कालानले । बडवानसादयोऽप्यत्र ।
बडवामुख उ० बडवाया मुखं स्थानत्वेनास्यस्य अर्थे आदि-
त्वाच् । ससद्रस्थे कालानले ।

बडवान्त उ० ब० व० इत० । अश्विनीजकारणोः । [बिषतः
वण शब्दे आ०पर०सक०सेट् । वणति अवाणीत्-अवणोत् ।
वणिकपथ उ० इत० अचसमा० । हङ्गे ।

वणिग्बन्धु उ० वणिजां बन्धुरिव पोषकत्वात् । नीलीहजे ।
वणिग्भाव उ० इत० । वणिज्ये आजीवनाथं क्रयविक्रयकरणे
वणिज्ज(ज) उ० पणायते व्यवहरति पण-इजि इजो वा
पस्य वः । आजीवनाथं क्रयविक्रयव्यवहारकर्तारि, ज्योति-
पोक्ते ववादितः पथे करणे च ।

वणिज्य न० वणिजो भावः कर्म० वा य । वणिज्ये आजीव
नाथं क्रयविक्रयादिव्यवहारै, स्त्रीत्वमपि । चतुरेण चतुर्वर्ग-
चिन्तामणिवणिज्येति सुक्ताफलम् । [अबदीत् । वेदतुः ।

वद स्त्री० निश्चलभवने च आ०पर०सक०सेट् । बदति अवादीत्-
बद भाषणे वा तु० उभ०पणे आ०पर०सक०सेट् । वाद-
यति-ते अबीवदत्-त । पथे बदतीत्यादि ।

ब(व)दर उ० ब(व)द अरच् । कोलिहजे । देवसर्पपृष्ठे, कापर्ण-
सजीजे च न० । बराहकालायां स्त्री० टाप् ।

ब(व)दरफली स्त्री० ब(व)दरस्यैव फलमस्याः । भूमिव(व)दर्याम्
ब(व)दरवल्ली स्त्री० ब(व)दरफलप्रधाना वल्ली शाक० । भूमि-
ब(व)दरीतिख्याते लताभेदे ।

ब(व)दरासलक न० ब(व)दरमिवसलकम् । प्राचीनासलके ।
ब(व)दरि(री) स्त्री० ब(व)द-अरि षा ङीप् । कोलिहजे,
कापर्णां, कपिकच्छाञ्च ।

ब(व)दरिकाश्रम उ० न० । बदरी+स्त्रार्थे कन् तस्याः समीपे,
तद्विहितोवाश्रमः । तीर्थविशेषे । ब(व)दरीमेसोप्यत्र ।

ब(व)दरीच्छदा स्त्री० ब(व)दर्या इव च्छदा यस्याः । हस्ति-
कोलहजे ।

ब(व)दरीपत्त उ० ब(व)दर्या इव पत्तमस्याः । नखीनाम्-
गन्धद्रव्ये । स्त्रार्थे कन् । तलैव । [शफालिकायाम् ।

ब(व)दरीफला स्त्री० ब(व)दर्या इव फलमस्याः । नोल-
बड्ढफल उ० बड्ढानि फलान्यस्य । करङ्गहजे । [कपणे ।

बड्ढसुष्टि लि० बड्ढः अमुक्तः दानावाप्रसारितो सुष्टिर्दृष्टः ।
बड्ढशिव उ० बड्ढो शिवो यस्य । शिशौ । शिखाबन्धनयुक्ते
ति० । उच्चटायां स्त्री० । [व्यापारे ।

बध उ० हन-घञ् बधादेशः । हनने प्रायवियोगफलके
बध संयमने तु० उ०सक०सेट् । बाधयति-ते अबीवधत्-त ।

बध निन्दायां बन्धने च आदि०आत्म०सक०सेट् । बीभत्सते
अबीभत्सिष्ट ।

बधिर लि० बन्ध-किरन् । दृतिशक्तिशून्ये अवयवोन्मिषरहिते
ब(व)धू स्त्री० बध्नालिविद्यया बन्ध-उ नलोपः, उच्च ते
बड्ढ-ज बध्नान्देशः वा । नाय्याम्, सुधायां, शस्त्रा-
मधोढायाम्, भाय्यां, उक्तावाञ्च ।

ब(व)धू(टि)टी स्त्री० अस्या ब(व)धूः अस्यार्धे टि वा ङीप् ।
अत्यववकायां नाय्याम् शोषव(व)धूटीडकूलचौरार्थेति
भाषापरिच्छेदः । [प्रसवःपञ्चादिव्येष्ट । रक्ताम्हाने ।

ब(व)धूत्वप्रसव उ० ब(व)ध्वा उत्पन्न आर्त्तवम् रजः सरव
बध्य लि० बधमर्हति बध+वत् । बधार्हे ।

बध्यभूमि स्त्री० हन-भावे यत् बधादेशः बध्यस्य भूमिः ।
श्लेशाने बधस्थाने । बध्यस्थानदयोप्यत्र ।

बध्न न० बन्ध-इत् नलोपः । सोसके, चर्मसयरज्ज्वां स्त्री०
ङीप् । घ० नख रः । बध्नीत्यन्तत्वं स्त्री० ।

बन याचने तना०आत्म०ङिक०सेट् । बधते अवनिष्ट । ज्ञा वेद
वन्ध बन्धने क्त्वा० पर०सक०अनिट् । बध्नाति अवान्सीत् ।

बन्ध संयमने चुरा०उभ०सक०सेट् । बन्धयति ते अबबन्धत् त
बन्ध उ० बन्ध-घञ् । संयमने निगडादिना गतिरोधने
गृहादिबेधनसूत्रे च । कर्मणि घञ् । देहे, कृष्णशोधन-
विज्ञासाय स्थापिते द्रव्ये आधौ च ।

बन्धक उ० बन्ध-खुल । विनियमे तस्यैवद्रव्यदानेन द्रव्या-
न्तरयुक्तरूपे परिवर्त्ते । आधौ न० । अथोतिभागो दृष्टि
स्वात् नास्मिन्निश्वस्यके इति स्मृतिः पुंश्रव्यामसत्तां
स्त्रियाम् स्त्री० गौरा० ङीप् ।

बन्धन न० बन्ध-भावे ल्युट् । निगडादिना संयमने, बधे च ।
करणे ल्युट् । रञ्जौ ।

बन्धनवेष्टन न० इत० । कारांगारे बन्धनागारादयोष्यत् ।
बन्धनस्तम्भ पु० इत० । हस्तिसंयमनकावे आलाने ।
बन्धु पु० बन्धाति मनः स्नेहादिना बन्ध-उ । ज्ञातौ, मातुल-
पुत्रादौ, बन्धुभ्यः पितृमातृत इति स्मृतिः बान्धवे, मित्रे,
संगोत्रे, पितरि, मातरि, भ्रातरि, बन्धुजीवडले च ।

बन्धुजीव पु० बन्धुरिष्यति अर्थे स्तार्थे कन् । बन्धु-
जीवडले । (बांधुशालि) छलभेदे च । [च ।

बन्धुता स्त्री० बन्धु+सधेत, भावे तल् वा । बन्धुसमूहे, तन्नावे
बन्धुर न० बन्ध-उरच् । सुकुटे । स्त्रोचिह्ने, तिलकले, बन्धु-
जीवडले, बधिर, हंस, पिङ्गले, हृषभौषधे, वने विहङ्गे च
पु० । रस्ये, नखे, उन्नतानते च लि० । वेष्टायां,
सक्तुषु । स्त्री० । बन्ध ऊरच् । रस्ये लि० । [लि०

बन्धुल पु० बन्ध-उलच् । असतोपले । सुन्दरे, रस्ये, नखे च
बन्धूक पु० बन्ध-ऊक । (बान्धुली) छले बन्धूकपुष्पसङ्काश'मिति
रविप्रणाममन्त्रः रक्तपीतादिपुष्पे सध्याङ्गे प्रकाशवति पुष्पे
छले, पीतशालके च । [च । इत० । बन्धूककुसुमे न० ।

बन्धूकपुष्प पु० बन्धूकसेव पुष्पमस्य । पीतशालके छले, जोरके
बन्धुलि पु० बन्ध-ऊलि । बन्धुजीवडले ।

बन्धु पु० लि० । बन्ध-यत् । कालप्राप्तावपि फलमूले छले ।
निष्कले, 'अवन्ध्यकोपस्ये'ति भारविः बन्धनीये च लि० ।
अधुनायां स्त्रीजातौ, बालास्ये गन्धर्वा च स्त्री० ।

बन्ध्याकर्कोटी स्त्री० बन्ध्याया उपकारिणी पुत्रप्रदत्वात्
कर्कोटी । तिक्तकर्कोश्याम् अस्याः पुत्रदायित्वेन बन्ध्या
प्रकारितम् । स्तार्थे कन् अतश्च । तलैव ।

बन्ध गतौ भ्रा० पर० सक० सेट् । बन्धति अवन्धीत् ।

बन्धु पु० भृ-कु-द्वित्वस्य बन्ध-उ वा । शिबे, विष्णौ, नकुले, बङ्गौ,
सुनिभेदे, देशभेदे च तद्देशवासिनि व० व० । पिङ्गलवर्णे पु० ।
तद्वति लि० । स्त्रियां ऊट् । खलतो बङ्गकरे पु० (फरास) ।

बन्धुधातु पु० कर्म० । स्तार्थे, धूसरे, गैरिके च ।

बन्ध गतौ भ्रा० पर० सक० सेट् । बन्धति अवन्धीत् ।

बर न० वृ-अप् । कुङ्कुमे । वृ-अच् । आर्द्रके । अस्य । ईषदिष्टे
अव्य० । कर्मणि अप् । जामातरि देवादिभ्यः आशास्ये,
पिङ्गे, जारे च पु० । भावेऽप् । बरये । शुङ्गां,
लिफलायां, मेदायां, ज्ञाङ्गास्य, विङ्गङ्गेषु, पाठायां, हरि-
द्रायाञ्च स्त्री० टाप् । शतार्थ्या स्त्री० गौ० डीप् ।

वर्ष गतौ भ्रा० पर० सक० सेट् । वर्षति अवर्षीत् ।

वर्षट पु० वर्ष-अटन् । राजसाधे (वरवडी) । गौ० डीप् । तलैव
व्रीहौ, वेष्टायाञ्च । [अवर्हिट ।

वर्ह दाने वधे स्तुतौ वाचि च स्वा० आ० सक० सेट् । वर्हते
वर्ह न० वर्ह-अच् । सयूरपिच्छे, पत्ते, परीवारे च ।

वल् जीवने, धान्यावरोधे च स्वा० पर० अक० सेट् । वलति ।
अवालीत् वलतुः । [अवालीत् अवलिट ।

वल् दाने वधे निरूपणे च स्वा० उभ० सक० सेट् । वलति-ते
वल् जीवने च उ० अक० सेट् घटा० । वलयति-ते अबीवलत् त
ज्वलादि० ण । बलः बालः ।

वल् निरूपणे च उ० आत्म० सक० सेट् । बलयते अबीवलत् ।
वल् न० वल-अच् । सैव्ये, देहजे सासर्थ्ये, सौख्ये, गन्धरसे, रूपे,
शुभे, देहे, पल्लवे, रत्ने च । बलयतो लि० । काके, बल-
देवे, वस्यछले, दैत्यभेदे च पु० ।

वलत् पु० वलं लायत्यस्मात् जै-क । शुक्लवर्णे । तद्वति लि० ।
वलज न० वलात् जायते जन-ड । जले, पुरद्वारे, शस्ये,
युद्धे च । वलजाते लि० ।

वलद् पु० वलं ददाति दा-क । 'पौष्टिके वलदः स्मृत' इत्युक्ते
पौष्टिककर्माङ्गे वह्निभेदे । अथगन्धार्थां स्त्री० । वलदातरि लि०
वलदेव पु० वलेन दीव्यति दिव-अच्, वलोद्भित्तौ देवो वा
शाक० । वलरामे । त्रायसाक्षौषधौ स्त्री० ।

वलभद्र पु० वल+अर्थ आद्याच् बलो, वलवानपि भद्रः सौम्यः ।
वलदेवे, गवये च । वलेषु भद्रा । त्रायसाक्षौषधौ स्त्री०
स्तार्थे कन् । तलैव । [पजे रोहिणीनन्दने संकर्षणे रामे ।

वलराम पु० वलेन रमते रम-संज्ञायां कर्तरि षञ् । कृष्णा
वलवत् अव्य० वल+अतिशये मतुप् मस्य वः । अतिशये 'वल-
दपि शिखिताना'मिति शकुन्तला । वलविशिष्टे लि० ।
'लोषा वलवती नाडी'ति वैद्यकम् । [पधौ ।

वलवर्द्धिनी स्त्री० वलं वर्द्धयति वृध-णिच्-णिनि । जीवकौ-
वलविन्द्यास्य पु० वलानां सैन्यानां विशेषेण दुर्भेद्यतायै न्यासः
स्थापनम् । व्यूहे सेनासन्निवेशविशेषे ।

वलशालिन् लि० वलेन शालते शल-णिनि । वलविशिष्टे ।
वलसूदन पु० वलं तन्नामकमसुरं स्रद्धयति स्रद्ध-ल्यु । इन्द्रे
वला स्त्री० वलं कार्यत्वेनास्यस्याः । (वालिद्याडा) लुपभेदे,
विश्वामित्रेण रांसाय दत्ते अस्रविद्याभेदे च ।

वलाका स्त्री० वलं कम्पनमकति गच्छति अक-अच् । वकभेदे
वलाट पु० वलमटति ददाति अट-अच् । सङ्गे ।

वलात् अव्य० वलं सामर्थ्यं कारयत्वेनातति अत-क्लिप् । कृता-
दित्यर्थे । पञ्चस्रन्तबलशब्दे नास्ति न गतार्थता बलात्कार इत्या-

दिशि ह्ये तस्यावस्थसङ्गीकार्यत्वात् ।

बलात्कार उ० बलात्+ज+चञ् । बलपूर्वककरणे, बलात्कारणे च
बलात्मिका स्त्री० बलमेवाकां शब्दपुं आरभत्वात् बलाः

स्त्रियै कन् अतश्च न्यम् । (हातिगुडा) हस्तिगुण्डोष्ठम् ।

बलाद्या स्त्री० बलाय आद्या । (बलिवाडा) लुपभेदे ।

बलानुज उ० अनुजायते अनु+जन-ङ इतः । श्रीकृष्णे ।

बलामोटा स्त्री० बलमामोटयति आ+सुट-अच् । नागदन्-
न्याम् । अणन्तलोक्तिः प्रासादिकी तथात्वे डीप् स्यात् ।

बलाय उ० बलसायः स्थानम् अय-चञ् । वरुणह्वे ।

बलाराति उ० बलस्य तन्नामासुरखारातिः । इन्द्रे । बलशत
प्रभृतयोऽयम् । [खुलु] पानीयामलके

बलालक उ० बलाय सासर्थाय अलति पर्याप्नोति अल-
बलाहक उ० बलं कथनसाज्जाति आ+हा-कुन् । भेषे

सुसके, पर्वते, दैत्यभेदे, नागभेदे च । [कन्दः] गुलुचकन्दे

बलाहकान्द उ० बलं कामर्थ्यमाह्वयति आ+ह्ने-क ताडयः
बलि उ० बल-इन् । पूजोपहारे, ददत 'लौ बलिं चैव निजगा-

ताष्टयचित्तमिति बखडी राजपाहोभागे, उपसृजे, काम-
रदण्डे, गृहस्थकर्मस्यपञ्चयज्ञमध्ये भूतयज्ञे, बलिकर्म ततः

कुर्यादिति स्मृतिः । दैत्यभेदे विरोचनपुत्रे च 'येन बहो
बलीराजा दानवेन्द्रो महाबलीति रक्षाबन्धनमन्त्रः । जर-

या श्लघचर्मणि स्त्री० वा डीप् । 'गृहस्थस्य यदा पश्येत्
बलीपलितमात्मन' इति स्मृतिः । उदरावयवे । 'बलि-

त्वं चाह वभार बाले'ति कुमारः । शुद्धस्य अङ्गुरा-
कारे मांसपिण्डे, गृहद्वाराग्रभेदे च (पाठ) स्त्री० स्त्रायै

कन् । तल, अतिबलायाञ्च ।

बलिध्वंसिन् उ० बलिं ध्वंसयति स्वस्थानात् पातयति ध्वन्स-
णिच्-णिनि । विष्णौ वाननावतारेण हि तस्य तथात्वम् ।

बलिन(ध) लि० बलि+अच्+भ्ये-इ-न क वा जरवा शिथिलचर्मवति
बलिन् लि० बलमस्यस्य इनि । बलवति । उद्रे, सङ्घिषे,

उधे, गृहकरे, बलराने कन्दह्वे, कफे, माघे च उ० ।
(बलिवाडा) लुपे स्त्री० डीप् ।

बलिपुष्ट उ० बलिना पूजोपहारद्रव्येण पुष्टः पुष्ट-क्त । कान्ते
बलिप्रिय उ० बलिनं प्रीणाति प्री-क । लोप्रभृते ।

बलिभुज् उ० बलिं पूजोपकरणद्रव्यं गृहस्थदत्तबलिं वा भुङ्के
क्विप् । कान्ते ।

बलि(ली)मुख उ० बलि(ली)युक्तं मुखमस्य शाक्त० । वानरे ।
बलिष्ठ लि० अतिशयेन बली बलिन्+इहन् । अत्यन्तबल-
वति । उद्रे उ० ।

बलिसङ्गन् उ० इतः । पाताले बलिपुरादेशोऽयम् । [पान्ते(कांच)]
बलीक उ० न० बलवति आह्वयति बल ईकन् लि० । घटक

बलीवन्स लि० अतिशयेन बली बलिन्+ईवश् । अत्यन्तबलवति
बलीवर्द्ध उ० वृ-क्विप् बर् ईवच्छीघ्रं वच ईवरी लौ ददाति

दा-क ईवहः बलीचासौ ईवईवेति । उधे ।
बल्य न० बलाय हितं बल+यत् । प्रधानधानौ, शुक्रे, बलसाधने

च । अश्वगन्धायाम्, अतिबलायां, प्रसारिण्याञ्च स्त्री० ।
बल्ह स्त्रीतौ दाने, वधे, च सक० याचने द्विक० स्त्रा० आत्म०

सेट् । बल्हते अवल्हति ।
वल्ह(स्त्र)यि(स्त्री)नी स्त्री० वल्हा गतौ अयन् उ० मस्य वः सस्य

वा पत्यम् 'वल्ह(स्त्र)योऽस्यास्ति इनि डीप् पस्यत्ये
यात्वम् । चिरप्रसूतायां गवि । वल्ह(स्त्र)यं वयतीति नी-ङ

गौ० डीप् पस्यत्ये पूर्व० णत्वम् । वल्ह(स्त्र)यणी(नी)त्ययत्
व(वं)ह ह्यौ स्त्रा० आत्म० अक० सेट् इदित् । व(वं)हते अव(वं)

ह्रिष्ट । संहिसाह्व्यादयमोष्ठादिरिति पाणिनीयाः ।
दन्त्योष्ठादिरिति बोधहेतुः ।

व(व)ह्म लि० व(वं)ह्म-कु नबोपः । लिप्रभृत्यनेकसङ्ख्या-
न्विते, विपुले च । लिवां वा डीप् व(व)ह्मी ।

व(व)ह्मकण्टक उ० व(वं)ह्मि कण्टकान्यस्य । लुदगोचुरे ।
(गोचुरी) लुपभेदे । [कण्टकारिकायां]

व(व)ह्मकण्टा, स्त्री० व(वं)ह्वः कण्टाः कण्टकाः यस्याः ।
व(व)ह्मकान्द उ० इव० । गृहणे (योग) । कर्कशां स्त्री० ।

व(व)ह्मकर लि० व(वं)ह्मि किरति कृ-यच् । (फरास्)
मार्ज्जनकरे । समार्ज्जनां स्त्री० गौ० डीप् । क-यच् इतः

उद्रे । अनेककार्यकरे लि० ।
व(व)ह्मकर्षिका स्त्री० व(वं)ह्वः कर्षा इव पर्यायस्य । आसु

कण्ठां । [व्यूयां, चम्पककलिकायां, जीरके च स्त्री० ।
व(व)ह्मगन्ध उ० इव० । कुन्दह्वे । तान्त्रे, (तेजपात) न० ।

व(व)ह्मगन्धदा स्त्री० व(वं)ह्मगन्धं ददाति दा-क । गृहभेदे ।
व(व)ह्मग्रन्थि उ० इव० । भावके (भाव) ।

व(व)ह्मच्छिन्ना स्त्री० व(वं)ह्म यथा स्वात् छिद्यते क्वा छिद्-
त्ता तस्य, दस्य च नः । कन्दगुड्याम् ।

व(व)ह्मतिक्ता स्त्री० व(वं)ह्म यथा तथा वाङ्मन्येन वा
तिक्ता । काकमाच्याम् ।

व(व)ह्मतिथ लि० व(वं)ह्मनां पूरणः व(वं)ह्म+उट् तियुक् च ।
अनेकसंख्याते, 'कावे गते वज्रतिथे, इत्युद्धटः ।

व(व)ह्मत्त अव्य० व(वं)ह्म लृच् । अनेकेषु कालादिषु ।
व(व)ह्मत्वच् उ० इव० । भूर्जपत्रह्वे । स्त्रायै कन् तत्त्वैव ।

व(व)ज्रदुग्ध पु० व(व)ज्रनि दुग्धादीन् दूष्यानि शुभ्रवर्णत्वात् यस्मिन् । गोपूमे । प्रचुरचौरवत्तां गति, क्षुहीटये च स्त्री० ।
कार्ष्णं कन् अत इत्स्वम् । क्षुहीटये ।

व(व)ज्रधा अयम् । व(व)ज्र+प्रकारे-धाच् । अनेकप्रकारे व(व)ज्रपत्त पु० इव० । प्रलासङ्गी अनेकपर्यायुक्ते लि० ।
लिङ्गित्याम्, इतक्तमार्था, तलस्यां, उहत्यां, गोरक्ष-
दुग्धायां, जलकायाञ्च स्त्री० गौ० ङीप् । ततः संज्ञायां कन् । भूम्यासलक्यां, मेधिकायां, महाशतवर्षाञ्च ।

व(व)ज्रपर्य पु० इव० । सप्तच्छदहत्वे तस्य प्रतिपर्यं सप्तसप्तपर्यव-
त्त्वात् । अनेकपर्यायुक्ते लि० । मेधिकायां स्त्री० ङीप् । ततः संज्ञायां कन् । आसुकर्यां स्त्री० ङाप् । [वत्तातयात्वात्]

व(व)ज्रपाद(र) पु० इव० । वा अत्युद्योपः । वटहत्वे अनेकशिफा-
व(व)ज्रपुत व(व)ज्रवः पुला-इव पर्यायस्य । सप्तच्छदे । अनेक-
पुलाइव सूत्रान्यस्य । शतसूत्रां स्त्री० ङीप् ।

व(व)ज्रपुष्प पु० इव० । निम्बहत्वे । संज्ञायां कन् अत इत्स्वम् ।
धातक्यां स्त्री० । [तस्य प्रचुरवत्त्ववत्त्वात् सञ्ज्ञहत्वे पु०

व(व)ज्रप्रज लि० इव० । वज्रसन्तानवति । अकरे पु० । प्रजा-
व(व)ज्रफल पु० इव० । कदम्बहत्वे, विकङ्कते, तेजःफले च ।

अनेकफलयुक्ते लि० । सापपर्यायां, क्षविकायां, काक-
माच्यां, लिपुण्यां, (गशा) सुदृकारवेत्तायां, भूम्यासलक्याञ्च स्त्री० । संज्ञायां कन् अत इत्स्वम् । भूमिवदर्यां स्त्री० ।
आसलक्यां स्त्री० ङीप् ।

व(व)ज्रमञ्जरी स्त्री० इव० संज्ञात्वात् न कप् । तलस्याम् ।
व(व)ज्रमल पु० इव० ॥ वीर्यके । अनेकमलयुक्ते लि० ।

व(व)ज्रभूर्ति स्त्री० इव० । वनकार्पासि । नानाकारवति लि० ।

व(व)ज्रमूल लि० इव० । अनेकमूलवति । विष्णौ पु० । संज्ञायां कन् । उद्योरे न० । यतावर्था स्त्री० टाप् । आकन्ध्यां ङीप् ।

व(व)ज्ररसा स्त्री० इव० । महाज्योतिष्माल्याम् । नानारसवत्तां लि० ।

व(व)ज्ररूप पु० इव० । रत्नारसे (धुवा) शिखे, विष्णौ, हिर-
ण्यगर्भे, कामे, केशे च । नानारूपवति लि० ।

व(व)ज्ररोमन् लि० इव० । अनेकरोमवति रोगशे । मेघे पु० ।

व(व)ज्रल लि० । व(व)ज्रि-कुलच् लि० नङोपः । अनेकसंख्या-
न्यते प्रचुरे । व(व)ज्रनि लाति ला-क । अस्मौ, कण्ठवर्णे च पु० । तद्वति लि० । कण्ठपत्रे पु० । व(व)ज्रवेष्टि गते निशाकर' इति कुमारः । आकाशे न० । नीलिकायां नील-
वर्षायां गवि च स्त्री० । कलच् पु० । व(व)ज्रवः । प्रचुरे लि० । अग्निदैवतत्वात् कत्तिकान्तले स्त्री० टाप् व० व० ।
वज्रलगन्धा स्त्री० इव० । एकायाम् ।

व(व)ज्रलच्छद पु० इव० । रत्नशीमान्ने ।

व(व)ज्रलीकृत लि० । व(व)ज्रव+वि-क-क्त । (आगङ्गा) बुधस्या-
पसारणेन राशीकते खलस्ये धान्ये, राशीकतमाले च ।

व(व)ज्रवल्क पु० इव० । प्रियाले । (पियासाल) ।

व(व)ज्रवाहक पु० । व(व)ज्रनि बाह्वयति अण्, ततः कन्,
खल् वा । श्लेषातके (लोना आता) ।

व(व)ज्रविस्तीर्णा स्त्री० । व(व)ज्र यथा तथा विस्तीर्णा वि+
सृ-क्त । (अचुद्र) कुविकाटके । [लि०

व(व)ज्रवीज पु० इव० । (आता) आतमे टले । प्रचुरवीजवति

व(व)ज्रवीर्य पु० इव० । विभीतके, (वधुडा) तण्डुलीवशाके,
(गट्टयाक) शाखालिहत्वे, मरुक्ते च । भूम्यासलक्यां स्त्री० ।

व(व)ज्रवीहि लि० इव० । अनेकधान्यादियुक्ते । व्याकरणोक्ते
प्रायेण अत्यपदधिप्रधाने संज्ञासमेदे पु० ।

व(व)ज्रशस् अयम् । व(व)ज्र+शस् । अनेकवारानित्यर्थे 'शुश-
कत्ये व(व)ज्रयो नियोजिता' इति कुमारः ।

व(व)ज्रशल्म पु० इव० । रत्नखदिरः । अनेककीलयुक्ते लि० ।

व(व)ज्रशाल पु० । व(व)ज्रभिः शावते शल-संज्ञायां कर्त्तरि
वज् । क्षुहीटये । [युक्ते लि०

व(व)ज्रशिखा स्त्री० इव० । जलपिप्पल्याम् । अनेकशिखा

व(व)ज्रसार पु० इव० । खदिरः । अनेकसारवति लि० ।

व(व)ज्रसुता स्त्री० । व(व)ज्रवः सुता इव सूत्रान्यस्याः । शत-
सूत्र्याम् । अनेकपुलवति लि० । [तानयुक्ते लि०

व(व)ज्रसूति स्त्री० इव० । अनेकप्रसववत्तां गर्वि । व(व)ज्रस-

व(व)ज्रसुवा स्त्री० । व(व)ज्र यथा तथा स्ववति सु-अच् । शल्ल-
कीहत्वे । अनेकधा चरणावति लि० ।

व(व)ज्रच पु० इव० । अच् समा० । ऋग्वेदे । सूक्ते न० । तदभिज्ञे
लि० । तत्पत्त्यां स्त्री० । [अवा(वा)ङिच् ।

वा(वा)ङ आज्ञावने सकं स्त्राने अकं भ्वा-भ्वा-वेट् । वा(वा)ङ्गते
वाङ्गव न० । वङ्गवानां समूहः अण् । घोटकसमुदाये । वाङ्ग-वज्

वज्-वज् लस्य डः वा वाङ्गो ढङ्गिः तं वाति वा-क ।
ब्राह्मणे पु० । वङ्गवायां जातः अण् । और्वे समुद्रस्ये

कालाग्निभेदे पु० । वाङ्गवाग्यादयोप्यल पु० ।

वाङ्गवेय पु० इव० । वङ्गवायाः अपत्ये-डक् । अश्विनीकुमारयोः ।

वाङ्गव्य न० । वाङ्गव+संवे-यल् । विप्रसमुदाये ।

वा(वा)ण पु० । वण-शब्दे वण-गतौ वा संज्ञायां कर्त्तरि वज् ।

शरे, गोलने, (वांट) विरोचनद्वये दैत्यभेदे, केवले च ।

शरपुङ्खे स्त्री० । गोलभिक्षट्ट्याम् पु० स्त्री० । भेदिन्यां दन्तोष्ण-
वादित्वेन पठितः रायसकुटादयः वणशब्दे इति धातु-

प्रकृतिकत्वमाङ्करोऽस्योभयविधादितम् ।
 वा(वा)णलिङ्ग वाणदैलेन संपूज्याविस्तृत्य नर्मदायां निविष्टे
 शिवलिङ्गभेदे । विलारो षट्पदेभिधाने ।
 वाणिज्य न० वणिजो भावः, कर्म वा ब्राह्मणादित्वात् ष्यञ् ।
 क्रयविक्रयादौ 'वाणिज्येन गतस्व मे षट्पदे' इति सा० ३५०
 वाणि(णी) वण-इ णिङ् । वस्त्रादीनां वपनक्रियायाम् । वा
 ङीप् । वस्त्रादीनां वपनक्रियायां, वाक्ये, सरस्वत्याङ् ।
 वा(व)दर उ० स्त्री० व(व)दर+स्वार्थेऽण् । कार्पासवृक्षे, व(व)-
 दरखेदं तस्य विकारो वा अण् । कार्पासवृक्षे न० । तद्-
 स्त्रादौ लि० । [वा(वा)दरिष्यत् ।
 वा(वा)दरायण उ० व(व)दर्यां भवः फक् । वेदव्यासे । इजि ।
 वाध उ० बाध-वञ् । प्रतिरोधे । न्यायसते स्वाभाववत्पदार्थे ।
 यथा वल्लिवृद्धौ बल्लभवावशान् द्रुदो बाधः । बाध-कर्त्तरि
 अच् । प्रतिबन्धके लि० । भावे चञ् । बोधप्रतिबन्धे, पीडने,
 उपद्रवे च । [चङि न ह्रस्वः ।
 बाध विहृतौ त्वादि० आत्म० सक० सेट् । बाधते अबाधित ।
 बाधक लि० बाध-णुल् । प्रतिबन्धके । स्त्रीणां षट्पदात्ते प्रजा
 जननशक्तिप्रतिरोधके रोगभेदे उ० ।
 बाधिर्य न० बाधिरस्य भावः ब्राह्मणादित्वात् ष्यञ् । अवयव
 शक्तिराहित्ये रोगभेदे । [अप्रत्यये ।
 बान्धकितेज उ० स्त्री० बन्धक्याः अप्रत्ययं ढक् इतल् च । असत्या
 बान्धव उ० बन्धु+स्वार्थे, इदमर्थे वाऽण् । बन्धुशब्दार्थे, पितृ-
 मातृसम्बन्धि मातृलादौ च ।
 बाल ए० न० (वाला) गन्धद्रव्यभेदे । मूर्खे, शिशौ च लि० । केशे
 उ० । अर्ग आदित्वादस्पर्धये अच् । अश्वशिशौ, अश्वबालधौ,
 हस्तिबालधौ, नारिकेले, पशुपुच्छे च उ० ।
 बालक बाल+स्वार्थे कन् । शिशौ, (वाला) गन्धद्रव्ये च । अङ्क-
 रीयके न० । अश्वकरिपुच्छयोः, बलये च उ० ।
 बालकप्रिया स्त्री० बालकं प्रीणाति प्री-क । इन्द्रवारुण्यां
 (राखालशशा) कदल्याङ् ।
 बाल(लि)विल्य उ० अङ्कुरवर्षमितेपु षट्सहस्रसंख्येपु पुल-
 ल्यकचायां क्रतोः एतेषु छनिभेदेषु ।
 बालगृह उ० इत० बालानां पीडके उपपद्मभेदे 'बालगृहाभि-
 भूतानां बालानां शान्तिकारक'मिति चण्डी ।
 बालतनय उ० बालास्तनया इव प्रपञ्चाख्यस्य । स्त्रादौ बालद-
 लकालिपत्तादयोऽप्यल उ० ।
 बालधि उ० बाला धीयन्तेऽल धा-कि । केशयुक्ताङ्गुले ।
 बालपुष्पी स्त्री० बालाणि चुडाणि उपपत्त्याः ङीप् ।

युषिकायाम् । स्वार्थे कन् । तलैव ।

बालभोज्य उ० इत० । चण्के । बालकभक्षणीये लि० ।

बालभूषिका स्त्री० कर्म० । लुङ्भूषिकायाम् ।

बालव्यजन न० बाला एव व्यजनम् । चामरे । 'कुर्वन्ति
 बालव्यजने स्वमर्थे' इति कुमारः ।

बालहस्त उ० बालानां केशानां समूहः बाल+हस्त । केशस-
 मूहे । बाला हस्त इव यत् । पशूनां बालूके ।

बाला स्त्री० बालाः केशाकाराः पदार्थाः सन्त्यस्य अच् । नारि
 केले, हरिद्रायां मल्लिकाभेदे, बलये, लुटौ एतत्कुमार्या
 (बाला) गन्धद्रव्यभेदे, अम्बुशायं, नीलकिण्टकायाम्, पोडश-
 वर्षीयायां स्त्रियां, कथायाङ् । स्वार्थे कन् । तलैव बालु-
 कायां, कर्षभूषणे (कानबाला) एलायाङ् । [त्यप्यल ।

बालि उ० बल-इन् णिङ् । इन्द्रपते कपिराजे । णिनि । बाली-
 बालिश लि० वाङ-इन् बाडिं ङिङ् स्थिति श्रो-क डस्व लः ।
 मूर्खे, शिशौ च 'बालिशमालि ! शयान'मित्युद्धटः ।
 बालाः सन्त्यस्य इति बाली मूर्खां शतेऽल शी-ङ । उप-
 धाने न० । [बालिहन्मादयोऽप्यल उ० ।

बालिहन् उ० बालिं बालिन् वा हन्ति हन-क्तिप् । रामे
 बालु उ० बल-उण् । एलबालुकानां गन्धद्रव्ये । स्वार्थे कन् ।
 तलैव न० । प्राणीयामलके उ० । सिकतासु स्त्री० ।

बालुकायन्त्र न० इत० । औषधप्राकार्ये यन्त्रभेदे ।
 बालुकी स्त्री० चु० बल-उक गौरा० ङीप् । कर्कोटीभेदे । उ०
 लुक् । बालुङ्गीत्यल ।

बालेय उ० बलेरपत्यं, बलये हितं वा ढक् । राक्षसे, दैत्यभेदे,
 अङ्गारवत्त्वार्था च । कोमले, बलिहिति च लि० ।

बालेयशाक उ० बलये हितः ढक् कर्म० (वाभनडाटि) शाकभे
 वालेट उ० बालानामिष्टः इप-त्त । व(व)दरे । बालकाभीष्टे लि
 बाल्य न० बालस्य भावः, कर्म वा वयोवचनत्वात् ष्यञ् । 'आ
 पोडशाङ्गवेङ्गाल' इत्युक्ते अवस्थाभेदे ।

बाष्प(स्व) उ० बाध-ष्ट० पलं सत्यं वा । नेत्रजले, जग्राणि च
 वा(वा)ह प्रयत्ने त्वादि० आत्म० अक० सेट् । बाहते अबा-
 हिट । चङि न ह्रस्वः ।

बाङ्ग उ० बाध-क्त धस्य हः । भुजे कदाचिद्व्यङ्गुलिपर्यन्तेऽवयवे
 बाङ्ग उ० वाङ्मन्त्रं व(व)ङ्गवाङ्मन्त्रं जायते जन-ङ । क्षत्रिये
 'बाह् राजन्याविति' इति । [वङ्गे लौहचम्पादौ ।
 बाङ्गत उ० न० बाङ्गं लायते तै-क । अस्त्राभातवारुणाधिं हस्त-
 बाङ्गदा स्त्री० (करतोवा) नदीभेदे । सा हि अम्बुगङ्गात्
 लिखितस्य सनेः शिखरहस्तं पुनर्ददाविति उरायाम् ।

वाङ्मूल न० इत० । कचे (काक) ।

वाङ्मुद्र न० इत० । सङ्गुद्र ।

वाङ्मूल पु० वङ्गलानां कृत्तिकानामयं (स्वासी) अणु
बहु । वङ्गलानि-युक्ता पौर्णमासी अणु । कार्तिकपौर्ण-
मास्या स्त्री० । सात्व भासे पुनरण । चान्द्रकार्तिकभासे पु० ।

वाङ्मूल्य पु० व(व)ङ्गलानामपत्यं ठक । कार्तिकेये ।

वि(वि)ट आक्रोशे आ० पर० सक० सेट् । वे(वे)टति अवे(वे)टीत्

विद् अथवे आ० पर० सक० सेट् इदित् । विन्दति अविन्दीत्

वि(वि)न्दु पु० विदि-उ विद उ नि० वा । अत्येऽंशे ।

विल भेदने वा चुरा० उभ० पचे ह० पर० सक० सेट् । विलयति
ते विलति । अवीविलत् त अवेलीत् ।

विस चपे दि० पर० सक० सेट् । विस्ति । अविस्त-अवेसीत् ।

वीभत्स वि० वध-निन्दायां स्वाये सन् कर्मणि धञ् । पापिनि,
जुगुप्सिते, घृणाविषये च । नाद्यादी प्रसिद्धे जुगुप्सा-
स्वायिभावके रसभेदे, अर्जुने च पु० । तद्रसविषये विकृत-
भांसादौ लि० । उ । वीभत्सुः । अर्जुने पु० ।

वृक्क वृक्कुरादिशब्दे कथने च वा चु० उभ० पचे आ० पर० सक०
सेट् । वृक्कयति ते वृक्कति अवृक्कत् त वृक्कीत् ।

वृक्क न० वृक्क-अच् । हृदयस्य संपिण्डे, अग्रभांसे, हृदये च
अस्य स्त्रीत्वमपि स्त्रीत्वे टाप् गौ० ङीप् वा । वृक्काधतैर्यु-
वतिनिकटे प्रौढवाक्येन राधेत्वङ्गठः । छागे, (वोका) समये,
च पु० । शोणिते स्त्री० टाप् । छ० । वृक्कवृक्के अपि हृदये ।

वृक्काग्रभांस न० इत० । हृदयस्य संपिण्डाकारे अग्रभांसे ।

वुट हिंसायां चुरा० उभ० पचे आ० पर० सक० सेट् । वोढयति
ते । वोढति । अवुवुटत्-त । अवेढीत् ।

वुड त्यागे संवरणे च ह० ङुटा० सक० सेट् । बुडति अवुडीत् ।

बुद् निशानने आ० उ० सक० सेट् । बोदति ते । अवुदत्-अबोदीत्
अबोदिट् । त्वा वेट् ।

बुध पु० बुध-क्त । भगवतोऽवतारभेदे येन वेदतत्कर्मणोर्निन्दा-
कृता । जागरिते, ज्ञातवति च लि० ।

बुद्धि स्त्री० बुध-क्तिन् । ज्ञाने, सांख्योक्तं स्रष्टुःखाद्यवधि-
धर्मवति प्रकृतिपरिणामभेदे, अन्तःकरणविशेषे, वेदान्तोक्ते
निश्चयात्मकवृत्तिमति अन्तःकरणे च ।

बुद्धीन्द्रिय न० इत० । 'मनः कर्णौ तथा नेत्रे रसना त्वक् च
नासिके । बुद्धीन्द्रियमिति प्रोक्तमि'त्युक्तेषु इन्द्रियेषु ।

बुद्बुद् न० बुद्-क्त० छ० द्वित्वम् । जलस्य गोलाकारे विकारभेदे

बुध ज्ञापने आ० पर० सक० अनिट् । बोधति अबोतीत् शिष्यं बुधः

बुध ज्ञाने आ० उभ० सक० सेट् । बोधति ते । अबुधत्-अबोधीत्

अबोधि अबोधिट् । ज्वला० वा य प्रचे क । बोधः बुधः ।

बुध ज्ञाने दि० आ० सक० अनिट् । बुधते अबोधि अबोधिट् ।

बुध पु० बुध-क्त । प्रखिलिते, दृढस्यतिमाख्यायां तारायां चन्द्रेण
जनिते पुत्रे ग्रहभेदे, तस्य रोहिण्या प्रतिपालनात्
रोहिण्येयत्वम् ।

बुधरत्न न० बुधप्रियं रत्नं शाक० । भरकतमणौ । [स्वाम्]

बुधा स्त्री० बोधति ज्ञापयति रोगिणं बुध-ज्ञापने क । जटामां-

बुधाष्टमी स्त्री० बुधवारवृताष्टमी शाक० । चैतन्यौपहरिदयना

दीतरत्न काले बुधवारयुतायां शुक्लपञ्चादस्यां, तत्कर्त्तव्यव्रते च

बुधित लि० आ० उभ० बुध-क्त इट् । ज्ञाते ।

बुध् न० बन्ध-नञ् नलोपः बुधादेशश्च । दृजसूत्रे, मूलभावे च

प्रथुबुधोदराकृतिरिति घटविशेषणं शास्त्रेपूतम् ।

बुन्द निशानने आ० उभ० सक० सेट् । बुन्दति ते । अबुदत्

अबुन्दीत् । अबुन्दिट् । त्वा वेट् ।

बुन्ध निशानने आ० उभ० सक० सेट् त्वा वेट् । बुन्धति ते अबु-

धत्-अबुन्धीत् अबुन्धिट् ।

बुन्ध बन्धे चु० उभ० सक० सेट् । बुन्धयति ते अबुबुन्धत् त ।

बुभुक्षा स्त्री० भुज-सन्-अ । भोजनेच्छायां लुधायास् ।

बुभुक्षित लि० बुभुक्षान्-तार० इत्-अच् । लुधायुक्ते 'बुभुक्षितः'

किं द्विकरेण भुङ्क्ते इत्युद्भटः ।

बुल मज्जने चु० उभ० अक० सेट् । बोलयति ते अबुबुलत् ।

बुष(स) न० बुस्यते उत्कृज्यते बुस-उत्सर्गे क छ० वा घत्वम् ।

(आगडा) हृच्छायां फलरहितभावे ।

बुस उत्सर्गे दि० पर० सक० सेट् । बुसति अबुसत्-अबोसीत् ।

बुस् आदरे अनादरे च चु० उभ० सक० सेट् । बुसयति ते अबु-

सत्तत् त । [फलस्य त्याज्ये अग्रे, (भुवि) संपिण्डकभेदे च

बुस् न० बुस्यते नाद्रियते आद्रियते वा बुसा-अच् । पनसादि

वृष्ट्यां अतौ च क्य० आ० पर० सक० सेट् । बुसाति अबारीत्

वे(वे)ङ् प्रयत्ने आ० आत्माने सक० अनिट् । वे(वे)ङ्ते अवे(वे)ङ्दिट्

चङि न ह्रस्वः ।

बोध पु० बुध-अच् । ज्ञाने, जागरणे च । ज्वलादि-बुध-ण । ज्ञानवति

लि० । एषु । बोधकोष्य लि० । णिच् एषु । ह्रस्वके लि०

बोधकर पु० बोधं निशानने जागरणं करोति ज-अच् । निशानने

प्रबोधकरे वैतालिके । ज्ञापके लि० ।

बोधन न० बुध-णिच्-ल्युट् । विज्ञापने, कालवशात् गन्धादे-

नूनतायां तदुद्दीपने, जागरणे च । 'शयनं बोधनं हरे'.

रिति पुराणम् । 'सायान्ते बोधनं कुर्या'दिति स्मृतिः ।

बोधनी स्त्री० बोध्यतेऽनया, अत्र वा बुध-णिच्-ल्युट् ।

प्रिपत्त्यां तया हि सूक्ष्मो बोध्यते । कार्तिकैकादश्यां
तल हि हरेर्बोधनम् ।

बोधि पुं० बुध-इत् । अश्वत्थहले, समाधिभेदे च । ज्ञातरि लि० ।
बोधितर पु० कर्म० । अश्वत्थहले । बोधिहुमादबोध्यत् पु० ।
बौद्ध न० बुद्धेन प्रोक्तमण् । बुद्धप्रणोते निरोधरवादे शास्त्रे ।

तदधीयते इति पुरनण् । बौद्धागमाध्येतरि लि० । [पत्-व
व्युप उत्तरं विभागे च चु० उ० सक० सेट् । व्योषयति-ते अयु-
व्रण शब्दे भा० पर० सक० सेट् । व्रणति । अव्रणीत्-अव्रणोत् ।
व्र(व्र)तति स्त्री० प्रतनोति प्र+तन-क्तिच् घृ० पश्य नः । ज्ञातायाम्
व्रतमिव करोतीति णिच् अति । दन्तोष्ठादित्यसपि ।

व्र(व्र)भ्र पु० बन्ध-नक् ब्रधादेशः । कूर्थं, अर्कहले, शिबे,
हलमूले च । मेदिनीकरेण दन्तोष्ठादित्येन लिखनात्तथा
त्यसपि तन्मूलं ऋग्यम् ।

व्र(व्र)ह्मर्च न० अहोरात्रोपितोभूत्वा पौर्णमास्यां विशेषतः ।
पञ्चगव्यं पिबेत् प्रातः व्र(व्र)ह्मर्चमिति स्मृतमि'त्युक्ते व्रतभेदे
व्रह्मकोशी स्त्री० व्र(व्र)ह्मणः कोशीव । अजसोदायाम् ।

व्र(व्र)ह्मचर्य्य न० व्र(व्र)ह्मणे वेदलाभाय चर्य्यते चर-यत् ।
वेदज्ञानार्थमुपनयनोत्तरमायमे, अथुनराहित्ये च ।

व्र(व्र)ह्मचारिणी स्त्री० व्र(व्र)ह्म चर्य्यतेऽनया चर-ण्यिच्
करणे ल्युट्-ङीप् इत्० । व्र(व्र)ह्मयष्ट्यां भाग्याम् ।

व्र(व्र)ह्मचारिन् व्र(व्र)ह्मणो वेदाय तद्गृह्णाय चरति चर-
ण्यिनि । उपनयनानन्तरं प्रथमाश्रमयुक्तेषु विपादिषु त्रिषु
वर्गेषु, कश्यपिहये, अथुनराहित्यादि व्र(व्र)ह्मचर्य्यव्रतधा-
रिण्यां स्त्रियां च स्त्री०-ङीप् । 'आसीता ऋणात् ज्ञाना
नियतं व्र(व्र)ह्मचारिणी'ति स्मृतिः । [नकहले

व्र(व्र)ह्मजटा स्त्री० व्र(व्र)ह्मणो जटेव संवृतशालत्वात् । दम-
व्र(व्र)ह्मज्ञ लि० व्र(व्र)ह्म वेदं, तुरीयं शुद्धचैतन्यं वा जानाति
वेत्ति ज्ञा-क्त । वेदज्ञे, तुरीयशुद्धचैतन्यज्ञे च ।

व्रह्मज्ञान न० इत्० । त्रिगुणावच्छिन्नातीततुरीयशुद्धचैतन्य-
विषयज्ञाने विस्तारो दृष्टदभिधाने ।

व्र(व्र)ह्मण्य न० व्र(व्र)ह्मणे वेदाय प्रभवति शुद्धचैतन्यज्ञानाय
वा साधु व्र(व्र)ह्मणोहितो वा जन् । विप्रवेदरक्षकचरि-
यिष्णौ, 'नमो व्रह्मण्यदेवायेति विष्णुप्रणाममन्त्रः । विप्र-
धर्मो व्र(व्र)ह्मदाष्टहले च ।

व्र(व्र)ह्मतीर्थ न० इत्० । पुष्करतीर्थे, पुष्करमूले च ।

व्र(व्र)ह्मत्व न० व्र(व्र)ह्मणो भावः त्व । ऋत्विग्विशेषस्य व्र(व्र)-
ह्मणो धर्मो, शुद्धतुरीयव्र(व्र)ह्मभावे च ।

व्र(व्र)ह्मदण्ड पु० इत्० विप्रव्रते अभिशापरूपे दण्डने 'व्र(व्र)ह्म

दण्डहता ये चेति स्मृतिः । विप्रस्य यदौ च ।

व्र(व्र)ह्मदर्भा स्त्री० व्र(व्र)ह्मणो दर्भो धन्वनसखाः । यसान्याम
व्र(व्र)ह्मदाय पु० व्र(व्र)ह्मणि(णे)वा वेदाध्ययनसमाप्तौ, विप्राय
वा राज्ञा दीयते दा कर्मणि घञ् । समावृत्तिविप्राय देवे
धने 'व्र(व्र)ह्मदायागतां भूमिं हरेयुर्मा(त्रा)ह्मणीयता'
इति स्मृतिः । [कारे डञ्भेदे ।

व्र(व्र)ह्मदाह पु० व्र(व्र)ह्मणो विप्रस्य हितः दाहः अश्वत्था-
व्र(व्र)ह्मन् न० दृष्ट-मनिन् दृष्टेर्नीऽङ्गिति नकारसाकारे
रत्वम् । वेदे, तपसि, सत्ये, तत्त्वे, यथायै, तुरीये सर्व-
गुणातीते विशुद्धे चित्स्वरूपे च । हिरण्यगर्भे विप्रे
ऋत्विग्विशेषे च पु० । उज्ज्वलदत्तेन दन्तोष्ठादित्येव
साधितम् मेदिनीकरेण ओष्ठादित्येन कीर्त्तनात्तथात्यसपि
किन्तु तन्मूलं ऋग्यम् ।

व्र(व्र)ह्मनाल न० काश्यां मणिकर्षितासमीपस्थे तीर्थभेदे ।
व्र(व्र)ह्मनिर्वाण न० व्र(व्र)ह्मणि निर्वाणं निर्द्वेतिः । व्र(व्र)ह्म-
भावलाभे सकलानर्थनिवृत्तिरूपे परमानन्दे ।

व्र(व्र)ह्मपर्णी स्त्री० व्र(व्र)ह्मैव विसीर्णं सूबादारव्य स्थितानि
पर्णान्यस्याः ङीप् । छन्निपर्णाम् ।

व्र(व्र)ह्मपवित पु० व्र(व्र)ह्मैव वेदोक्तकर्मणि वा पवितः । कुपे
व्र(व्र)ह्मपादप पु० व्र(व्र)ह्मणः, प्रियः वैदिककर्मयोग्यत्वात्
विप्रव्र(व्र)ह्मचारिवार्य्यदण्डार्थलाभा । पलाशहले ।

व्र(व्र)ह्मपुत्र पु० व्र(व्र)ह्मणः पुत्र इव कपिलवर्णत्वात् । विप्रभेदे,
उत्तरदेशप्रसिद्धि नदभेदे, जलभेदे च । सरस्वत्यां नद्यां
स्त्री० । तस्याः प्रितामहजातत्वं पुराणप्रसिद्धम् ।

व्र(व्र)ह्मपुरी स्त्री० इत्० व्रह्मोपासनास्थाने हृदये, तदाधार-
स्थाने सत्यलोके, काश्याञ्च ।

व्र(व्र)ह्मवन्तु पु० व्र(व्र)ह्मा विप्रो बन्धुत्वाद्दकौ यस्य ।
विप्राचाररहिते निन्द्यकर्मकारिणि जाता विप्रे, विप्र-
तत्त्वे भट्टादौ च । [युञ्जे च

व्र(व्र)ह्मभूय न० व्रह्मणो भावः भू-क्यप् । व्र(व्र)ह्मभावे तत्सा
व्र(व्र)ह्मयज्ञ पु० व्र(व्र)ह्मनिमित्तकसादृश्यजन्यतदध्यापनानि-
मित्तको यज्ञः । वेदाध्ययनाध्यापनादौ । [हाटि] दृष्टे

व्र(व्र)ह्मयष्टि स्त्री० व्र(व्र)ह्मणो यष्टिरिवाहम्बनत्वात् (वामन
व्र(व्र)ह्मरन्ध्र न० इत्० उत्सवाङ्गस्थिते ब्राह्ममासिहेतुके बिद्रुस्या-
ने । तन्मिद्रेण निम्नमणे हि जीवस्य व्र(व्र)ह्मप्राप्तिः श्रूयते

व्र(व्र)ह्मराजस्य पु० व्र(व्र)ह्मा विप्रोऽपि कुक्कर्मभिः राजसः ।
राजस्रूपतां प्राप्ते भूतभेदे 'अपहृत्य च विप्रसं भवति
व्र(व्र)ह्मराजस' इति जनुः ।

ब्र(त्र)ह्मार्थि उ० ब्र(त्र)ह्मां विप्रः चतुर्मुखस्त्यो वा ऋषिः
वेदस्य सत्ता । वेदस्यार्चय वशिष्ठादिषु ऋषिषु ।

ब्रह्मार्थिदेश उ० इत० । कुचलेतञ्च मत्स्यस्य पाञ्चलाः शूर-
सेनकः । एष ब्र(त्र)ह्मार्थिदेशो वै इति मनुक्ते, कुचलेता-
दिदेशचतष्टये । [ब्र(त्र)ह्मस्वरूपे च ।

ब्र(त्र)ह्मलोको उ० इत० । ब्रह्माधिष्ठाने भुवने सत्यलोके तृतीय
ब्र(त्र)ह्मवर्चस न० ब्र(त्र)ह्मणा वेदाध्ययनं तदनुष्ठानेन च
कृतं वर्चः तेजः अयुःसमागं वेदाध्ययनजये तेजसि ब्र(त्र)
ह्मवर्चसकामस्य कुर्याद्विप्रस्य पञ्चमे इति मनुः ।

ब्र(त्र)ह्मवादिन् उ० ब्र(त्र)ह्म वेदं वदति पठति णिनि । वेदपाठके
ब्र(त्र)ह्म शुद्धं चैतन्यं सत्त्वात्मकतया वदति वेत्ति वा वेदा-
न्तप्रतिपाद्यसत्त्वात्मकब्र(त्र)ह्मज्ञे शुद्धचैतन्यं वदति बोध-
यति ब्र(त्र)ह्मबोधके शास्त्रे । [न ज्ञाने ।

ब्र(त्र)ह्मविद्या स्त्री० इत० । शुद्धचैतन्यात्मकस्य ब्रह्मणोऽभेदे-
ब्र(त्र)ह्मवि(वि)न्दे उ० ब्र(त्र)ह्मणि वेदपाठकावे (वि)विन्दुः ।

वेदाध्ययनकावे निःसृतजलवि(वि)न्दो । [संख्ये पुराणभेदे
ब्र(त्र)ह्मवैवर्त न० अष्टादशमहापुराणमध्ये अष्टादशसहस्र
ब्र(त्र)ह्मशल्य उ० ब्र(त्र)ह्मोव स्वरूपं शल्यं कण्टकापं यस्य ।
(वावला) वृक्षभेदे । [यन्त्रभेदे ।

ब्र(त्र)ह्मसंहिता स्त्री० वैष्णवाचारसिद्धान्ते अध्यायशतात्मके
ब्रह्मसायुज्य न० सह युनक्ति युज-क्षिप् सयुक्त तस्य भावः
सायुज्यं इत० । ब्र(त्र)ह्मभावे ।

ब्र(त्र)ह्मसू उ० ब्र(त्र)ह्माणं स्मृतवान् स्म-क्षिप् । चतुर्वर्त्यहा-
त्मकस्य विष्णोर्भूतभेदे अग्निहोत्रे, तस्यावतारभेदे उषापती च
ब्र(त्र)ह्मसूत्र न० ब्र(त्र)ह्मणि वेदप्रवृत्तिकावे उचितं स्मृतम् ।
यज्ञोपवीते, ब्रह्मप्रतिपादके शारीरकस्मृतौ च ।

ब्रह्महत्या स्त्री० हन-क्यप् इत० । विप्रहनने ।

ब्र(त्र)ह्महन् लि० ब्र(त्र)ह्माणं हतवान् हन-क्षिप् । विप्रहत्याका-
रिणि । 'ब्र(त्र)ह्महान भवत्यन्यो ब्र(त्र)ह्महा वृषलीपतिः ।
यस्तस्यामाहितो गर्भः स तेन ब्रा(त्र)ह्मणो हत' इत्युक्ते वृष-
लीपतो, 'जुनोत्यतनजिह्वाश्च जीवोतिषाङ्गलिधनि ।
शरीरमि च कर्तव्यमन्यथा 'ब्रह्महा' भवेदित्यादिस्मृत्यु-
क्तातिदेशिकब्र(त्र)ह्महत्यापापशुक्ते च उ० ।

ब्र(त्र)ह्मज्जत न० ब्र(त्र)ह्मण्ये विप्राय अतिथये ज्जतं दत्तम् ।
नित्यं वृहस्पकस्तेष्वयज्ञान्तर्गतेऽतिथिपूजनरूपे यज्ञभेदे
ब्र(त्र)ह्माञ्जलि उ० ब्र(त्र)ह्मण्ये वेदपाठाय अञ्जलिः शरी-
विनयाञ्जलिः, स्वरविशेषज्ञापनार्थं वा अञ्जलिः संकुचित-
पाणिः । वेदपाठार्थं शुक्निकदे कार्थे विनयाञ्जली, स्वर-

विशेषार्थज्ञापनाय कृतसङ्कीर्णेषु पाणिद्वये च ।

ब्रह्माणी उ० ब्र(त्र)ह्माणस् आनयति जीवयति अन-विच-
क्षणं पूर्वःशतम् । ब्रह्मयज्ञौ 'हंसयुक्ते विमानेस्या साध-
स्त्वकसमङ्गलः । आयाता ब्र(त्र)ह्माणः शक्तिः ब्र(त्र)ह्माणी सा-
भिधीयते' इति चण्डो । 'ब्रह्माणी ब्र(त्र)ह्मजननादि'ति
पुराणम् । ब्रह्मशब्दात् ङीप् आनङ् चेति त्वपाणिनीयम्
ब्र(त्र)ह्माण्ड न० इत० । 'तदण्डमभवज्जैमं सहस्रांशुसम-
प्रभम् । तस्मिन् यज्ञे स्वयं ब्र(त्र)ह्मा सर्वलोकपितामहः
इति मनुक्ते ब्र(त्र)ह्माण उत्यादके अण्डाकारे भुवनकोषे
'ब्र(त्र)ह्माण्डमाण्डोदरभ्याम्यस्त्रिखितचण्डिमेति वीरच-
रितम् । तत्प्रमाणस्वरूपादिकं तदण्डभिधाने वक्ष्यते ।

ब्र(त्र)ह्मावर्त्त उ० 'सरस्वतीदृग्दृष्टोर्देवनद्योर्दृष्टोर्दृष्टम् । तं
देवनिर्मितं देशं ब्र(त्र)ह्मावर्त्तं प्रचक्षते' इति मनुक्ते देशभेदे
ब्र(त्र)ह्मासन न० ब्र(त्र)ह्मणोऽध्यानार्थसासनम् । ईश्वरध्यानार्थं
आसने स्तुतिपद्मासनादौ ।

ब्र(त्र)ह्मी स्त्री० ब्रह्मण इयम् अण् टिलोपः ङीप् पु० न वृद्धिः ।
(वासनहाटी) शाकभेदे । [वृद्धभिधाने ।

ब्र(त्र)ह्मीवृत्त न० मेधास्वरवलादिकारके वृत्तभेदे विस्तरो
ब्र(त्र)ह्मोपनेत उ० ब्र(त्र)ह्माणं विप्रमुपनयते तदेतदण्ड-
हेतुत्वात् उप-नी-तच् । पलायवृत्ते 'विप्रस्य पलायो
दण्ड' इति स्मृतिः ।

ब्रा(त्र)ह्मा न० ब्रह्मण इदम्, तेन प्रोक्तम् वा अण् टिलोपः ।
अष्टवक्त्रे तीर्थे, तेन हि तीर्थेन द्विजाचमनं विहितमिति
तस्य तत्त्वम्बन्धितम् 'प्राग्वा ब्रा(त्र)ह्मेन तीर्थेन द्विजो
नित्यमुपसृष्टे'दिति स्मृतिः । ब्र(त्र)ह्मण्योक्ते अष्टादशपुराणा-
न्तर्गते पुराणभेदे च । विवाहभेदे, पारदे च पु० । सरस्वत्यां,
सोमलतायां, ब्रह्मीशाके (वासनहाटि) शाकभेदे च स्त्री०
'आहत्तानां शुक्कुलात् विप्राणां पूजको भवेत् । नृपा-
णामनयो ह्येष ब्रा(त्र)ह्मो धर्म्मो विधीयते इति मनुक्ते
राज्ञां धर्म्मभेदे पु० । मातृभेदे स्त्री० ङीप् 'ब्रा(त्र)ह्मो
नारायणी तथेति तन्मन्त्रः ।

ब्रा(त्र)ह्माण उ० ब्र(त्र)ह्म वेदं शुद्धं परचैतन्यं वा वेद्यधीते वा
अण् ब्र(त्र)ह्माणो जातविति न टिलोपः । ब्रह्मणो मुखजात-
त्वात् ब्रह्मणोऽपत्यम् अण् तेन न टिलोपः । विप्रं जाति
भेदे । वृक्षायां स्त्री० । 'ब्र(त्र)ह्म जानाति ब्राह्मण' इत्युक्ते
परब्र(त्र)ह्मज्ञे लि० स्त्रियां ङीप् तत्पत्यं स्त्री० ङीप् ।

ब्रा(त्र)ह्माणं भुव पु० ब्रा(त्र)ह्माणं जातिमात्रेणात्मानं ब्रूते ।
'विप्रसंस्तारयुक्तोऽपि नित्यं सन्त्यादिकश्च यः । नैमित्तिकं च

नो कुर्यात् ब्रा(ब्रा)ह्मण्यु व उच्यते' इत्युक्ते कदाचारवति
दिग्नि । [स्वार्थे कन् ।] अत्रैव विप्रदण्डे च ।
ब्रा(ब्रा)ह्मण्युष्टि स्त्री० इत० । वा डीप् (वामनह्मटी) डण्भेदे
ब्रा(ब्रा)ह्मण्य न० ब्रा(ब्रा)ह्मणानां समूहः भावो वा ष्यञ् ।
विप्रसमूचे । ब्राह्मणधर्मो, विप्रत्वे च ।
ब्रा(ब्रा)ह्ममुक्तेऽपुं० ब्रा(ब्रा)ह्मा देवतास्य अण् टिलोपः कर्म० ।
अरुणोद्वात् प्राग् वर्तमाने 'दात्रेच पक्षिमे यामे सङ्गर्तो
ब्रा(ब्रा)ह्म उच्यते' इत्युक्तेः दण्डव्यात्मके काले ।
ब्रा(ब्रा)ह्मीकन्ट् पुं० इत० । ब्रा(ब्रा)ह्मा इव कन्दो यस्य ।
बाराहीकन्टे । [चतु अवोचत ।]
ब्रू कथने अदा० उभ० द्विक० सेट् । ब्रवीति-आह ब्रूते । अवो-

भ

भ म० भा-क । नक्षत्रे, नेवादिराशौ, यद्ये च । शुक्राचार्ये
पु० । भण-ड । भ्रमरे, भ्रान्तौ । कन्दोपन्योक्ते आदि-
शुद्धौ अन्त्योपात्त्यलुप्युक्ते वर्णलिके च पु० । [च लि०]
भक्त पु० भज-क्त । अन्ने व्योदने । भक्तियुक्ते तदात्मके, विभक्ते
भक्तदास्य पु० भक्तेन अन्नमात्रलाभेन दासः अङ्गीकृतदास-
भावः । पञ्चदशदासान्तर्गते दासभेदे । 'भक्तदास्य च विज्ञेय'
इति स्मृतिः ।
भक्तभण्ड पु० न० इत० । भक्तस्य निष्ठावे (भाड) ।
भक्ति स्त्री० भज-क्तिन् । सेवायाम् आराधनायां, तदेकाग्रचित्त-
वृत्तिभेदे, विभागे, गौणयां वृत्तौ, उपचारे, अवयवे, भङ्गाय,
अज्ञायाम्, रचनायाम्, 'भवति विरलभक्ति'रिति रघुः
भक्तियोग पु० भक्तिरेव योगः एकाग्रचित्तवृत्तिभेदः । तदे-
काग्रचित्तत्वरूपे योगे । [भवात्मके रतिभेदे ।]
भक्तिरस पु० भक्तिरेव रस आस्ताद्यः । भक्तिरूपे ध्येयावु-
भक्त्य अदने चु० उभ० सक० सेट् । भक्त्यति-ते अवभक्त्य-त
भादित्वमपीत्येके भजति अभवीत् ।
भक्त्यकार पु० लि० भक्त्यं करोति कृ-अण् । भक्त्यपिष्टकादि-
विक्रयोपजीविनि आपूपिके ।
भक्त्यपत्त स्त्री० भक्त्यं पत्तं यस्याः । ताम्बुल्याम् ।
भक्त्यालावु स्त्री० कर्म० । राजालावाम् ।
भग पु० न० भज-च । सूख्ये, अणिमाद्यष्टविधैश्वर्ये, वीर्ये,
यशसि, श्रियां, ज्ञाने, वैराग्ये, योनौ, दृष्टायाम् साक्षा
त्मगे, यत्ने, धर्मे, योगे, सौभाग्ये, कान्तौ चन्द्रे च ।
व्योतिषोक्ते योनिनक्षत्रदैवते पूर्वफल्गुनीनक्षत्रे सङ्गस-
कवोर्मध्याख्याने च पु० ।

भगदन्त पु० महाभारतप्रसिद्धे कामरूपदेशाधिपे नृपभेदे ।
भगन्दर पु० भगं सुहृत्सम्पत्त्यस्थानं दारयति ढ-खण्
सम् च । स्वनामस्थाने रोगभेदे ।
भगवत् लि० भगं 'ऐश्वर्यस्य समप्रस्य, वीर्यस्य, यशसः, श्रियाः
ज्ञानवैराग्ययोश्चैव पक्षां भग इतीकृतेत्युक्तम् ऐश्वर्यादि-
अस्यस्य महत्प मस्य वः । ऐश्वर्यादियुक्ते परमेश्वरे,
दुर्गायां स्त्री० डीप् । 'भगवत्या कृतं सर्वमिति चण्डौ ।
भगाङ्कुर पु० भगे सुहृत्स्थानेऽङ्कुर इव । अर्शोरोगे ।
भगिनी स्त्री० भगं यत्रः पितादितो द्रव्यादानेऽस्य स्याः
इति । सोदरायाम् स्वशरि ।
भगीरथ पु० सूर्यवंशे दिलीपराजपुत्रे नृपभेदे । येन गङ्गा
भूमितलमवतारिता । [धृगैरुपच्यत'ति नाटकम् ।
भग्न लि० भन्ज-क्त । पराजिते, खण्डिते च भग्नं 'शम्भुधनु-
भग्नप्रक्रम पु० भग्नः प्रक्रमो यत्न । अलङ्कारोक्ते काव्यदोषभेदे
भङ्ग पु० भन्ज-घञ् । पराजये, खण्डे, भेदे, तरङ्गे, कौटिल्ये,
भये, पत्नरचनाभेदे, गमने, जलनिर्गमे च । मातुल्याम्,
शृणाले गच्छे, लिङ्गतायां (तेउडो) विजयाञ्च (भाङ्) स्त्री०
भङ्गि(ङ्गी) स्त्री० भन्ज-इन् पु० कृतम् वा डीप् । विच्छेदे,
कौटिल्ये, विन्यासे, कलावे, भेदे, व्याजे च ।
भङ्गुर लि० भन्ज-घुरच् । कुटिले, स्वयं भङ्गनशीले, नदीनां
वक्त्रे च । प्रियङ्गौ, अतिविषायाय च (आतइच्) स्त्री० ।
भङ्गा न० भङ्गानां भवनं ज्ञेयं यत् । भङ्गाभवनयोग्ये ज्ञेये ।
भज भागे सेवायाञ्च भ्वा० उभ० सक० अणिट् । भजति-ते अभि-
वीत् । भजतुः भजे ।
भज पाके दाने च चु० उ० सक० सेट् । भाजयति-ते अवीभजत्
भज दीप्तौ चु० उभ० सक० सेट् इदित् । भजयति-ते अवभजत्-त
भजमान लि० भज-शानच् । न्यायागतद्रव्यादौ, विभाजके,
सेवके च । [भाषणेऽयं षटा० । णिचि भटयति ।
भट पोषणे स्वा० पर० सक० सेट् भटति । अभ्यटीत्-अभटीत् ।
भट पु० भट-अच् । योद्धरि, 'तद्भटचातुरीहरी'ति नैषधम् ।
वीरे, स्नेहभेदे, नौचभेदे, रालिङ्गरे च । इन्द्रवारुण्यां
(राखालयशा) स्त्री० ।
भटित न० भट-इल । शूलपके मांसादौ (कावाव) ।
भट्ट पु० भट-तन् । सुतिपाठवृत्तमिति (भाट) जातिभेदे
स्वामित्वे, वेदाभिज्ञे पण्डिते च ।
भट्टार पु० भट्टं स्वाभिलषच्छति कृ-अण् । पूज्ये । संज्ञायां
कन् । सूख्ये । [नाबोक्तौ ऋमे ।
भट्टारक पु० भट-भाषणे क्तिप् तृ-णिच्-ण्वच् कर्म० ।

भट्टिनी स्त्री० भट्टं खानिलमस्त्रास्ति इति ङीप् । विप्रभाय्यां
याम्, नाथोक्तौ अकताभिषेकायां रात्रः स्त्रियां च ।

भड परिभाषणे भ्रा० भ्रा० सक्त० सेट् इदित् । भण्डते अभिष्टुट
भड कल्याणभाषणे चु० उ० सक्त० सेट् इदित् । भण्डयति-ते
अवभण्डतु-त ।

भड पु० भडि-अच् पु० नलोपः । वर्षसङ्करभेदे ।

भण कथने भ्रा० पर० सक्त० सेट् । भणति । अभ्यासीत्-अभणीत् ।
चङि वा तुल्यः । अवीभणत्-त अवभाणत्-त ।

भणिति स्त्री० भण-क्तिन् यच्चादित्वादिट् । कथने । गौडोर्वी-
यकुलप्रशस्तिभणितेरिति नैषधम् ।

भण्टाकी स्त्री० भटि-पाकन् ङीप् । वासिकायाम्, टहत्याञ्च
भण्ट (खट्) क पु० भटि-उक्, उक् वा । श्लोकाकट्ये ।

भण्ड पु० भडि-अच् । अलीलावाक्यभाषके (भांड) 'त्वयो
वेदस्य कर्तारो भण्डधूर्त पिशाचका' इति चाज्यं कवाक्यम् ।

भण्डिर (ख) पु० भडि-इरन्, इलच् वा । शिरीषवृक्षे । इल-
जन्तु । शुभे, शिल्पिनि, दूते च ।

भण्डी स्त्री० भडि-अच् गौरा-ङीप् । मञ्जिण्यायाम्, शिरीषे
च । स्वार्थे कन् तुल्यः । तल्लैवाथे ।

भण्डोर पु० भडि-इरन् । तण्डुलीयशके, शिरीषवृक्षे च ।
गौरा-ङीप् । मञ्जिण्यायाम् स्त्री० । [मञ्जिण्यायाम् ।

भण्डोरलतिका स्त्री० भडि-इरन् जुह्रा लतालतिका कर्म० ।
भट्ट हर्षे, शुभकथने, प्रीतौ च भ्रा० भ्रा० सक्त० सेट् इदित् ।

भन्दते अभन्दित् । [भन्दत्-त ।

भट्ट कल्याणकरणे चु० उ० सक्त० सेट् इदित् । भन्दयति-ते अव-
भट्टन्त पु० भट्टि-भाक् नलोपः । बौद्धभेदे । पूजिते लि० ।

भट्ट न० भट्टि-रक् नि० नलोपः । मङ्गले, सुलके, स्वर्णं च ज्योति
मोक्षे ववादितः सप्तमे करणे स्त्री० न० । महादेवे, उषे,
खड्गने, कदम्बे, हस्तिजातिभेदे वलदेवे रामचन्द्रे, शुभे-
श्वरे, खुहोवृक्षे च पु० ज्योतिषोक्ताश्च द्वितीयासप्तमीवा-
द्योतिषिषु च स्त्री० । साधौ, अष्टे च लि० । स्वार्थे कन् । भट्ट
सुलके न० । देवदारुणि पु० ।

भट्टकाशी स्त्री० भट्टाय काशते अच् गौ० ङीप् । भट्टसुसायाम्
भट्टकुम्भ पु० भट्टकारकः कुम्भः । पूर्णकुम्भे, जलपूर्णघटे ।

भट्टगन्धिका स्त्री० भट्टो गन्धोऽस्याः कप् अतइत्तम् । सुलके
भट्टचूड पु० भट्टा शूडा वस्त्र । (बट्टासिज) वृक्षभेदे ।

भट्टज पु० भट्टाय जायते जन-ङ । इन्द्रये ।

भट्टतरुणी स्त्री० भट्टदायिका तरुणीव । कुञ्जकट्ये ।

भट्टतरुग न० भट्टाक्षरगा यत् । जम्बुद्वीपस्य नववर्षकथ्ये

वर्षभेदे भट्टाश्वादयोऽप्यत्र न० ।

भट्टदन्तिका स्त्री० कर्म० स्वार्थे कन् । दन्तीवृक्षभेदे ।

भट्टदाह पु० न० । कर्म० । देवदारुवृक्षे ।

भट्टनामिका स्त्री० भट्टं मङ्गलं नामयति प्रापयति नम-स्थिन्
एवम् ? लायनीवृक्षे । [भाट्टपदाञ्च ।

भट्टपदा स्त्री० न० भट्टस्य वृषस्त्रेव पदं यासाम् । पूर्वोत्तर

भट्टपर्णा स्त्री० भट्टं पर्णमस्याः अजादि० टाप् । कटम्भरा-
वृक्षे । प्रसारिण्यां, गान्धार्याञ्च ङीप् ।

भट्टमल्लिका स्त्री० कर्म० । मल्लिकाभेदे नवमल्लिकायाम् ।

भट्टसुञ्ज पु० कर्म० । शरभेदे ।

भट्टसुस्तक पु० कर्म० । नागरसुस्तके । भट्टसुस्तायाम् स्त्री० ।

भट्टयव न० भट्टं यवइव । इन्द्रये । [ङीप् । गान्धार्याम् ।

भट्टवती स्त्री० भट्टाणि पर्णानि सन्धस्या मत्पृ मस्य वः

भट्टवर्मान् पु० भट्टं वृषाति वृ-मनिन् । नवमल्लिकायाम् ।

भट्टवला स्त्री० भट्टाय वलति चलति वल-अच् । (गन्धभाटाल)
लताभेदे, गन्धिकायां, माधवीलतायाञ्च ।

भट्टवल्ली स्त्री० कर्म० संज्ञायां कन् तुल्यः अतइत्तम् । (अनन्त
मूल) । गोपवल्गुगाम् ।

भट्टश्रय न० भट्टाय श्रियते श्री-अच् । चन्दनरसे ।

भट्टश्री पु० भट्टा श्रियंस्व । चन्दनवृक्षे ।

भट्टालपत्रिका स्त्री० भट्टावाति पर्याग्रेति अल-अच्
ताडशं पत्रं यस्याः कन्-अतइत्तम् । गन्धाल्याम् (गन्धाल)

भट्टाली स्त्री० भट्टायानति पर्याग्रेति अण् गौरा-ङीप् ।
गन्धाल्याम् (गन्धाल) [दीर्घः । कटफलवृक्षे ।

भट्टावती स्त्री० भट्ट-अक्षर्ये मत्पृ मस्य वः संज्ञायां पूर्वैपट्

भट्टाश्रम पु० इत० । चन्दने । [वृषावने ।

भट्टासन न० भट्टाय लोकमेवायास्यतेऽत्र आस-आधारं व्युट् ।

भट्टाराली स्त्री० भमित्ययत्तशब्दस्य भरभालाति षट्क्लाति आ-
ला-क गौ० ङीप् । (डांश)मल्लिकायां । स्वार्थे कन् । तल्लैवार्ये

भय न० भित्तयस्यात् भी-अच् । भयहेतौ । भावेऽच् । दैन्या-
लके, परतः खानिष्टसम्भावनाकथ्ये वा चित्तवृत्तिभेदे,

नाटकप्रसिद्धे रसभेदे च । [रसभेदे, दुःखदुःखविहगे च पु० ।

भयङ्कर लि० भयं करोति क-अच् सन् च । भयजनके,

भयनाशिनी स्त्री० भयं नाशयति नश-णिच्-णिनि । त्वाय-
भाणालतायाम् । च । भयङ्कुरे लि०

भयानक पु० विभेत्तय्यात् भी-ज्ञानक । व्याघ्रे, राक्षसे, रसभेदे

भर पु० भर-अण् । अतिशये । कर्त्तरि अण् । भरककर्त्तरि लि०

भरण न० भर-ल्युट् । वेतने, पोषणे, धारणे च । अस्मिन्